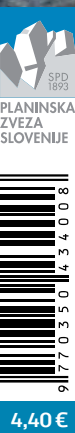

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

VESTNIK

9
2024

TEMA MESECA

**Soteskanje
po Furlaniji**

Z NAMI NA POT

Cres

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – IZDELEK MESECA OKTOBRA

TISTA LEPA LETA, Rado Kočever, Mojca Volkar Trobevšek Spomini Rada Kočevarja

Ideja za knjigo se je rodila tam, kjer se je rodil Rado kot alpinist – v stenah nad Kamniško Bistrico, neke čudovite jeseni, ko so snemali dokumentarni film o njem in njegovih soplezalcih. Iskrivi in dobrodušni Rado Kočever pripoveduje, kako so ga pred skoraj petinsedemdesetimi leti v izredno skromnih poveljih razmerah tako očarale gore – oddaljene in visoke, da je postal alpinist. Radova zgodba na videz ni dramatična, ni senzacionalna in ni napeta. Ta zgodba je polna majhnih korakov, velikih odločitev, trdega dela, tovarštva, pristne ljubezni do gora in sočloveka ter neomajne vztrajnosti, ki so iz Rada ustvarili vrhunskega plezalca in vrhunskega človeka.

Format: 165 x 240 mm, 164 strani, integralna šivana vezava

CENA: V času od 1. 10. do 31. 10. 2024 lahko knjigo *Tista lepa leta* kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: **12,45 €* (redna cena: 24,90 €*).**

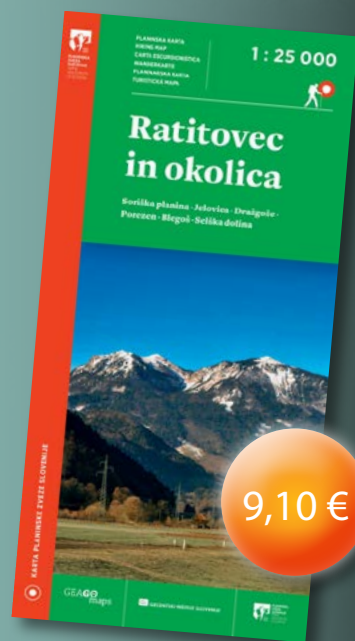
**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

PLANINSKI ZEMLJEVID RATITOVEC IN OKOLICA 1 : 25 000

Planinski zemljevid *Ratitovec in okolica* 1 : 25 000 bo prišel prav vsem, ki bi želeli raziskovati priljubljene in tudi neznane vrhove nad dolino Selške Sore. Prvaki tega območja so vsekakor Ratitovec, vrhovi nad Soriško planino, Porezen, Blegoš, Stari vrh in hišni vrh Škofje Loke – Lubnik.

Poleg že znanih in najbolj priljubljenih vrhov boste našli številne druge zanimive in razgledne vrhove: Koprivnik, Črni vrh, Koblo in mnogo razglednih točk na skrivnostni in obširni Jelovici.

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 124. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl,

Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate,

Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODELAVCI

Peter Šilak, Miha Pavšek, Andrej Trošt

LEKTORIRANJE

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško,

Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4200 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljjanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,

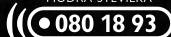
Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana,

po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali

po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu:

<https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDELSI22

DELAWSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 44 EUR, 68 EUR za tujino, posamezna številka 4,40 EUR, polletna številka 5,50 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino Planinskega vestnika (33,00 EUR). Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Kluže

Foto David Šefaj

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpeli kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Zakaj pisati

Se vam vsaj včasih ne zazdi, da smo ljudje pretirano nagnjeni k skrajnostim? In to na vseh mogočih področjih in v vseh mogočih situacijah. Tudi ko gre za pisanje in branje o planinarjenju, turnem smučanju, plezanju ..., s čimer mislim tako na knjige kot časopise, revije in spletne objave.

Mogoče lahko iz tega izvezemo knjige, predvsem leposlovne, in se najprej ustavimo pri *Planinskem vestniku*. Kmalu bo star 130 let. Namen njegovega izhajanja je še vedno enak kot leta 1895, le da razširjen, ne objavlja le "zanimljivih predavanj in različnih planinoslovnih spisov in slik", ampak tudi vzgaja, informira in je vestni kronist. Za človeka, ki ga zanima hribovska zgodovina, je *Vestnik* zagotovo najpomembnejši in najbolj verodostojen vir informacij. A če se omejim na približno zadnji dve desetletji, se je število avtorjev prispevkov zmanjšalo, čeprav je snovi za pisanje znatno več kot včasih. Več je tudi morebitnih piscev, ki pa zaradi različnih razlogov svojih zgodb ne želijo shraniti na papir.

Zagotovo je tako na padec števila prispevkov v reviji kot naročnikov nanjo vplivalo rojstvo svetovnega spleta, ki je s sabo prineslo nove načine komunikacije in širjenja informacij. Planinska in alpinistična društva so postavila svoje spletne strani in člani smo opisovali svoje hribovske dogodivščine ali vsaj objavljali fotografije z nekaj informacijami in z veseljem prebirali zgodbe drugih.

Z nastankom in priljubljenostjo družbenih omrežij so tiste strani vedno redkeje postregle z novimi zgodbami, saj je bilo lažje in hitreje na primer na Facebooku objaviti nekaj slik in napisati nekaj besed o sobotni turi. Ampak počasi smo z objavami vedno bolj skromnih – in žal pogosto tudi jezikovnih – skrpucal o vseh mogočih in nemogočih podvigih v hribih krepko skrenili s poti zmernosti. Tako zelo, da so nas na to morali začeti opozarjati gorski reševalci. A gonja proti tej nezmernosti je bila očitno še preveč učinkovita in dosegli smo drugo skrajnost: objav skoraj ni več ali pa so zelo redke. Pa še te večinoma niso prav nič zgovorne – fotografija ali dve, včasih dodamo še ime gore, smeri, poti ... Namesto da bi bili naši zapisi malce bolj samokritični, objektivno informativni (vsekakor tudi subjektivni, a le doživljajsko), smo se raje začeli skrivati. Ali pa kljub temu ... Vsekakor tudi zato, ker se pojavlja vedno več nergaških komentatorjev in pokroviteljskih mnenj o na primer "nepomembni štirici", ki jo je v Nad Šitom glavi preplezal alpinist, ki med letom s težavo nabere deset vzponov. Jasno, saj ima službo z zoprnim delovnim časom in še na "fuš" dela, ker treningi, ki so si jih izbrali otroci, pač niso poceni.

Da ne bom še sama zašla v skrajnost, moram tole razporedanje malce omiliti, saj tako v *Planinskem vestniku* kot na društvenih spletnih straneh in družbenih omrežjih še vedno lahko beremo o dogodivščinah – ne le o samih vzponih – dobimo informacije in navdih za kako turo, na katero nismo pomislili. A vendar težnje žal kažejo, da bo tega vedno manj, kar se vidi tudi v načeloma vedno višji starosti piscev in v odsotnosti želje ali potrebe po tem, da bi tisti, ki ima o čem pisati, to tudi napisal. Čeprav je sam požiral zgodbe starih alpinistov, rad citira Zaplotnikove misli, brska po arhivu *Planinskega vestnika*, ko išče

informacije v zapisih predhodnikov, ali konec koncev z veseljem sprejme podporo Planinske zveze Slovenije, ko gre na tabor ali odpravo. "Nima pa časa" svojih doživetij zaviti v besede in jih shraniti za tiste, ki bi nekoč tako kot on ob prebiranju njegovih zgodb bili navezani na nevidno in brezčasno vrv z njim.

"Ferajnovske četrtke" so nadomestile "ferajnovske" spletne strani, a na marsikateri se le občasno pojavijo zapisi treh članov društva, ki se izmenjavajo in včasih kaj napišejo, samo da stran ne zamre.

Družbena omrežja so odlična *pogruntavščina*, le to moramo vedeti, kaj početi z njimi. In če tisti alpinist, ki zaradi "fušanja" komaj najde čas za krajšo štirico, ki mu bo zagotovo prinesla več radosti kot onemu, ki nekajkrat na teden trenira za hribovske sedmice, na Facebooku zasledi, da so razmere v Skritem slapu v Tamarju dobre, bo na seznam lahko dodal enajsti vzpon.

Zakaj torej objavljati na spletu? Ker je lahko koristno in ni narobe. Ker ga za to tudi imamo in uporabljamo. Tako delimo informacije in tako jih dobimo. Tega se navadno zavemo, šele takrat ko informacije potrebujemo, in prav je, da na to pomislimo, ko jih imamo sami. Splet je dandanes za to gotovo najprimernejši, le v skrajnosti ne smemo zaiti in biti moramo dovolj selektivni ter (samo)kritični. In za kaj takega nam ni treba biti Mihelič ali Zaplotnik.

In zakaj pisati za *Planinski vestnik*? Omenila sem, da je kronist in pomemben zgodovinski vir, zgodovina pa je tudi pomembna učiteljica. Če hočemo, da tako ostane, moramo pisati, pisci pa morajo biti verodostojni. In kdo je lahko bolj verodostojen kot tisti, ki napiše svojo zgodbo?

Marta Krejan Čokl

4

12

16

22

26

30

UVODNIK

1 Zakaj pisati

Marta Krejan Čokl

SOTESKANJE

4 Drugačno doživljanje gora

Mitja Filipič

INTERVJU

12 Pascal Van Duin

Mitja Filipič

SOTESKANJE

16 Canyoning Cult in druge prigode

Mitja Filipič

TUJINA

22 U sneg okovan vrh sredi Atlasa

Damir Šantek

ZGODBA

26 Francelj je bos!

Dušan Škodič

SREČANJE

30 Tujec

Mojca Volkar Trobevšek

Z NAMI NA POT

32 Naj ... hrvaški otok

Mojca Stritar Kučuk

V GORE Z OTROKI

41 Pejmo v hribe in hribarije na poti

Katja Ranko

DOŽIVETJA

44 Sožitje v kulturni krajini

Tina Tolar

USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI

32

41

44

48

52

55

KOLUMNA

48 Prizori iz alpskega življenja

Klemen Belhar

RAZMIŠLJANJE

52 Nekoč smo v hribe hodili drugače

Simona Nahtigal

DOŽIVETJA

55 Za abrahama čez triglavsko steno

Saša Jazbec

ZGODOVINA

58 Gornik, tiskar in založnik

Marija Mojca Peternel

ZGODOVINA

60 O pionirju na področju varstva narave

Marija Mojca Peternel

STRIP

62 Frischaufov dom na Okrešlju

Urška Godec in Matjaž Bertoncelj

GRAN PARADISO

64 Disneyland v hribih!

Klemen Gričar, Iva Kaštela

DOŽIVETJE

66 Ljubezen je tista

Anja Črepinšek

VARSTVO NARAVE

68 V hribe brez avtomobila?

Zdenka Mihelič

NARAVA

70 Dve desetletji Nature 2000

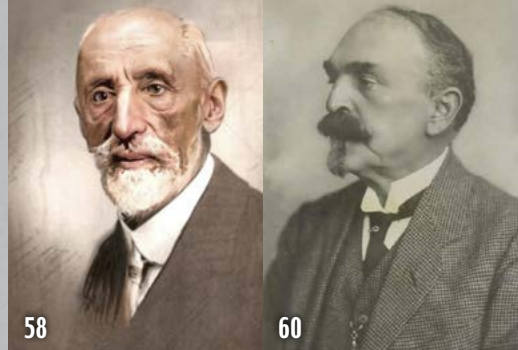
Miha Pavšek

72 LITERATURA

74 ALPINIZEM

74 NOVICE

75 V SPOMIN

58

60

64

66

68

70

Naročilo na Planinski vestnik

Brezplačna številka
24/7: 080 18 93
01 43 45 684
trgovina@pzs.si
Ljubljana, Ob
železnici 30a

SOTESKANJE

Mitja Filipič

Drugačno doživljanje gora

Soteskanje po Furlaniji

Soteskanje je dejavnost, ki se danes vse bolj uveljavlja v svetu, čeprav sta se posebna tehnika in oprema, ki olajšata gibanje po ozkih vodnatih strugah, razvili dokaj pozno. Med prvimi, ki so se ga lotili na moderen način, so bili Španci in Francozi, od tam se je potem širilo na vzhod in drugam. O tej zgodovini si lahko preberete članek Žige Humarja v junijski izdaji *Planinskega vestnika* iz leta 2019.

Kot pove že izraz soteskanje, gre za dejavnost, pri kateri se gibljemo skozi sotesko.¹ Pri tem uporabljamo le lastno telo in tehnično opremo, ki je na prvi pogled podobna plezalni ali jamarski. Za zaščito pred vodo se uporabljajo neoprenske obleke, za zelo mirzle zimske podvige so v rabi tudi tako imenovane suhe obleke, narejene iz neprepustne tkanine in z gumijasto manšeto na zapestjih in vratu, nogavice pa so v tem primeru navadno že del obleke. Voda tako ne pride do telesa. Hoja je najpogostejši način gibanja pri tem športu, potem je tu še veliko plezanja, plavanje, skoki, dričanje in spuščanje po vrvi. Koliko bomo posamezno obliko gibanja uporabljali, je odvisno od tipa soteske. Nekatere imajo bolj vertikalni značaj in malo vode, druge imajo veliko vode in manj strmih mest, potem so pa še vse neštete kombinacije vmes.

Vsak soteskar ima svoje poglede in priljubljeno vrsto sotesk. Nekateri se raje spuščajo po vrvi čez visoke slapove, ki z veliko hitrostjo šumijo mimo, drugi imajo raje čim več skokov, tretji visoke vodostaje, četrtem je pomembno najti čim manj nevarnosti in stresa, da lahko v miru uživajo. Nekako tako kot pri pohodnikih, gornikih ali alpinistih, kjer ima vsak svojo "specializacijo". Na splošno pa večina soteskarjev preprosto uživa ob pogledu na skrite čare vodotokov.

V naslednjih vrsticah se bomo sprehodili po današnji Furlaniji, kamor slovenski soteskarji pogosto zahajamo. Opis sprehodov po nekaterih slovenskih soteskah prav tako lahko najdete v omenjeni izdaji *Planinskega vestnika*, je pa Furlanija med soteskarji danes precej bolj obiskana. Eden od razlogov za večji obisk Furlanije je prepoved gibanja v naših soteskah, saj jih je velik del v Triglavskem narodnem parku, kjer ta dejavnost z izjemo Predelice, Fratarice in Jerečice ni dovoljena. Pomemben razlog za obisk Furlanije je zagotovo tudi veliko število zanimivih sotesk na majhnem območju. Zato je Furlanija tudi v evropskem merilu ena od priljubljenih ciljev. To pa ne pomeni, da je v soteskah gneča. V njih se bomo le redkokdaj s kom srečali.

Če bi z višine pogledali na sosednjo italijansko pokrajino, bi opazili, da se na jugu potopi v Jadransko morje, severno od njega komaj, komaj izvleče in mu ubeži z ogromno ravnino, prekrito z obširnimi kmetijskimi površinami, številnimi kraji in industrijo.

¹ Sopomenke za sotesko so: deber, tesen, vintgar, kanjon.

Fotograf v Riu Ciolesanu Foto Mitja Filipič

Ponekod sredi teh velikih polj se ljudje niti ne zavedajo, da stojijo pod ravnilo morja. Ko gremo naprej po teh ravnih poljih na sever, vidimo, da se pokrajina naveliča umirjenosti in začne prav nežno valovati in ustvarjati vinorodne griče, a kaj hitro rahlo valovanje preraste v močnejše in nastanejo gozdnati hribi. Hribom sledijo gore, a čeprav nižje od tistih v osrednjem delu Alp, prav krasne! Za tokratno temo je zanimiv ves ta hriboviti in gorati predel Furlanije. S hribov in gora si je namreč voda našla poti in jih tisoče in milijone let poglabljala in utrjevala.

V nadaljevanju ne bodo omenjene vse soteske, ampak predvsem tiste, ki jih pogosto najdemo v soteskarskih vodnikih, vmes pa bo še kakšna manj znana. V Furlaniji je bilo namreč raziskanih več kot sto sotesk. Pri tem so imeli največkrat prste vmes Italijani, a velik kos pogače pri prvih odkritjih pripada tudi Slovencem.

Pa pojdemo na pot, ki jo začnemo na stičišču našega in dveh sosednjih narodov. Kmalu ko pod Tromejo prečkamo danes ponovno odprt mejni prehod, srečamo reko Ziljico, ki izvira pod prelazom Na Žlebeh in najprej nosi ime Jezernica. Za soteskarje je zanimivo njeno porečje v zgornjem toku, kjer je levi pritok Rio Torto, ki se z Viševe planine po dolgi, ne zelo ozki, a s kar visokimi krušljivimi stenami zaprti soteski spušča proti Jezernici. Tukaj smo se v črnomorskem povodju, v nadaljevanju bomo obiskali le še vodotoke, ki tečejo proti Jadranskemu morju.

Val Zemola pri Ertu Foto Mitja Filipič

Porečje Bele

Nadaljujmo od Ziljice naprej in pustimo Karavanke za seboj. Znajdemo se med Julijskimi in Karnijskimi Alpami, ki jih ločuje živahna in po prodnati strugi tekoča reka Bela, po furlansko imenovana Fele, po Italijansko pa Fella. Porečje Bele je bogato s soteskami in zanimivo ne samo za lokalce, temveč za soteskarje iz celotne Evrope. Potoki in rečice v porečju Bele so blizu vsem trem narodom, zato so bili tukaj na raziskovalnem delu vsi trije. Prebivalstvo je bilo vedno mešano in prav tako zemljepisna imena, zato včasih ni jasno, katero ime bi uporabili. Nekatera imena so se z leti tudi popačila ali izgubila.

Prvi večji pritok Bele je reka Studena oz. Pontebbana, ki se Beli pridruži z desne. Vodo sprejema od manjših potokov, od katerih so nekateri dovolj strmi in zanimivi za soteskarje, taka sta na primer Rio Pricot in Pricotic. Čez nekaj kilometrov se na levem bregu Bele odpre ozka dolina, ki vodi do vznožja mogočnega ostenja Špika nad Policami oziroma Montaža. Danes ji rečemo Dunja, njeno ime bi pa lahko izviralo iz slovanskega izraza dolnja. Cesta po dolini je ozka, pobočja so vsepovsod strma, stene, ki podpirajo vrhove gora, so daleč nad nami. Odročne soteske so tod v glavnem prvi odkrivali slovenski in avstrijski soteskarji. Tu srečamo potoke z zanimivimi imeni, kot je Rondolon,² ali celo malo strašljivimi, kot je Sfonderrat, ki bi ga lahko po naše poimenovali potok s predrtim dnom.

Nadaljujmo s tokom Bele. V Klužah se ji z leve priključi reka Reklanica, to v celoti napajajo vode Zahodnih Julijcev. Dolina Reklanice je pozimi zanimiva za ledne plezalce, poleti pa na svoj račun pridejo pohodniki in ljubitelji slapov, med katerimi so tudi soteskarji, ki so v tej dolini obdelali že večji del strmih strug. Zaledje potokov je tod skromno z vodo, zato so v sušnih obdobjih ti večinoma skoraj suhi. Nekateri so izdolbli srednje globoke strme struge, nekateri pa se valijo čez strme stene in imajo neizrazite struge odprtega značaja. Soteskarji pridejo radi sem v deževnih obdobjih ali spomladi, ko je v drugih soteskah preveč vode, v teh pa ravno prav, da so slapovi videti lepi. Zaradi višine slapov, krušljivega terena in ožin pa lahko spuščanje ob močnem pretoku tudi tu postane hitro zelo zahtevno in tvegano. Seveda so tudi tu nevihte nekaj, čemur se skrbno izogibamo.

Pojdimo spet po dolini reke Bele naprej in pogledimo desni breg, kjer pred krajem Možac (Moggio Udinese) najdemo pravo zvezdo med soteskami; dolbe jo potok Rio Simon. Med gore globoko vrezano strugo lahko občudujemo že med dostopom, ko nam izpred oči več sto metrov pod nami strma pobočja poraščena izginejo v koritih. Sotesko obiskujejo tako samostojni soteskarji kot vodniki z gosti. Najbolj trenirani soteskarji lahko vrv kar nekajkrat pustijo v nahrbtniku. Majhna peščica najbolj izurjenih skakalcev je ne uporabi niti na tridesetmetrskem slapu. Treba

je poudariti, da se s takšnimi skoki ukvarjajo športniki, ki se tej prvini resno in pogosto posvečajo, vse drugo je igranje na srečo oziroma pot v katastrofo. Rio Simon je potok, v katerega večkrat zaide reševalna služba. Tam je bila že zaradi tragičnih dogodkov, a težave lahko povzroči že zvit gleženj, saj lahkega predčasnega izhoda iz soteske skorajda ni. Kot zanimivost omenimo, da Italijanska soteskarska zveza (Associazione Italiana Canyoning) že nekaj časa opremlja sidrišča bolj obiskanih sotesk z lepljenimi svedrovci iz nerjavečega jekla in jeklenimi tablicami z vgravirano številko sidrišča. To pomaga pri orientaciji, predvsem pa pri reševanju. Projekt se imenuje Pro Canyon. Podoben projekt je v nekaterih soteskah, odprtih za soteskanje, letos začela tudi naša Soteskarska zveza Slovenije.

Nadaljujmo potovanje. Zraven Simona je zanimiva, a za ščepec manj priljubljena Alba, ki v kombinaciji z levim pritokom Tralba nudi s skoki bogato turo in zelo divje okolje. Soteskarji lahko blizu mesta, kjer se danes najpogosteje vstopi v sotesko, najdejo pravi muzej na prostem, saj sta na bregovih ostanka nekdanjega jezusa, sestavljenega iz hlodov, zloženih drug na drugega. To priča o nekdanji gozdarski dejavnosti v teh dolinah, saj gre za ostanke jezov, ki so jih v preteklosti gradili gozdarji in s pomočjo poplavnih valov, nastalih ob podrtju jezusa, splavljali les v dolino. To je bila precej bolj tvegana dejavnost, kot je danes spust po soteski s popolno soteskarsko opremo in primernim znanjem.

*Kaj se skriva
nad Reklanico?
Foto Mitja Filipič*

² Rondolon v furlanščini pomeni valjanje, rodul pomeni zvitek.

*Večstoletno deblo v
soteski Livinala
Foto Mitja Filipič*

Pojdimo po reki Beli naprej, na levem bregu se moramo naprej obegniti ob Rezijo. Kdor malo pozna čezmejne gore in njeno prebivalstvo, je vsekakor slišal za Rezijane, njihovo kulturo in zanimivo govorico. Tako kot Rezijani je tudi dolina še vedno svojevrstna. Saj tudi "instant turisti" v tej dolini najdejo veliko zase, a vsekakor je primernejša za tiste, ki si vzamejo čas. V tej dolini je med soteskarji najbolj znan Črni potok, po rezijansko Černi patok. Drži se ga sloves zahtevnosti, v višjih vodostajih namreč zahteva izkušeno ekipo. Če nadaljujemo po dolini navzgor, pridemo do še veliko krajšega, a bolj vodnatega potoka z zanimivim imenom Barman. Če pa se usmerimo pod ostenja Kanina, naletimo na vse bolj priljubljeni potok Ronek, kjer je veliko lepih tolmunov, primernih za skoke v vodo. Pojdimo spet do Bele in preden se srečamo z reko Tilment, spoznajmo še potok Lavarie. Njegova struga je tako strma, da med posameznimi slapovi zelo malo hodimo, vseskozi je tudi zelo temačna, saj je ozka, globoka in obrnjena na sever. Zaradi strmine pobočja je dostop od vznožja do vrha soteske zelo strm in težko izsledljiv. Za dostop se zato večinoma uporabljata dva avtomobila. Enega pustimo spodaj, z drugim pa se je treba peljati kar daleč naokoli, preden pridemo na vrh. Preden zapustimo dolino Bele, je treba omeniti, da je bilo v preteklosti v Možacu več soteskarskih srečanj. V Italiji so soteskarska srečanja oziroma tabori pogosti. Vsako leto se odvije tudi nacionalno, največje srečanje, ki ga organizira nacionalna soteskar-ska zveza, in poteka vsakič v drugem kraju oziroma

regiji. V Furlaniji manjši tabor vsako leto organizira skupina soteskarjev, nastala leta 2010 in združena pod imenom CanyonEast. Letos so tabor organizirali blizu kraja Arta Terme, lani v Cimolaisu, organizirajo pa jih že poldrugo desetletje. Tabori so namenjeni druženju, izmenjavi informacij, spoznavanju novih sotesk in uživanju v tej lepi dejavnosti s somišljeniki.

Porečje Tilmenta

Pustimo Belo za seboj in spoznajmo reko Tilment. V furlanščini se imenuje Tiliment, Italijani pa ji rečejo Tagliamento. Zanj je značilno, da ji človek skorajda ni preoblikoval struge, gre za eno redkih rek v Evropi, v katero je človek tako malo posegal. Pri njej še posebej vzbujajo občudovanje prostrani prodi v spodnjem toku, čez katere reka teče razvejena po številnih kanalih. V sušnih obdobjih so prodi videti kot prevelika oblačila za takšno rečico, ob bogatih deževjih pa so ji ta oblačila navadno ravno še dovolj velika, da preveč ne plaši ljudi v okolici. Tilment nudi zatočišče nekaterim živalskim vrstam, ki so zaradi človekovega poseganja v okolje izginile z drugih območij Padske nižine, pestro in posebno je tudi rastje. Na lovu za soteskami najprej skočimo po toku te posebne reke navzdol, kjer na desnem bregu naletimo na reko Arzino. Reka je bolj znana med kajakaši kot soteskarji in tudi primernejša zanje, pa vendar ob primernem vodostaju sektor nad kajakaškim delom predstavlja izziv za ljubitelje velikega pretoka vode. Tako vodnatih sotesk je v Furlaniji malo. Iz soteske je

sicer mogoče na več mestih izstopiti, a kdor se odloči za nadaljevanje, si zaradi moči vode ne sme privoščiti napak. Za spust morajo biti pravi pogoji, vodostaj dovolj nizek, a tudi ob sušah zahtevajo razmere izkušeno ekipo.

Prijaznejši je ozek vintgar potoka Foce v porečju Arzina. Hoja in plezanje skozi ponekod le meter ali manj široke meandre zagotovo navdušita, le pozor na dež, saj se zaradi ožine pozna vsak dodatni liter vode. Vrnimo se spet k sotočju Bele in Tilmenta in nadaljujmo proti zahodu. Kmalu za mestom Tolmeč – po naše, na zemljevidih piše Tolmezzo – na desni zgleddamo razpokan hrib. Strma pobočja dajo slutiti, da se tam skriva težko prehodna struga. No, vsaj dokler tehnologija in znanje nista napredovala, je bilo tako. Potok Vinadia je izdolbel še eno od zelo priljubljenih sotesk v Furlaniji. Prav poseben pa je njen levi pritok, potok Chiantone, ki si je v skalo izdolbel temčno, kar malo klavstrofobično vodno pot. Globoko izklesan Chiantone v kombinaciji s prav tako globoko, a svetlejšo Vinadio, predstavlja enega markantnejših soteskarskih spustov v Furlaniji. Žal se v Chiantoneju pogosto znajdejo trupla raznih domačih živali in različne smeti, ki jih ljudje, misleč, da bodo tam izginitile, mečejo z mostu. Seveda soteskarji potrjujejo, da nobena stvar ne more kar izginiti.

Naj omenimo še zgodbo, ki se tiče Vinadie. Po njej se je leta 1958 spustil odličen furlanski alpinist Ignazio

Piussi iz Reklanice. Po naročilu elektroenergetske družbe, tiste, ki je pozneje naročila tudi gradnjo tragičnega jezua Vajont, je s sodelavci v dveh mesecih opravil več spustov v sotesko in vrnitev iz nje po fiksnih vrveh in lestvah. V primerjavi z današnjimi časi so se takrat vode izogibali. Tolmune so prečkali v napihljivih čolnih. Edini stiki z mrzlo vodo so bili nehoteni, ko se je čoln prevrnil ali ko so se visoki ribiški škornji napolnili z vodo in je Ignazio s pomočjo sodelavca komaj prišel iz vode. Njihovi spusti skozi sotesko so bili tedaj službene narave, šele leta pozneje je Ignazio pomislil na spust kot na športni izziv, a po končanih delih ni nihče od njih več šel v sotesko. V tistem obdobju so bili takšni potoki pogost cilj elektroenergetskih družb. Poleg raznih delavcev so se takrat le redki navdušenci spuščali v takšne zahtevne struge. Za potešitev raziskovalnega duha so se v vodnate soteske takrat večinoma spuščali le jamarji, ki pa vode niso marali preveč, saj ni bilo primerne opreme zanj, predstavljala je mokroto, mraz in težavo. Šele mnogo let pozneje so se raziskovalci nekoristnega sveta z dovolj izpopolnjeno opremo in tehniko lahko lotili skritih vodotokov, ne da bi jim voda povzročala prevelike težave.

Nadaljujmo popotovanje in se po Tilmentu navzgor odpravimo do odseka, kjer se reka za kratek čas umakne od glavne ceste in teče čez lepe samotne prode. Tam najdemo sredi gozdov skrito strugo potoka Rio Negro. Ta še ni zelo znan, vendar ponuja zanimiv

Črni potok v Reziji
ob nizkem vodostaju
Foto Mitja Filipič

spust za soteskarje, ki že imajo nekaj kilometrine. Zanimiva značilnost nas čaka v spodnjem delu, kjer se med plavanjem v večjem tolmunu voda kar na enkrat ohladi. Ko splezamo iz vode na skale in pogledamo naslednji slap, je v njem trikrat več vode, kot jo je bilo do tedaj, za kar je kriv velik podvodni izvir. Situacija človeka zagotovo prisili k razmišljanju, kaj bo za naslednjim ovinkom. Sledijo zelo kratka, a vodnata korita. Podobno vodnat zaključek ima bližnja Viellia, ki je tudi ena lepših sotesk v Furlaniji. Preden gremo naprej proti zahodu, skočimo še k Sauriskemu jezeru, kjer je zanimiva soteska reke Novarzza. Pod jezom je vode navadno zelo malo, zato je treba počakati na primerno obdobje, navadno na deževno pomlad. Zgornji del soteske nad jezom so raziskali naši soteskarji; nekaj več o tem lahko preberete v intervjuju z Davidom Sefajem.

Furlanski Dolomiti

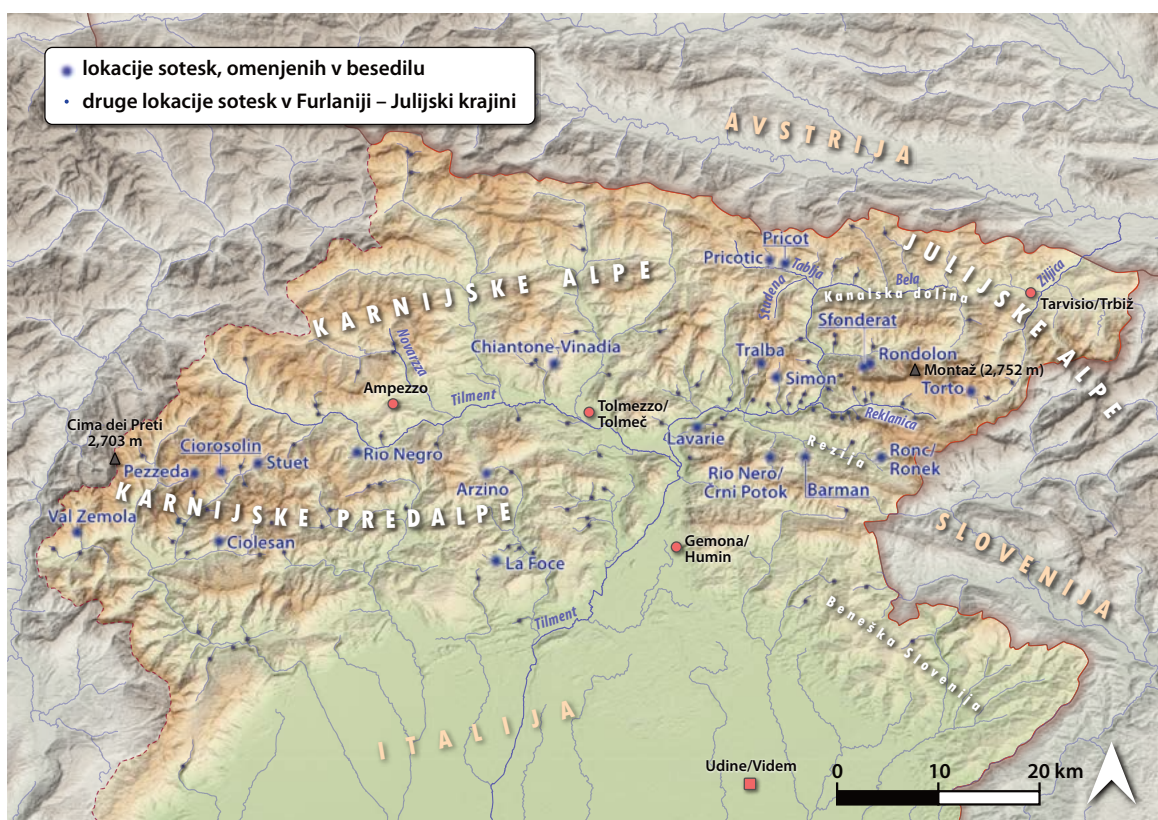
Zapustimo Timent in se odpravimo na jugozahod Karnijskih Alp, kjer dobijo ime Furlanski Dolomiti. Tukaj se gore res dvigajo v nebo na podoben način kot v Dolomitih, le tako visoko ne. V njihovem osrčju izvirajo vode, ki so v tisočletjih izklesale mogočne umetnine. Med zanimivejšimi za soteskanje je povodje reke Celine. Še posebej pogosto obiskujejo soteskarji iz vse Evrope dolini Val Settimana in Val Cimoliana, kjer je bilo odkritih nekaj lepih in odročnih korit. Znale so soteske Ciolesan, Ciorosolin, Pezzeda, Rio Stuet in imen ne bi hitro zmanjkalo, če bi naštevati naprej, a pojdemo še do bližnje vasi Erto, saj če že omenjamo umetnine, ne moremo mimo Val Zemole. Srečamo jo malo pred omenjeno vasjo, če se pripeljemo z naše

strani. Tik pred vasjo sta most in kapelica. Tam lahko parkiramo in pogledamo z mostu dol v temno ožino, kjer daleč v globini le s težavo opazimo vodo. To je najtemačnejši del soteske, ki se sicer ponaša z lepo sprano skalo in svetlomodro vodo.

Zemola je postala z razmahom soteskanja zaželen cilj, a hkrati ves čas vzbuja strahospoštovanje, saj spada med bolj vodnate soteske. Ko je projekt Pro Canyon dosegel tudi njo, je z novimi sidrišči olajšal težavnost, predvsem pa je zahtevnost precej omilila nevihta jeseni 2018. Takrat je skozi sotesko drla prava reka, z ogromno močjo je premaknila večje skale in v tolmunih je onemogočala skoke, po drugi strani pa olajšala napredovanje, saj ni bilo treba plavati v nekaterih turbulentnih tolmunih. Lanska in letošnja deževja so sotesko spet očistila gramoza in poglobila tolmane. Zemole se ves čas drži sloves zahtevnosti, saj je vode v njej po deževjih lahko hitro preveč, zato terja previdnost pri oceni razmer in dovolj izkušenj, preden se je lotimo.

Z njo zaključujemo popotovanje po tej čudoviti pokrajini. Marsikatera soteska ni omenjena in izbire je res veliko, ta pa je stvar subjektivne presoje; težko rečemo, kaj je najlepše in najbolj zanimivo, vsako oko ima svojega *malarja*.

Pokrajina še vedno ponuja možnosti za nova odkritja, na muhi raziskovalcev so tiste odročne soteske, do katerih je težko priti. Lažje dostopne, sploh takšne, ki jih lepo vidimo s ceste, so bile večinoma vse obiskane. Odkrita ali neodkrita, vsaka soteska ponuja drugačno zgodbo, soteskanje pa nudi samosvojo dimenzijo doživljanja gora. ●

IZBERITE TE HLAČE!

Vendar to ni vse, kar želimo od vas

Hlače Vidda so bile v naravi preizkušene že več kot 25 let. Razvili smo jih tako, da so trpežne, funkcionalne in brezčasne ter jih izdelali z namenom, da ustvarimo čim manjši vpliv na okolje. Narejene so tako, da trajajo desetletja uporabe, da se jih sčasoma prenese na naslednjo generacijo ali proda na trgu rabljenih izdelkov.

Na ta način je potrebno proizvesti manj izdelkov, porabiti manj energije in manj izdelkov bo končalo kot odpadek. Toda za to, da ta veriga dogodkov deluje, morate tudi vi narediti svoj del in jih uporabljati čim dlje. Skrbeti zanje in jih popraviti, če je potrebno, ter najpomembnejše – jih ne zamenjati z novim parom vsako sezono ali dve.

Podpirali vas bomo na tej poti, z našimi strokovnimi nasveti o negi in našimi široko dostopnimi storitvami popravil.

Kaj pravite? Upamo, da se vam to zdi smiselno tako kot nam in tako kot je smiselno za okolje.

Mitja Filipič

"Povsod naredi vse čim boljše!"

Pascal Van Duin

Kdor se začne resneje ukvarjati s soteskanjem, prej ali slej, posredno ali neposredno, naleti na gorskega vodnika, vodnika soteskanja, jamarja, predvsem pa navdušenca nad raziskovanjem nedotaknjenih globin, Pascala van Duina. Pascal nima italijanskih korenin, toda njegov dom je Lombardija, območje v severozahodni Italiji.

Pascal van Duin
Arhiv Pascala
van Duina

Tam je pred tridesetimi leti začel raziskovati prve soteske, nato ga je radovedni duh gnal naprej v druge pokrajine, druge države in na druge celine. Ni edini, vsekakor pa spada med najaktivnejše predstavnike zgodnjega obdobja soteskanja v Italiji. Začel je delovati v obdobju, ko je bil ta šport še v povojih, in je zato lahko veliko sotesk videl prvi. Vse do danes ni nehal raziskovati v domačih Alpah, še vedno pa zaide kam drugam, v zadnjih letih pogosto v Albanijo, kjer sva se tudi pogovarjala.

Kdaj si se začel ukvarjati s soteskanjem in kaj te je privedlo v to?

Najprej sem opravil izobraževanje za soteskarskega vodnika leta 1993. Takrat v Italiji ni bilo izobraževanj za soteskanje, zato sem šel v Švico, kamor me je povabil prijatelj. Izobraževanje je vodilo nekaj Švicarjev in nekaj inštruktorjev iz Francije. Tam sta bila tudi znani alpinist Jean Troillet in vsestranski raziskovalec Mike Horn, s katerima sem imel prvi trening. Nato sem začel v domačih soteskah, saj pri nas ni bilo skoraj nič raziskanega. Zelo sem bil srečen, ker

sem kot prvopristopnik lahko raziskal veliko sotesk, najprej doma in pozneje tudi drugod po severni Italiji. Po raziskovanjih sem začel vanje voditi ljudi. Res sem vesel, da sem lahko prvi šel v soteske, kot so Val Bodengo, Cormor, Val Bares in seveda veliko drugih, ki jih danes obiskujejo soteskarji z različnih koncev sveta, ker so postale klasike.

Predpostavljam, da se je oprema v vseh teh letih precej spremenila. Kakšno opremo ste uporabljali na začetku, mogoče alpinistično ali jamarsko?

Takrat še ni bilo soteskarskih čevljev, uporabljali smo pohodne. Neopren je bil pač navaden neopren, uporabljal sem plezalni pas. Petzl je že zgodaj izdelal soteskarski pas in kmalu sem začel uporabljati tistega. Jamarske opreme nisem uporabljal, za spuščanje po vrvi sem uporabljal osmico, ki se med soteskanjem uporablja še danes. Ni še bilo posebnih osmic za soteskanje, kakršna je danes Petzlova Piranha, pač pa osmice različnih velikosti, kot so se takrat uporabljale tudi pri plezanju. Vrvi so bile slabe. Bile so 10-milimetrske in težke, še posebej težke so bile, ko so se napile vode. Bilo je tudi kar nekaj improviziranja. Večkrat sem čez neopren oblekel jakno iz gore-texa in to je delovalo dobro proti mrazu. V zadnjih letih vse več ljudi obleče jakno čez neoprensko obleko, ko gredo v mrzle soteske. Dobro ščitijo pred vetrom, ki piha skozi soteske ali ga povzročajo slapovi. Danes že obstajajo takšne jakne, ki so izdelane namensko za soteskanje. Opremljati sem začel z ročnimi vrtalniki, kakršne so uporabljali tudi jamarji, in z alpinističnimi klini. Danes se za hitrejše in lažje delo uporabljajo električni vrtalniki. Prijatelj je imel bencinski vrtalnik Ryobi. Bil je velik in težak in pozneje sem tudi tega nosil s seboj v posebni škatli, bilo je neudobno. S tem vrtalnikom sem opravil veliko prvenstvenih spustov. Težko ga je bilo nositi, a zvrtil je lahko veliko lukenj, to je bilo dobro. *(smeh)* Ščasoma smo dobili prve baterijske vrtalnike Hilti, ki so dobro opravljali svoje delo, nato pa je tehnologija hitro napredovala. Danes so vrtalniki lahki in učinkoviti. Že od začetka sem uporabljal svedrovce iz inoxa, ki še zdaj držijo, ker material ne rjavi. Vedno in povsod poskušam delo opraviti kar se da dobro.

Seveda, da ni treba potem stalno nadomeščati svedrovcev ali da ne nastane zmeda s številnimi svedrovci in luknjami na istem mestu, kot se dogaja marsikje ...

Da, da, tudi s to idejo. Obiskal sem tudi soteske v Franciji, kjer je bilo soteskanje že bolj razvito, videl, kako delajo tam, in skušal držati kar se da visoko raven opremljanja.

Soteskanje je relativno mlad šport, vsaj če ga primerjamo s plezanjem. V vseh teh letih, kar se ukvarjaš z njim, si lahko opazoval razvoj etike. Pri plezanju vemo, kaj pomeni prosti vzpon, če primemo klin oz. komplet, moramo k oceni pripisati A0. Neopremljene in opremljene smeri imajo različno težo. Kako je s tem pri soteskanju, so se oblikovala kakšna splošna pravila igre?

Sam sem imel alpinistično izobrazbo in kulturo. Tudi o vrtanju. So smeri brez svedrovcev, kjer nameščaš svoje varovanje, so smeri z malo svedrovci, smeri z veliko svedrovci. Značaj smeri se s tem spreminja. Gorniško kulturo sem prenesel v soteske. Danes, ko se je soteskanje razmahnilo, veliko ljudi nima takšne gorniške kulture, prihajajo iz različnih okolij, ne poznajo gora in tovrstnih pravil. Delajo, kar se jim zdi, da je prav, in nekako ne spoštujejo tistega, kar se je zgodilo, preden so prišli oni. Skozi soteske sem se spuščal z malo svedrovci, nato so za menoj prišli drugi in namestili dodatne svedrovce z mislijo, da mora biti soteska dosegljiva vsem. Manj svedrovcev pomeni višjo zahtevnost. Zahtevne soteske se tako z večjim številom svedrovcev spremenijo v lažje. To se je dogajalo in se dogaja. Teži se k dodajanju svedrov-

cev za izognitev slapu ali plezanju navzdol. Ni pravila, ki bi preprečevalo dodajanje svedrovcev. Ni močno zakoreninjenih pravil, kot jih imamo pri plezanju ali jamarstvu. Ni veliko pravil v Evropi, jih je pa več ponekod v ZDA, v narodnih parkih in izven njih, kjer se poskuša vrtati čim manj in ohranjati prvobitnost. Tudi na Novi Zelandiji so regulacije, če dodaš svedrovec, mora biti najboljše kakovosti in mora obstajati tehten razlog za namestitev.

Torej bo treba še razmišljati in opraviti nekaj dela na tem področju?

Da, ampak vsaka oseba misli in dela po svoje, ni mednarodnih standardov, ni skupne miselnosti. Tudi o nerjavečem materialu inoxu. Na primer v Albaniji sem nameščal svedrovce najboljše kakovosti, druge skupine pa so nameščale navadne 8-milimetrske svedrovce, ki rjavijo in ne zdržijo dolgo. Le zaradi varčevanja nameščajo sidrišča slabe kakovosti. Včasih še vedno zamenjujem ali odstranjujem te svedrovce. Ljudje rečejo, mi gremo na odpravo, moramo biti lahki, ampak jaz pravim, nisi na odpravi, ko prideš v Albanijo, si na počitnicah. Greš z avtom in nato hodiš eno, dve uri do soteske. Nisi na odpravi! Ni težko nesti enega kilograma več. Pa dobrega vrtalnika. Razlika v teži res ni tako velika, je stvar miselne naravnosti. Tako so nekatere soteske še vedno opremljene s slabim materialom. Razvoj kulture napreduje, vendar je potreben čas.

Druga stvar je, če potrebuješ en dan, da sploh prideš do soteske, in nato dva ali tri dni, da se spustiš skozi. Takrat lahko uporabiš lahke materiale, saj gre za to, da sotesko raziščeš in prideš iz nje. Neprimerna je tudi

*Kanjon Gura
v Albaniji
Foto David Sefaj*

Soteska Lirkave
v Albaniji
Foto David Sefaj

dvoličnost. V domači državi obstajajo pravila, kam postaviti sidrišča, kakšno kakovost materiala uporabiti, ko pa greš drugam, se obnašaš, kot da ni treba upoštevati ničesar. Torej doma opremljaš dobro, v tujini pa uporabljaš slabe materiale, opravljaš slabo delo, in to v soteskah, ki niso niti težko dostopne niti zahtevne. Ko bo kdo prišel za teboj, bo moral tvoje delo popravljati. Moje načelo je: povsod naredi vse čim boljše! To je zame pomembno. Svetu se hočem pokazati v najboljši luči, ne v slabi. *(smeh)*

Tudi organizacij in šol je kar nekaj, vsaka država ima svojo. Uporabljajo se različne tehnike. Kako vidiš to organizacijsko razpršenost? Se ti zdi, da kdo dela bolje od drugega?

Ne poznam vseh razlik med različnimi šolami, ker me ne zanima, kaj počnejo, vendar mislim, da običajno ne počnejo slabih stvari. Enako težavo lahko rešimo na več različnih načinov, z različnimi tehnikami. Torej vsak se neke nauči in potem pozna rešitev za določeno težavo. Obstajajo organizacije, ki izobražujejo vodnike, in organizacije, ki izobražujejo ljudi za samostojno soteskanje. Slednje je tako kot pri plezalnih klubih ali društvih, kjer učijo plezalnih tehnik,

in ko se naučiš, greš plezat. V nekaterih državah so močne soteskarske zveze, na primer v Franciji ali Španiji, to so tudi države, kjer se je soteskanje začelo že pred veliko leti. Potem so države, kjer je le nekaj klubov in je manj teh izobraževanj, na primer v Švici, kjer je potem tudi manj ljudi, ki se s tem ukvarjajo. Tudi v Sloveniji imate verjetno kakšno organizacijo.

Da, v Sloveniji je Soteskarska zveza Slovenije, ki izobražuje vodnike in amaterje. Vendar laikov to ne zanima preveč, pri nas je namreč večina sotesk zaprtih za soteskanje.

Da, to je tudi razlog, da ne prihajam več v Slovenijo. Nazadnje sem bil pred petnajstimi leti, potem je bilo preveč prepovedi in zaprtih sotesk. Vem, da veliko ljudi iz Slovenije in tudi drugih držav gre takoj čez mejo v Italijo, kjer so zelo dobre soteske in niso zaprte. V Sloveniji je preveč omejitev. Ljudje v gorah planinarijo, plezajo, smučajo ... Količina ljudi, ki se ukvarja s pohodništvom, je ogromna. Mislim, da takšna množica naredi več škode, kot je nekaj sto soteskarjev naredi v soteskah. Z obzirnostjo se v soteskah, kjer so le skale in voda, ne dela velika škoda naravi. Pri množičnem pohodništvu pa najdemo ogromno odpadkov, erozije, hrupa, iztrebkov. Zato mislim, da je v narodnem parku več onesnaženja zaradi pohodništva. Mislim, da je narobe popolnoma prepovedati soteskanje, kot je to v Sloveniji. Moralo bi biti dovoljeno pod določenimi pogoji, pravili, z registracijo na primer. To sem izkusil v ZDA, kjer se prijaviš, dobiš dovoljenje in greš v sotesko; lahko se organiziraš. Če je prepovedano, pač greš drugam. Mogoče je to prilžnost, ki je izgubljena za državo. V Sloveniji so zelo privlačne soteske, ki jih še nisem obiskal.

Nekateri gredo v soteske, čeprav je prepovedano, vendar je to narobe. Mislim, da če je neke preveč omejitev, se drugje gostota obiska čezmerno poveča. V Sloveniji nam je uspelo obiskati nekaj sotesk, tik preden so jih zaprli. Bili smo tudi v soteski Mlinarice, kjer je nato čez kakšno leto bil velik podor in jo popolnoma spremenil.

Bi nam razkril kaj več o svojih raziskovanjih?

Raziskal sem več kot 250 sotesk. Poleg Evrope sem bil še v Zambiji, Alžiriji, kjer je bilo zelo težko potovati po Sahari in zahtevno raziskovati v odročnih gorskih območjih, kjer si kar daleč od civilizacije in kakršne koli pomoči. Z Američani sem raziskoval korita v Utahu, Arizoni, Nevadi. Z lokalci smo raziskovali tudi pritoke Grand Canyon. To so bila zahtevna raziskovanja, kjer smo s težkimi nahrbtniki morali najprej dostopati dva ali tri dni, nato se spustiti po soteski in priti iz nje. V zadnjih letih sem največ raziskoval v Albaniji in napisal vodnik po osemdesetih albanskih soteskah.

Napisal si še dva vodnika, kajne?

Da. Najprej po soteskah v italijanski pokrajini Lombardija, kjer živim, in po stotih najlepših soteskah od Trsta do Ventimiglie.

Imaš tudi kakšno zimsko izkušnjo?

Imel sem srečo, ker sem lahko pred nekaj leti obiskal dve ledeniški soteski, Sandbach in Chärstelenbach. Spust skozi Sandbach so lani nekateri poskušali ponoviti, vendar se je ledenik podrl. Medtem pa se je ledenik nad Chärstelenbachom umaknil in je zdaj soteska odprta, torej ni več tako impresivna. Chärstelenbach sem najprej obiskal s skupino, s katero smo mislili vstopiti niže, vendar sem više na obrobju ledenika opazil odprtino, skozi katero bi lahko prišli do struge. Takrat nihče ni hotel vstopiti tam, zato sem začel iskati somišljenike. Pojavili so se Španci ter slovenski soteskar in jamar Andrej Hliš in šli smo v tisto luknjo v ledu ter ugotovili, da je spodaj prava soteska, vrezana v skalo pod ledenikom. Seveda smo bili tam konec oktobra, ko je zelo mrzlo in ledenik ne spušča veliko vode. Poleti bi bilo nemogoče, saj so v soteski kubični metri vode, oktobra in novembra pa je pretok optimalen. Bila je res zanimiva izkušnja, saj težko najdeš sotesko pod ledenikom. Zdaj vedno težje, ker se ledeniki pospešeno umikajo. Ko imaš petdesetmetrske zglajene stene in nad njimi ledenik, je nemogoče pobegniti ven, treba je priti do izhoda na koncu. Na začetku smo pustili vrvi za morebitno vrnitev, a ko smo ugotovili, da bo šlo naprej, in ker nismo mogli več pustiti vpete vrvi, saj smo jo potrebovali za napredovanje, smo jo potegnili za seboj. Seveda ni nič gotovo, je kot ruska ruleta. *(smeh)*

No, obstajajo tudi neprehodne soteske, ampak ko imaš enkrat izkušnje, veš, da si boš lahko pomagal v marsikateri situaciji. Če bi bil led, bi plezali po ledu, ker smo imeli ledno opremo, če bi bila zataknjena kakšna skala, bi preplezali skalo, postavili varovanje, zavrtali kak svedrovec. S pravo opremo se da marsikaj urediti. Večje težave z neprehodnostjo sem našel v Utahu, kjer so soteske, vrezane v peščenjak, ponekod preozke za nadaljevanje in je treba plezati ven.

Voda je v pionirskih časih predstavljala težavo, prvi raziskovalci sotesk so se ji navadno skušali izogniti, predvsem zaradi drugačne opreme in tehnike. V bolj vodnatih soteskah najdemo elemente divje vode, ki predstavljajo nevarnost. Kakšen je tvoj odnos z vodo in kako je napredovalo znanje v tem segmentu?

Zagotovo sem z leti postal bolj izkušen. Vode se sicer nisem nikoli izogibal, s tem nisem imel težav, ko je bilo vode preveč, seveda nisem šel v sotesko. Toda sčasoma sem spoznal, da je mogoče iti v soteske tudi, ko je vode več, kot sem je navajen. To je bila osebna evolucija, ki se je odvijala na podlagi izkušenj. Spoznaval sem omejitve, kak vodostaj je še primeren, ta pa se seveda razlikuje glede na obliko soteske. Ozke so že z majhno količino vode lahko zelo nevarne, medtem ko se skozi široke soteske lahko spustimo tudi ob nekajkrat večjih količinah vode. Torej na podlagi izkušenj in širine znanja o soteskanju lahko ocenimo, ob kakšni količini vode še lahko gremo v določeno sotesko. Odvisno tudi od znanja plava-

nja, če to ni dobro, se ne bomo odpravili v vodnatih razmerah, zato nekateri tudi ne marajo veliko vode. Meni so večji pretoki vode všeč, ker je narava takrat lepša, lepše je videti vse skupaj. Zagotovo pa se zahtevnost z večjo količino vode večja, bolj je nevarno, tvegano. Vedno se je dobro obrniti, reči ne, če so prisotni dvomi. To je osebna odločitev. Vsak ima različne ravni znanja in izkušenj, zato težko presodimo, kdaj je za koga kaj prezahtevno. Včasih se ljudje napačno odločijo, ker nimajo izkušenj in preslabo poznajo razliko med visokim in nizkim vodostajem, ali je mogoče ali ni mogoče. Zaradi tega se dogajajo tudi smrtne nesreče.

Za divjo vodo je potreben trening, kdor je več v stiku z njo, je bolj suveren in varen, vidim, da tudi kajakaši, ki pridejo v soteskanje, hitreje osvojijo ta element, kot tisti, ki nimajo podobnih izkušenj.

Da, kajakaši veslajo in trenirajo na divji vodi, v velikih rekah in razumejo, kako se pretaka voda. Zato jim je voda bolj domača, razumejo, kaj je mogoče storiti in česa ne. Za divjo vodo je potreben poseben trening. Če gremo v zelo vodnate soteske, moramo za to posebej trenirati, povprečen soteskar navadno tega ne počne. Pomembno je znati prebrati gibanje vode, predvideti, kaj se dogaja v tolmunih. Tukaj gre že za višjo raven znanja. Na primer soteska Val Bodengo, ki jo pogosto obiščem, ima vedno veliko vode, vendar sem je navajen in ne vidim nobenih težav. Soteskarji, ki pridejo z juga Italije, kjer so soteske večinoma bolj suhe, niso več prepričani o vstopu, ko vidijo pene na površini tolmana. Če gredo vanjo, se izogibajo skokom v vodo, toboganom, kjer se le da. Torej se moraš s slabim znanjem o gibanju vode nekaterim soteskam odpovedati. ●

Pascal v ZDA
Arhiv Pascala
van Duina

Ledeniška soteska
Gries v Švici
Foto David Sefaj

Canyoning Cult in druge prigode

David Sefaj

Deževen poznopomladanski dan je bil primeren za pripovedovanje zgodb. Ob pogledu na zamegljene stene nad Zajzero je David Sefaj iz rokava stresel celo serijo soteskarskih zgodb iz preteklih dveh desetletij. David je predstavnik novega vala slovenskih soteskarjev. Skupaj s prijatelji je spadal v skupino najbolj aktivnih soteskarjev v Evropi. Ker je soteskanje pri nas mlad šport in še vedno precej nepomembna dejavnost, če odvezamemo turistične ture, je le malo zgodb in dosežkov znanih. Ti so za tistega, ki se s tem ne ukvarja, tudi težko predstavljeni. Zato tudi tukaj velja, kar je rekel pokojni alpinist Stane Belak - Šrauf: "Važne so zgodbe." Te so tudi pomembne.

David je eden od ustanoviteljev neuradne skupine Canyoning Cult. S tem imenom so se podpisovali pod opise novo raziskanih sotesk in na fotografije, objavljene na soteskarskih straneh, spletnih vodnikih in forumih. V struge potokov ga je zaneslo spontano, lahko bi rekli *firbec*. Ta ga je po pozabljenih lovskih poteh, grebenih in stenah gнал tudi v hribe.

Kakšni so bili začetki?

Preden sem se začel ukvarjati z alpinizmom, sem že plezal po strugah raznih potokov in vedno me je zanimalo, kaj je više zgoraj, ko me je zaustavil kak skok, čez katerega nisem mogel brez vrvi. Šele ko sem začel

plezati, ko sem obvladal spust po vrvi, sem s to alpinistično tehniko začel opravljati prve spuste po soteskah. Potem sem kupil neoprensko obleko ...

V Bovcu se je že zelo hitro razvilo komercialno soteskanje, je pa res, da so tam poznali predvsem tistih nekaj svojih sotesk in nič več. Bob je na primer začel sam obiskovati in opremljati soteske v Sloveniji, jaz pa sem jih s prijateljem iz AO Jesenice v Mangartskem potoku s Predelico, Mlinarici, Ribnici, potem pa je že sledil legendarni Gačnik, kjer se nama je pridružil moj soplezalec Mitja Šorn. Pozneje sem v soteske hodil tudi z eno od soplezalk. Šla sva v – vsaj po ocenah – najlepši kanjon na svetu Gorg Blau Sa Fosca

na Majorki, skozi katerega sem tovoril 120 metrov vrvi, ker nisem imel nobenega opisa in nisem vedel, kaj naju čaka. Zdaj vem, da najvišji slap meri samo 22 metrov. Ko sem nehal plezati, sem se popolnoma posvetil soteskanju in takrat spoznal Boba in drugo družino, s katero sem potem deset let preživel vsak konec tedna in ves prosti čas.

Kdor išče opise sotesk in druge informacije, preji ali slej zasledi ime Canyoning Cult. Kdo ste bili aktivni člani?

Robert Žerovec (Canyoning Bob), Urška Bricelj, Grega Maffi, Matic Udir, Roman Udir, Rok Bombač in Avstrijca Georg Buol ter Tom Prettner, ker pri njih nista našla prave družbe. Gonilna sila sva bila midva z Bobom. Prava *fanatika*. Ime smo dobili po blejskem lokalu Cult, kjer smo se nekaj časa dobivali, Matic pa je naredil stran na Facebooku z imenom Canyoning Cult Slovenia. Mene v soteskarskih krogih poznajo pod imenom Davidov zaradi psevdonima na forumih in Facebooku. Za nami sta začela soteske raziskovati Sandi Kmetič in Andrej Hliš, ki sta bila res zelo dejavna, veliko sta hodila tudi v Švico.

V Furlaniji ste kot skupina Canyoning Cult podpisani pod številnimi prvimi spusti in prvimi ponovitvami. Od kod zamisli za to?

Veliko sem hodil v hribe in plezal. Bil sem na skoraj vseh vrhovih Kanalske doline in niže in tako spoznal veliko novih kanjonov. Če ne hodiš v gore, jih težko najdeš. Je pa v Karnijskih Alpah po moje precej večja divjina, pa tudi v Zahodnih Julijcih, kot pri nas. Navdušil sem se tudi nad dolino Val Tramontina, po kateri teče smaragdna reka Meduna. Tam obstajajo opuščene vasi, do katerih moraš hoditi nekaj ur, ker niso dostopne z avtomobilom. Tudi astronomi radi gredo tja, ker ni svetlobnega onesnaženja. Najprej smo sotesko našli na zemljevidu ali s pomočjo satelitov, potem smo šli peš do nje. Tam smo opremili tri. Ena je tako nedostopna, da smo šli najprej poiskati dostop, drugič smo zaradi strmine nesli opremo dve tretjini poti, tretji dan smo pa opravili spust. Tam je en res lep slap iz dveh delov, najprej pada petdeset, nato pa še petinsedemdeset metrov. Na sredi je globok tolmun v živi skali. Res noro!

Torej predvsem izzivi, nekaj novega, neznanega, skrivnostnega? Kar se poraja kar sproti?

Da, nekako tako. Fontanon del Tasseit, ki izvira iz mistične jame Risorgiva del Randonneur nad jezerom Selva, po mojem mnenju še nima ponovitve. To so od človeka pozabljeni kraji, včasih lahko vidiš vrhove streh ali cerkvenega zvonika potopljene vasi, ki ob suši pogledajo iz jezera Selva. Tudi v Reklanico smo hodili, tam smo opremili kar nekaj sotesk. Povsod smo kaj ponovili ali raziskali. Pa v Dunji smo bili nekajkrat. Šli smo v Sfonderat in Rondolon ter na drugi strani doline še v dve soteski. Vedno sem se spraševal, zakaj ime Sfonderat, brezno brez dna. In tam gor je res velik prepad, iz katerega se dviga tudi Strma peč, odskočišče skakalcev BASE.

Enkrat sem šel po Via Dogni na Montaž in drugič na Jôf di Miezd, samo da bi videl, kakšna je legendarna soteska Clapadoria. No, ugotovil sem, da za nas ni zanimiva. Na medomrežju zelo težko dobiš opise starih lovskih poti, moraš kar iskati, da najdeš dostope. Nove soteske sem iskal s pomočjo satelitov, podatke za Italijo pa sem črpal tudi iz katastra kanjonov italijanske soteskarske zveze, kjer sem našel kar nekaj pozabljenih sotesk. Opravili smo prve ponovitve in izdelali opise ter skice. Obstaja tudi forum te zveze, forum AIC, kjer so opisi in debate.

Ste se spoznali tudi s soteskarji z druge strani meje?

Spoznal sem Italijane iz skupine CanyonEast. Seba Broili, Cristian Vogrig, Tomasso Pinat in še nekateri smo se nekaj časa veliko družili. Ko je bil na jezeru Como največji tabor italijanske zveze, sem tam predaval; nekoč me je poklicala Španka, ki sem jo spoznal v tujini, in sem šel predavat na Majorko o Albaniji, iz katere sem se vrnil malo prej. Veliko ljudi spoznaš pri soteskanju. Pa tudi informacije lažje potujejo, zdi se mi, da je manj skrivanja kot pri alpinizmu. Spoznal sem tudi Švicarje in Baska, Avstralce, Poljake ... Največ smo se družili z dvema gorskima vodnikoma iz Italije, Pascalom Van Duinom in Ericom Girardiniem, pa še Poljaki so bili kdaj vmes.

Pri soteskanju gre navadno za iskanje najzanimivejših odsekov struge. Ko se potok poleže in ni več ujet v korita, ni več zanimivo in greš ven ali pa, kjer ni nič zanimivega, ne začneš in vstopiš nekje niže. Kako je bilo pri tebi s tem?

Vedno sem hotel začeti vse z vrha in iti povsod. Včasih se je splačalo, včasih pa sem se uštel. Vedno sem se spraševal, kaj je na primer nad jezero soteske Novarza pri Saurisu, a nihče ni vedel, kaj je više od vstopa. V Novarzo se vstopa s spusti po vrvi pred galerijo, ki pelje do jeza, a je zaklenjena. Vse pa je v živi skali in neprehodno. Vedeli smo, da je zgoraj ogromno vode in da je tam jez, a nikjer nisem našel več informacij o tem. Včlanil sem se celo v eno italijansko društvo, kjer slikajo jezove, da bi dobil kakšno informacijo, a ni bilo nič. Vedeli smo, da bo treba plavati, a nismo vedeli, kaj pričakovati. Junija je bila tam reka, bilo je nemogoče vstopiti, a vedeli smo, da voda zelo pade jeseni ali pozimi. Konec novembra smo začeli spust po Rio Pilintins, ki je pritok, in prišli na začetek Novarze in po njej dol do jezu. Nismo imeli težav, samo nekaj prečnic smo morali navrtati. Voda v jezeru je bila ledena. Plavali smo dvesto metrov in splezali na pregrado, potem pa nadaljevali do konca Novarze.

Zgornji del Novarze je ocenjen z a6?¹

Da, a zdaj bi ga ocenil z a5, saj sem pozneje naletel na zahtevnejše razmere z oceno a6, takšne, da moraš uporabljati plavajoča sidra in podobno. V takšnih sem bil večkrat z Baskom, ki ima spletno stran Xtremecanyon blogspot. V glavnem je obiskoval samo

¹ Ocena izvira iz izraza aquatic difficulty – vodna težavnost. Razpon je od a1 do a7.

"Pa zaplavajmo ..."
Oman.
Foto David Sefaj

Švico, ledeniške soteske in take z izjemno veliko vode. Z njim sem bil v nekaj takšnih divjih. Tudi v Avstriji, kjer smo z Georgom opravili verjetno edino znano ponovitev Johhansebacha. Vode, da "te kap"! Po strugi ne moreš niti hoditi brez vrvi. Ta ima oceno a6. Podobno dolomitski Grisol. Zelo vodnatih sotesk je v Avstriji veliko, a niso znane, pa tudi pri nas se kakšna najde, na primer Predoselj pri Kamniški Bistrici, kjer je en obvezen skok. Tam je bila prva soteskarska smrtna žrtev v Sloveniji. Rado Smerdu je želel priti skozi, a je žal utonil. Podobni sta še Možnica in Koritnica pod Klužami. V te tri smo hodili pozimi, ker mora biti čim nižja voda. Ne vem, ali je prav, da jih sploh omenjam, saj res niso za vsakega ...

Pri soteskanju nekateri skromno opremljajo, drugi navrtajo vsak manjši skok, ki ga je treba preplezati ali preskočiti. Si ti kaj alpinistične etike prenesel v soteske?

Da, ampak potem so nas kritizirali, ker so bili obvezni skoki v vodo. (Preredke možnosti varovanja, op. ur.) O kakovosti opreme smo sprejeli kodeks, da opremljamo le z dobrimi svedrovci, tudi ko pridemo v drugo državo. Uporabljali smo obročkarje iz nerjavnega jekla – inoxa. Včasih sem menil, da se ne smejo dodajati novi svedrovci, če jih tisti, ki je bil prvi, ni namestil, zdaj pa si mislim, če nočeš, ga pač ne uporabi. Soteskanje je postalo preveč množično, da bi tvegali s premalo opremljenimi soteskami.

Obstaja več trendov, kako iti skozi soteske, kakšna je bila vaša rdeča nit?

Trendi so bili različni. Najprej smo šli v soteske "po pravilih". Potem smo šli v višji vodi, nato čim hitreje, potem brez uporabe vrvi; v nekaterih soteskah je to mogoče. Potem sem iskal kanjone z začetnico, ki mi je še manjkala iz cele abecede. V sotesko na E, mislim da je bil Esino, sem šel, samo zato ker mi je manjkala. (*smehe*) Potem vsak mesec v letu in podobno. Res *fanatiki*. V glavnem je bilo naše vodilo raziskovanje novih kanjonov in ponovno odkrivanje pozabljenih ali neznanih.

Ste imeli kdaj kakšno nezgodo?

Nekaj jih je bilo. Nekoč dve na istem izletu. Najprej smo šli v Bares in si je zdaj že pokojni italijanski kolega poškodoval koleno, Roman pa si je v Bodengu na 25-metrskem toboganu nalomil rebra, potem pa je moral poškodovan priti še do konca soteske. Enkrat konec novembra smo dva Švicarja, Francoz, Georg, Bob in jaz šli v švicarski Gamchi. Georg si je zlomil gleženj, ker se je prelomil kamen, okoli katerega je bila zanka, in je padel kakih pet metrov. Na srečo na začetku soteske, če bi šli naprej čez 60-metrski slap, kjer se začne tema in je soteska globoka več kot sto metrov, široka pa dva, ne bi preživel. Tam ga helikopter ne bi mogel pobrati. Švicarja Patrik in Sabina Bartel sta ostala z njim, imeli smo grelnice, opornice, vse potrebno v prvi pomoči. Drugi smo šli naprej, da bi prišli do mesta z mobilnim signalom. Ravno nad temnim delom, kjer je nujna čelna svetilka, sta bila dva Francoza, ki nas nista hotela spustiti naprej in smo se skoraj stopinj na sidrišču. Nista razumela, da se mudi zaradi kratkega dneva, da ponoči helikopter mogoče ne bo letel. Potem sem rekel kolegoma, naj gresta naprej in uporabita njuno vrv, ki je bila pripravljena, jaz pa se bom prepiral z njima. Šla sta, jaz pa sem potem nadaljeval pogovor s Francozoma. Poškodovanega so potem rešili s pomočjo helikopterja. Tam so reševalci specializirani za to, imajo tudi 150-metrsko jeklenico. To je bila edina hujša nesreča, ki smo jo imeli. Gamchi je en najbolj zanimivih ledeniških kanjonov na svetu. Takrat je veljalo, da mora biti nič stopinj Celzija na 2100 do 2200 metrov, da je varno, drugače je preveč vode. Zdaj to pravilo ne velja več, ker se je ledenik tako zelo zmanjšal. Človek ne more verjeti, kaj se dogaja po Alpah, ledenikov kmalu ne bo več. V nekaj letih se je vse spremenilo, in to res enormno. Svet se spreminja, a če nikamor ne greš, tega ne veš.

Bi izpostavil še kakšno drugo zanimivo zgodbo ali sotesko iz bližnjih krajev?

Veliko je lepih, lepe so tudi ponovitve že znanih. Viellia na primer. Pa Zemola, zame eden lepših krajših kanjonov. V Zemolo sem šel prvič z dekletom pred dvajsetimi leti. V njem je "vrteči tolmun",² kjer je utonila ena Poljakinja, zato me je bilo tam vedno malo strah. Enkrat smo šli s Tomom in Bobom opremljati

² Tolmun, v katerem voda kroži, zato je težko priti iz njega.

Rio Montasio v Reklanici in so nas videli domačini. Starejša gospa nas je povabila v hišo, nam ponudila kavo, vino, potem salame in sir pa *grapo*. Po tistem so nas vsako leto povabili na festival njokov, ki ga priredijo, ko spomladi pokuka prvo sonce v vas.

V Rio Negro sva šla z Bobom, kmalu potem ko ga je Pascal opremil. Bil je začetek junija, ko je bila visoka voda. Na enem slapu je bil obvezen desetmetrski skok in ni bilo svedrovca. Bob je skočil, a v tolmunu je bilo posušeno drevo, ki ga nisva videla. Lahko bi se nasadil nanj ... Splezal sem desno gor po drseči skali in okoli neke korenine s pomožno vrstico naredil sidrišče. Potem je nekdo na spletu spraševal, kateri norec je splezal tja gor. Ni mu bilo jasno, kako je to možno. Pri skokih je treba biti previden.

Blizu Gardskega jezera je Vione, kar dolg kanjon. Zgornji del je turističen, spodnji pa noro lep. Vendar smo se mi po vrvi spustili v kanalizacijske odpadke. Kako smo kričali! Šli bi ven, a se ni več dalo. Niže se je voda malo očistila. Zdaj sem izvedel, da tam ni več kanalizacije. Zadnji kanjon, ki smo ga raziskali pri nas, je Godiča. V Sloveniji je bilo v glavnem že vse raziskano. Majhna je. Vse je vezano na Posočje. Potem je tu še TNP s svojimi pravili. Lahko rečem, da je Slovenija najbolj neprijazna država za soteskanje v celotni Evropi.

Kje ste še bili v Alpah?

V Grignu, verjetno najgloblji soteski in eni izmed bolj vodnatih v Italiji. Včasih so hodili vanjo, potem pa so pretok vode v elektrarni nad njo nekajkrat povečali. Zdaj se hodi pri pretoku dveh kubičnih metrov na sekundo. No, mi smo se spravili tja in ugotovili, kakšen mora biti pretok. Potem ko smo to objavili, je bil spet naval na Grigno. V Švico smo hodili novembra v ledeniške kanjone Gamchi, Trümmelbach, Segnes, Zanaibach, Flem, Sefi ... Pa v Freissinieres v Franciji. Nekega poletja sem šel z Baskom Oscarjem in Georgom Boulom v avstrijski Hintertux. Zelo zgodaj smo šli do vstopa v kanjon. Približno ob sedmih smo bili tam in pred vstopom sem si prižgal cigareto. Kadim, voda pa začne naraščati. V dveh minutah! Če bi bili notri, bi utonili. Nad nami je bil namreč jez, ki ga občasno odpirajo za čiščenje gramoza, ne da bi na to opozorili. Če ne bi prižgal cigarete, bi šli po gobe. V Švici povsod lahko pokličeš na jez in se pozanimaš o odpiranju, v Avstriji je za to manj možnosti.

Ste pred večjimi turami in odpravami trenirali?

Bob, Rok in Matic so soteskarski vodniki z izpiti, tako da tehniko obvladajo. Vsi prihajamo iz alpinizma, nekateri so vodniki, gorski reševalci, jamarski reševalci, Urška zdravnica letalka. Če si hribovec, imaš prednost. Se ne izgubiš, najdeš pot in rešitve. Nismo se posebej pripravljali, saj smo bili nenehno dejavni. Eno leto sem bil osemdesetkrat v Italiji samo zaradi hribov, *plezarije* in sotesk. Z Bobom sva šla velikokrat po delu popoldne v Italijo v kako sotesko ali samo pogledat za kako novo. Ampak vedno sva se ozirala na vremensko napoved, saj predvsem tam, kjer je granit,

voda naraste po dveh minutah. Pri nas se nabira malo dlje zaradi tipa skale in več rastlinstva, vendar potrebuje tudi več časa, da odteče. Ko voda naraste, je najhuje. Večinoma se smrtno nesreče zgodijo zaradi hitro narasle vode.

Bili ste na več območjih, kjer soteskanje še ni bilo razvito. Kako je bilo tam?

V Albaniji smo bili štirikrat, leta 2017 prvič. Bili smo drugi soteskarji tam, le ena španska ekipa je bila pred nami, a ji je slabo vreme preprečilo načrte. Šli smo v sotesko, ki se lokalno imenuje Gradeci. V njej si dve uri s čelno svetilko, ker je notri tema. Tam vedno srečaš medveda; mi smo srečali celo medvedko z mladičkom, a na srečo sta jo ucvrla. Zemljevidov ni bilo, imen rek nismo poznali, tako da je bilo precej zahtevno. Najprej smo šli v Kurvalesh za enajst dni. Tam je nekaj največjih sotesk v Evropi: Ademi, Gusmar, Kozica in Gura. V zadnji je tudi najvišji slap v Albaniji, visok dvesto metrov. Ko prideš na koncu v horizontalni del, 3,2 kilometra samo plavaš in hodiš. Vse soteske se združijo v tem koridorju, tako da smo morali štirikrat čezenj.

Včasih so na tistem območju gojili marihuano, potem pa se je razmahnil turizem, zgradili so novo cesto in nasadi konoplje so izginili. Za razvoj turizma smo malo zaslužni tudi mi. Moški, ki smo ga vprašali za dovoljenje za opremljanje, preden smo prišli na planoto, je potreboval posnetke iz tamkajšnjih sotesk

Val Zemola v
Karnijskih Alpah
Foto David Sefaj

Wadi Tiwi v Omanu
Foto David Sefaj

za albansko televizijo, ker so v spodnjem delu reke Bence, kamor se izlivajo vsi potoki in reke s planote, hoteli narediti jez, ki bi poplaval njihovo verjetno najdaljšo sotesko. Mi smo prišli na televizijo, oni so pa dobili asfaltno cesto in nove turiste. Jezu po uporabi domačinov na srečo niso zgradili; to bi bilo tako, kot če bi pri nas poplaval Vintgar.

Med nami in Francozi je takrat nastalo pravo rivalstvo – prehiteli smo jih za eno uro! Takrat smo raziskali eno najlepših sotesk v Albaniji. Holta je bila domačinom znana, ampak samo prvi, vodoravni del, mi pa smo šli z vrha in našli res pravo lepoto. V njej je kar nekaj naravnih kamnitih lokov, skozi katere teče potok, najdejo pa se tudi žvepleni termalni izviri, ki obarvajo vodo v turkizno barvo.

Zveni, kot da ste bili v pravi divjini ...

Res je. Gre za zadnje predele v Evropi, ki so še tako odročni in divji. V bližini jezera Komani smo skoraj razbili *terenca*. Vozili smo se po res slabi cesti, še večina Albancev ne pozna tistih krajev. Tema nas je ujela v zaselku desetih hiš, med katerimi so bile pregrade. Stopili smo do ene in ven je prišlo pet moških in dve ženski. Prestrašili smo se, da se to ne bo dobro končalo, pa nihče od njih ni znal drugega jezika. Pa se je našel nekdo, ki je bil v zaporu v Črni gori in je znal malo srbsko. Pogostili so nas in nas povabili v hišo. Tla so bila glinena. Levo na steni je bila obešena slika matere Tereze, na desni papeža, vmes pa puške. Potem so začeli peči meso in od nekod "privlekli" pivo Heineken. Zjutraj, ko smo odhajali, smo hoteli plačati

hrano in pijačo, a so plačilo zavrnilo. Menda smo bili tam prvi tujci po letu 1954, ko so Rusi iskali neko rudo.

Eno odpravo ste organizirali v Turčiji. Kje ste bili?

Na zadnji raziskovalni odpravi smo bili v vzhodni Anatoliji, v okolici Erzincana in Malatye. Po eni soteski smo prišli v zgornji del reke Evfrat. Cest ni, je le železniška proga, do katere smo prišli tako, da smo naprej plaval po reki dol. Obiskali smo tudi sotesko, ki pride v reko Tohmo. Nekaj kilometrov smo morali plavati v rjavi vodi, da smo prišli ven. Šli smo tudi v Golcuk Deresi, ki priteče v Karanlik Kanyon (črna soteska), skozi katerega teče Evfrat v bližini mesta Kemaliye, ki je privlačen tudi za skakalce BASE. Ti kraji so tako odročni, da je na primer učiteljico za angleščino v tamkajšnji šoli helikopter vozil v službo. Ob ponedeljkih jo je pripeljal, ob petkih pa jo je prišel iskat. Tudi gorivo za avto smo težko našli, ker ni bilo nobene bencinske črpalke. Trikrat smo imeli opravka s policijo, ker niso navajeni tujcev, enkrat so nas tudi aretirali in odpeljali na policijsko postajo, ki je bila videti kot vojašnica z desetmetrsko ograjo. To je bilo v pretežno kurdski pokrajini Tunceli v kraju Çemişgezek. Na koncu so nas izpustili in nam uredili spanje v bližnjem internatu.

Bili ste tudi v Grčiji, kajne?

Da, na Kreti in na celine. Tam smo šli v Gorgopotamos. To je ena največjih sotesk v Evropi. Ima 850 višinskih metrov in stometrške slapove. Ko smo začeli, smo srečali dva fanta in dekle iz Bolgarije. S seboj so imeli stometrške vrvi, težke nahrbtnike in eno noč so že spali v kanjonu, ven so prišli šele ponoči drugi dan. Mi pa smo si jo tudi zagodli. Bob je izgubil ključke od avta. Tri dni je trajalo, da smo vdrl v kombi in ga vžgali. V tej, najdaljši soteski, kar sem jih videl, je zanimiv 90-metrski slap, kjer nihaš, da v zraku preskočiš slap in ujameš vmesno sidrišče. Osem ur smo potrebovali, da smo se prebili skozi.

Kaj pa druge celine?

Bil sem v Čilu, vendar ne na soteskarski odpravi. Sem pa v Painih izkoristil priložnost za eno sotesko. Potem sta bili dve odpravi na Novo Zelandijo, kjer sta bila Bob in Rok, tam je bil primarni cilj opremljanje sotesk The General in Major Mayhem, dveh najdaljših in najlepših na Zelandiji. Potem Tajska ...

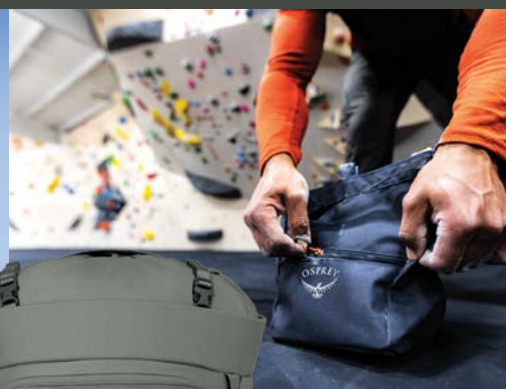
Še beseda o fotografijah. Ob vaših objavah so navadno lepe, čiste fotografije. S čim ste fotografirali?

Imeli smo kompaktne kamere Olympus in Panasonic, zvezane na elastiki – podobno kot pri cepinih – in pripete na pas. Vse slike so bile narejene s temi fotoaparati. Za to je najbolj zaslužna Urška, ki se je edina spoznala na fotografijo. Najpomembnejše je bilo preprečiti rosenje in nabiranje kapljic na lečah, zato smo jih zaščitili z nano premazom. Pozneje smo na fotografije dodali vodni žig, ker so jih nekateri kradli za svojo promocijo. Fotografije so nam bile izredno pomembne in smo jih imeli na treh različnih računalnikih, da jih ne bi izgubili. ●

Nahrbtnik **Zealot**

Nahrbtnik Zealot, izdelan iz trpežnih recikliranih materialov s certifikatom bluesign®, je idealen za telovadnico, potovanja ali plezališče. EVA hrbtna plošča zagotavlja udobje pri dolгих pristopih, premišljena organizacija pa poskrbi, da imate opremo vedno pri roki. Z dvema prostorninama in dodatki, ki ustrezajo različnim potrebam, Zealot olajša potovanje in pomaga pri osredotočenju na plezanje.

“Z Zealotom mislim, da je Ospreyju uspelo narediti nekaj izjemnega na področju kakovosti, odpornosti, udobja in funkcionalnosti. Lahko jim samo čestitam.”

Carmen Renquel,
profesionalna plezalka

www.fastorystore.si

Na voljo v trgovinah: Kibuba, Iglu Šport, Annapurna, Extreme Vital, Intersport, Hervis, Action Mama, Enduro, Elan, Amfibija.

FACTORY STORE
BIKE & OUTDOOR

Damir Šantek

V sneg okovan vrh sredi Atlasa

Jebel Toubkal

V grški mitologiji je Atlas eden izmed Titanov, ki se je bojeval na strani starejših Titanov pod Kronosovim vodstvom med titanomahijo oziroma enajstletno vojno proti mlajši generaciji Titanov pod vodstvom Zeusa. Potem ko so stari Titani izgubili vojno, je bil Atlas kaznovan tako, da je moral večno nositi nebeški svod. V Homerjevi Odiseji se zdi, da je bil Atlas morsko bitje, ki je podpiralo stebre, ki so ločevali nebo in zemljo. Verjelo se je, da so leti v morju tik za skrajnim zahodnim obzorjem. Perzej je Atlasa za negostoljubnost kaznoval tako, da mu je pokazal Gorgonino glavo, katere pogled je vse okamenel in tako spremenil v skalnato gorovje, ki še danes nosi ime Atlas.

Okamneli grški bog Atlas je danes velika gorska veriga, ki se razprostira ob obali Atlantskega oceana in Sredozemskega morja znotraj Maroka, Alžirije in Tunizije. Sestavljata ga dve vzporedni gorski verigi, ki tvorita Anti Atlas, Visoki Atlas in Saharski Atlas na jugu ter Srednji Atlas in Tell Atlas (Telski Atlas) na severu. Ti dve verigi ločujeta Sredozemsko morje in Atlantski ocean od saharske puščave.

Začetne težave z vodnikom Saidom

Iz Marakeša se v daljavi proti jugu v rahli meglici vidijo zasneženi vrhovi Atlasa. Natanko v to smer grem proti 67 kilometrov oddaljenemu Imlilu, od koder se začne pohodniška pot in vzpon na Jebel Toubkal, 4167 m,

najvišji vrh Maroka in severne Afrike. Mesto Imlil je glavna vstopna točka v narodni park Toubkal, drugače pa nima večjega pomena. Tukaj srečam Saida, svojega vodnika. Prišel je popolnoma nepripravljen, zato današnji vzpon do doma Toubkal podaljšava do njegove vasi, da se pripravi in pobere opremo, zato se ne spustiva na cesto iz Imlila, ampak se ob namakalnih kanalih vzpenjava proti vasi Aroumd. Sledi vzpon po strmih ulicah do Saidove hiše.

Ko vstopim, iz hiše pride povsem zavita ženska, z majhnimi odprtini za oči, iz katerih z ostrim pogledom strelja naokoli. Sezujem škornje, vstopim v dnevno sobo, kjer je sedežna garnitura v obliki črke U z mizico na sredini, številnimi blazinami, televizi-

Tipična berberska
vas v podnožju
Atlasa

Foto Damir Šantek

jo, besedili v arabščini in obveznimi preprogami po tleh. Ženska s trimesečnim dojenčkom na hrbtu mi postreže tradicionalni metin čaj, ki ga z višine natoči v kozarec, da se med točenjem delajo mehurčki. Tako točenje nima nobene uporabne vrednosti ali pomena, je pa videti privlačno in vsi Maročani tako točijo čaj. Tu in tam kdo od domačih pokuka in v njihovi dnevni sobi zagleda nenavadnega gosta. Domači sveže pečeni piškoti so zelo okusni in se odlično podajo k čaju. Po okrepčilu in pakiranju se končno odpraviva na pot. Cesta vodi ob gostih vaških češnjavih nasadih, ki so v polnem razcvetu. V zraku se širi blag cvetlični vonj, nežni cvetni listi, ki so odpadli s cvetov, plapolajo v vetru. Na desni se dviga 3570 metrov visok prelaz Tizi n'Aguelzim, pobeljen s pasovi snega.

Skozi narodni park Toubkal

Said slabo govori angleško in deluje precej nezainteresirano, zato vsak od naju hodi sam v svojem tempu. Vreme se nenehno spreminja, od sonca, oblakov in vetra, a vse v mejah pričakovanega in relativno lepega vremena. Pot je dobra, dovolj široka za prehod številnih otovorjenih mul in se postopoma vzpenja, ko se poglobljamo v gorski masiv Atlasa. Čez nekaj časa se začne območje narodnega parka Toubkal, ki je znan po pohodništvu in trekingih po dolinah. Največja znamenitost je seveda vzpon na Jebel Toubkal, park pa ima tudi druge vrhove višje od 4000 metrov, kot so zahodni vrh Toubkala, 4018 m, Ras Ouanoukrim, 4083 m, in Timesguida, 4088 m. Prihljubljeni so tudi trekingi po treh dolinah: Imlil, Imenane in Azzadene. Poleg teh dolin in vrhov so zanimivost tudi kanjoni in planote ter mufloni, ki vas opazujejo z varne razdalje. V stavbi narodnega parka preverijo moj potni list. Zelo čudna situacija, vendar sem bil opozorjen, naj ne začnem vzpona brez potnega lista! Ob cesti raste

makija in španski brin, podoben brinu, ki raste pri nas. To počasi rastoče drevo ima dolgo življenjsko dobo in dobro prenaša težke življenjske razmere v teh gorskih predelih. Njegov življenjski prostor je na Atlasu od 1600 do 3300 metrov, skozi zgodovino pa je bil pomemben za lokalno prebivalstvo, saj so ga uporabljali za kurjavo, kuhanje, uporabljali pa so ga tudi kot zdravilo.

Po približno dveh urah hoje prideva do majhne vasice Sidi Chamharouch. Ta kraj na skali nad deročo reko je poln teras in počivališč, kjer si lahko pohodniki privoščijo kosilo, okrepčilo in počitek, je pa približno na pol poti med Imlilom ter planinskima postojankama Toubkal in Muflon, ki stojita druga poleg druge. Sidi Chamharouch ali sveti kraj velikanov je znamenito romarsko mesto, znano po veliki belo pobarvani skali. Tukaj darujejo živali, da zdravijo različne bolezni, izganjajo zle duhove, rešujejo različne težave ali preprosto priključijo srečo.

Uzpon do koče

Vsak poskus pogovora s Saidom je bil popolnoma neuspešen. Hodil sem po različnih državah po svetu, pogosto z lokalnimi vodniki, ki niso govorili angleško, vendar je bila komunikacija skoraj vedno več kot dobra. Ko so stvari pravilno urejene, imajo besede le drugotni pomen. Vse je usklajeno z nasmehom, gibanjem in akcijo, skoraj enako kot pri komunikaciji z otroki. Tu ni nič pomagalo. Kot bi ga nekdo zvelkel iz postelje in obsodil na to pot. Pri vasi se začne strm vzpon v serpentinah. Na prvem počivališču so se najine poti spet razšle. Nadaljeval sem sam, on pa je ostal in poklepetal z nekom ob strani, ki tam živi in utrujenim pohodnikom prodaja stisnjene pomaranče. Saj ne, da bi ga res potreboval. Pot je jasna, pričakovanih težav ni bilo in nadaljeval sem v svojem tempu in s svojimi mislimi.

Pogled s prelaza Tizi n'Toubkala

Foto Damir Šantek

*Zadnji metri vzpona
z železno piramido
na vrhu Jebel
Toubkala
Foto Damir Šantek*

Ob poti se občasno vidijo rdeče-bele planinske oznake, skoraj enake, kot bi bil kje doma. Grem mimo otovorjenih mul in pohodnikov, ki so danes bili (ali pa tudi ne) na vrhu. Na levi glasno buči reka Rheray. Ker je naokoli vse polno ledu in snega, se ponekod vidi, kako se reka spušča in kako se peni, nato pa izgine pod nanosom ledu in snega, kot bi potovala skozi predor, okovan v led. Glasno se spušča v kaskadah in slapovih v smeri, po kateri se bom jutri tudi sam spustil proti Imlilu. Pred menoj so vrhovi Talat n'lfri, 3980 m, nato severni vrh Afella, 4025 m, ki za seboj skriva 18 metrov višji južni Sur in nekoliko nižji Akioud, 4035 m. Jebel Toubkal je skrit nekje vzhodneje in zaščiten pred gorskim masivom, ki tvori kotlino, na koncu katere sta planinski postojanki Refuge des Mouflons in Refuge CAF du Toubkal. Ko stopim v senco, postane občutno hladneje, natakнем si kapuco in uživam v zvoku lastnega srčnega utripa, katerega ritmično bitje dopolnjuje tuljenje mrzlega gorskega vetra, ki se spušča s pomrznjenih vrhov.

V daljavi vidim planinski postojanki, ki ju kmalu dosežem. Ker je šla celotna organizacija že od začetka narobe in na glavo, se je v domu vse nadaljevalo podobno. V dom sem prišel sam in na moje ime ni bilo niti rezervacije prenočišča niti večerje. Kje je moj vodnik? Ne vem. Verjetno nekje za mano, vendar bi moral imeti večerjo in nočitev. Moški na recepciji me gleda nezainteresirano in topo, jaz pa njega jezno in neumno. Kako se imenuje vodnik? Said. Pokažem jim sliko. Aha, ok, naj se sezujem in počakam, da se pojavi, pa bomo videli, kako naprej. No, to ni ravno topla dobrodošlica, je pa vsaj varno zavetje pred vetrom in dodatnim mrazom, ki bo sčasoma hujši.

Čez pol ure je tu Said, veselo nasmejan, brez kakršne koli slabe vesti. Gledam ga kot tele sveto kravo, ampak dobro, glede nastanitve se je vse končalo tako, kot mora biti. Postelja je urejena, pograd sem dobil v

sobi zgoraj. Večerja je za vse planince ob petih, zame pa ne, ker jim nihče ni povedal, da pridem. Z mano je bil še en tak srečnej in medtem ko drugi jedo piščančji tajin, midva jeva pokovko, ki so nam jo velikodušno podarili na krožniku. Dober tajin se kuha več ur, najin pa je bil pripravljen v uri in pol, ko so že vsi pojedli in je bil komaj užiten. Samo spogledala sva se in nasmejala, jedla, kolikor se je dalo. Kljub vsem organizacijskim težavam me je preveval dober občutek, saj sem predvsem prišel zaradi mogočne gore, ki se je dvigovala visoko nad planinskim domom. Spodaj v kleti so sanitarije in po umivanju v ledeni gorski vodi je bilo na vrsti obredno umivanje vseh lokalnih vodnikov.

Končno – vrh!

Jutro pred vzponom se je začelo s prostracijo ali molitvijo. Sabah namaz je prva molitev, ki se začne ob zori, ker pa startamo ponoči, se ta molitev opravi veliko prej. Ni premrzlo. Pred hišo si namestimo dereze in hodimo z njimi vso pot. Večino vzpona prehodimo po snegu, mestoma po skalah. Sonce počasi vzhaja in obarva gore za nami z oranžnim sijem. Ko sonce vzhaja, se oranžna svetloba vse bolj spušča proti globoki dolini, kjer so planinske postojanke. S Saidom spet hodiva ločeno, kot dva zakonca združena v neka-kšnem nesrečnem zakonu. On se pogovarja z ostalimi arabskimi vodniki, jaz pa se družim z drugimi planinci, ki so se, ker so prehitri ali prepočasni, osamili in ločili od svoje skupine. Pravzaprav je to dobro, ker hodim v svojem tempu in srečujem različne ljudi, ki so prišli z vsega sveta na to goro z istim ciljem, da se povzpnejo na Jebel Toubkal.

Dan je lep, vzpon tehnično nezahteven, pomembno pa je le dvoje: da ne dehidriram in da ne dobim višinske bolezni, saj za ta vzpon nisem imel nobene priprave. Veliko se srečujem z Belgijko debelih lic in

Cvetoče češnje, v ozadju vrhovi Atlasa

Foto Damir Šantek

ogromnega nahrbtnika, kjer se vsako srečanje konča z rahlim nasmehom. Pod sedlom Tizi n'Toubkal, 3976 m, se začne pot nekoliko strmeje vzpenjati. Sonce je tu že dodobra vzšlo in večina planincev na njem nekaj časa počiva pred končnim vzponom. Poleg sprostitve ponuja to mesto fantastične razglede. Tukaj lahko ves svet strnemo v tri do štiri barve. Modro nebo, bel sneg, črno kamenje okoli nas in rjavi vrhovi v daljavi, obsijani z jutranjim soncem.

Smer vzpona proti vrhu je jasna, sam vrh pa še vedno ni viden, se pa zdi, da se čuti njegov vonj v zraku. Nekje na pol poti od prelaza do vrha sem prvič zagledal znamenito piramido, ki je spet izginila za skalami, dokler se ji nisem povsem približal. Zadnjih sto metrov hodim po skoraj ravnem zasneženem vrhu proti jekleni piramidi, ki me kot magnet počasi privlači k svoji kovinski konstrukciji. In tukaj sem, po treh urah hoje na Jebel Toubkalu; izraz jebel se uporablja v teh krajih, na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki za gore, vrhove in gorovja.

Razgled je čudovit, to je lepota, po kateri hrepeniš v gorah. To sta tista pot in cilj, ki nas ženeta naprej tudi takrat, ko nimamo moči in ko imamo vsega dovolj in ko vse izginja pred nami. Na vrhu vidim samo srečne obraze. Ob sreči se na nekaterih obrazih bere utrujenost in izčrpanost, saj je bil zanje ta vzpon na meji ali nad mejo realnih možnosti, na obrazih vodnikov pa sproščenost in zadovoljstvo, ker so vse svoje goste varno pripeljali na vrh. Saidovih oči ne vidim, s hrbtom je obrnjen proti meni, a to tako ali tako že dolgo ni pomembno.

Po fotografiranju, uživanju v razgledu, druženju in pogovoru se odpravim nazaj proti planinskemu domu. Said sestopa z mano, a kmalu se najine poti

spet razidejo. On se zaplete v pogovor, jaz pa počasi sestopam. Ko sem sam, se tiho obrnem proti gori in se ji zahvalim, da me je tako svobodno spustila na svoj najvišji vrh in v svoje naročje, da sem lahko užival na vsakem koraku v tej veličastni pokrajini. Zahvaljujem se ji, da mi ni postavljala nobenih ovir in omejitev in da sem edine težave za vzpon našel v sebi. Nihče več se ne vzpenja, razen nekaj planincev s smučmi, ki načrtujejo spust na smučeh z vrha na drugo stran gore. Sestop do doma je trajal dve uri.

V domu spijem čaj, spakiram vso opremo, spalno vrečo, snamem dereze, gamaše in vso odvečno opremo, ki je med sestopom v Imlil ne bom potreboval in jo zložim v nahrbtnik, ki skoraj poka po šivih. Naprej je vse več kot znano, pot, svetišče in kosilo v Sidi Chamharouchu, mule, šum reke, v meni je nek občutek sreče in zadovoljstva, ki ga med vzponom ni bilo. In mir, popoln mir, včasih glasen ali tih, pomemben meni, moj mir. Mir. ●

Transport prtljage z osli
Foto Damir Šantek

Dušan Škodič

Francelj je bos!

Gore in ljubezen

Bil je ponedeljek po zimskih počitnicah. Šel sem v šolo, ko mi je prišel nasproti po ulici.

Po tleh je ležalo nekaj južnega snega, on pa je gledal predse in šel svojo pot.

Bil je obut samo v premočene nogavice, s katerimi je cmokal po asfaltu.

Naše malo mesto, stisnjeno v ozko dolino med greben, ki se steka proti Storžiču, in na severu neprebojen zid Košute, je v osemdesetih dihlo drugače kot danes. Zrak je bil prepojen z vonjem po gorah in usnju, na katerem je slonela čevljarska industrija, ki je zaposlovala velik del mesta. Gore so množično vabile ljudi, saj so bila planinska društva zasejana po vseh tovarnah, šolah in krajevnih skupnostih. Večja ko je bila množica, večja je bila tudi veselica v gorah. Po letu '91 se je vse to obrnilo na glavo ... toda ne prehitevajmo. Kajti tudi v času največje množičnosti so obstajale izjeme. Kaste alpinistov se v množičnost nikoli ni dalo zbasati, saj alpinizem ni za vsakogar in prav zaradi tega je privlačen za tiste, ki si upajo. Alpinist je egoist. To se je tedaj še skrivalo in stene naj bi se osvajale za čast naroda, vsak od njih pa je seveda dobro vedel, da pleza izključno zase.

Francelj, ki je delal v tovarni kot vzdrževalec, je bil eden najbolj zagretil na alpinističnem odseku. Poleti in nekaj malega tudi pozimi je plezal, ko pa je zapadel sneg, se je praktično vse do konca pomladi zlepil s turnimi smučmi. Zime so bile radodarne in bila so leta, ko je Francelj redno presegel sto smučarskih dni v letu. To mu je omogočalo njegovo samsko življenje in tudi dokaj ugodna in nenaporna služba v treh izmenah. Kadar je delal zjutraj, je njegova stoenka¹ že ob dveh popoldne odbrzela proti Ljubelju, Kofcam ali pod Storžič. Ni bilo malo smukov, na katerih je občudoval sončni zahod. Če je delal popoldne, se je po navadi ob prihodu v tovarno preoblekel kar iz smučarskega kombinezona v delovni pajac in kadar je bila njegova izmena nočna, sicer najbolj nepriljubljena pri večini drugih, je bilo njemu najlepše. Koliko sončnih vzhodov je doživel na vrhovih gora, bi bilo nemogoče prešteti. Smuči je imel v stoenki položene kar ob sovoznikovih vratih in jih je vozil s seboj vse od prvega snega do zadnje pomladne odjuge, ko jih je začasno pospravil v klet.

Bilo je konec februarja, ko je nastopila krajša otoplitev, ki seveda še ni oznanjala konca zime. Francelj je imel

tistega petka dopoldansko izmeno in takoj po službi je naredil naporno turo. Utrujen zaradi težkega snega in sonca se je ustavil v lokalnem bifeju. Bil je izsušen kot sliva in zaželel si je mrzlega piva. Že med vožnjo z Ljubelja mu je nekje v podzavest prilezlo spoznanje, da ima danes rojstni dan. Bo že prav, če se gre malce odžejat. Vstopil je v, za tista socialistična leta običajno zakajen prostor in pokimal znanim obrazom. Poznal jih je, čeprav se z njimi nikoli ni družil. Oni so dežurali v glavnem po bifejih, on pa po gorah, a vedeli so, kdo je kdo, mesto pod gorami je majhno.

"O Francelj, od kod pa ti?"

Vprašanje je bilo retorično, vendar jim je ponosno odgovoril, da je tega dne presmučal Centralno grapo v Begunjščici. Prikimavali so mu, a zavedal se je, da se jim ne sanja, kje in kaj je ta Centralna grapa. Toda bil je žejen in ja, naj bo. Dal jim bo za rundo, ker ima ravno rojstni dan. Iz ene runde so potem nastale tri in družba, ki je pila za njegov denar, mu je laskala. Dobil je občutek, da naenkrat celotno omizje zanima njegovih že skoraj sto letošnjih turnih smukov in ni se mu več zdelo tako bedasto, ker je malo zablužil z njimi.

"Francelj, koliko jih imaš na števcu?" je nekdo vprašal po četrti rundi.

Malce se je zamislil in čeprav je imel jezik že solidno podmazan, mu je težko zdrsnilo iz ust: "Devetintrideset."

Možakarji so se malce kislo nasmehnili in nekdo ga je tolažil: "Eh kaj bi, kerlc si še vedno, da ni takega daleč naokoli. Še dvesto tistih centralnih grap boš presmučal do poletja hahaha." Nekdo drug je visoko dvignil kozarec in zavpil: "Fantje, na zdravje. Pametnejši mogoče še bomo, mlajši zagotovo ne!" Vsi skupaj so se družno zarezali modri ugotovitvi, le Francelj malce bolj kislo.

Ozračje v lokalu je postajalo vedno bolj zakajeno in vroče. Toda glavni vzrok temu ni bila le popita pijača, pač pa natakara, ki je Francelj doslej še ni videl. Postavna blondinka razkošnih mer je bila približno njegovih let in ime ji je bilo Urška. Le tega, ali je prišla iz Dolenjske ali Štajerske, se Franceljeva družba ni mogla poenotiti. Neznani vzrok, zaradi katerega naj bi prišla sem z drugega konca Slovenije, je moško domišljijo le še podžigal, a po dveh mesecih, odkar je stregla v tem lokalu, si je pravzaprav nihče ni upal konkretno ogo-

¹ Zastava 101, popularno stoenka, je bila v osemdesetih letih eden najbolj zastopanih modelov osebnih avtomobilov na naših cestah.

voriti. "Je prava neosvojljiva trdnjava. Tako kot tista tvoja Centralna grapa," mu je nekdo slikal primerjavo. Ženska je glasno družčino mirno opazovala izza točilnega pulta in se k njej odpravila le, če so klicali novo rundo. Vsake toliko je diskretno potegnila dim iz cigarete v pepelniku pod pultom in ob glasnejšem smehu tudi sama razpotegnila ustnice v nasmešek. Danes vsaj ni bil običajno dolgočasen večer. Spremembo je prinesel Francelj, za katerega se je videlo, da ne sodi v stalno omizje. Bil je postaven, z brado in razmršenimi lasmi ter ožgan od sonca, kot bi pravkar sestopil z reklamnega plakata za kavo Zamorček.

Družba, ki je sčasoma opazila Francljevo zanimanje za zalo Urško, ga je začela drezati s komolci pod rebra, da bi se opogumil, tudi v njihovem imenu ... In se je res. Malce pred deveto, ko je začela počasi naganjati goste iz lokala, se je opogumljen od hlapov, tak kot je bil, v razvlečenem volnenem puloverju, smučarskih hlačah in z gozjarji na nogah, ustopil pred točilni pult. Globoko se je priklonil, pahljačasto razširil roke in glasno vprašal – ali bi šla mogoče enkrat z njim v hribe. Verjetno je bila v svoji gostilniški karieri deležna že vseh mogočih vprašanj in nespodobnih ponudb, kaj takega pa vsekakor ni pričakovala, saj je prasnila v glasen smeh.

Družba za omizjem je utihnila in se spogledala. "Gremo fantje, trdnjava bo padla," je pomignil nekdo in složno so vstali, da je Urška kar debelo pogledala. Bila je vajena, da je zadnje med njimi spravljala skozi vrata še vsaj četrt ure po zapiranju. Odšli so, kot bi mignil, in za seboj pustili presenečenega Franclja, da jim plača račun za svojo rojstnodnevno pijačo in naredi, kar se je očitno namenil.

Po tem, ko sta ostala sama, mu je na pult postavila podaljšano kavico, da jo bo lažje počakal, da zaključi bla-

gajno, pomije kozarce in pobriše mize. Zamudila se je manj kot deset minut, Francelj pa je postajal ob opazovanju njenih ročnih veščin vedno bolj nestrpen.

"Le urno, le urno obrni peté, le urno, le urno, ker pozno je že!" se je spomnil Prešernovih verzov iz Povodnega moža, ki se jih je učil v osnovni šoli. Le kdo bi si mislil, da jih bo skoraj trideset let pozneje deklamiral ženski, ki bo, kot kaže, postala njegovo rojstnodnevno darilo.

Toda, tudi ona ni bila od muh – saj je bila vendar Urška: *"Nobene stopinjice še nisem plesala, de čakala tebe sem, res je, ni šala,"* je zapredla in se mu presladko nasmejala.

Franclju se je bledlo od ponosa. Kaj bledlo, razganjalo ga je tako in drugače. Vendar navzven je delal brezbrizen obraz, kot da bi ga doma, razen zatohle sobe, čakal vsaj stoglati ženski harem. Naj ženska ve, da on ne spada v rang njenih stalnih strank, ki se jih brani že pol življenja ... Kajti zdaj je tu on, Francelj. Več kot sto turnih smukov in cel kup plezalnih smeri, ki jih opravi na leto, to res ni od muh, ženska! V brado si je samozavestno zamrmral še tisto mačistično nadaljevanje:

"Možake je dolgo vodila za nos, ga stakne nazadnje, ki bil ji je kos."

Ko sta stopila na ulico, je najprej pomislil, da jo bo odpeljal k sebi, a ga je ustavila, ko je začel odklepati svojo stoenko.

"Pojdiva raje z mojim avtom, k meni. Jutri zjutraj moram spet odpreti lokal in se mi ne bo dalo pešaćiti. Ti pa boš lahko še nekoliko odspal, ker bo sobota." Ustavila je svojega fička pred sivim delavskim blokom na obrobju mesta. Nekaj minut pozneje se je v njenem malem stanovanju v tretjem nadstropju prižgala luč ...

Ozračje v lokalu je postajalo vedno bolj zakajeno in vroče, a glavni vzrok temu menda ni bila popita pijača, pač pa predvsem natakaraica.

Ilustracija Milan Plužarev

Okoli devete ure dopoldne je Francelj mežikal v strop in z nekoliko bolečo glavo razmišljal, da mu je šla lepa sobota po zlu. Čez grebene gora so se stegovali močni prameni sončne svetlobe, mestne ulice pa so bile še v globoki senci. Sprijaznil se je, da bo imel v tej sezoni pač en turni smuk manj na registru, prava figa, svet se zaradi tega res ne bo podrl. Pobrskal je po kuhinjski kredenci, da je našel kavo in pristavil lonček vode na štedilnik. Nato je ob kadeči se črni tekočini razmišljal, kolikokrat je v teh devetintridesetih letih tako prijetno zapravlil dan. Ni se mogel spomniti.

Odločil se je, da jima bo, preden odide, skuhal še preprosto kosilce. Urška je rekla, da bo zaključila že ob dveh in sklenil je, da jima bo pripravil špagete z mesno omako, kar je bil pravzaprav tudi njegov kuharski domet. Toda naj je še tako iskal, hladilnik je bil napol prazen in tudi med nekaj konzervami v stenski omarici ni našel nič takega, iz česar bi lahko naredil mesno omako. Oblekel se je, da bo skočil v trgovino, toda ustavila so ga zaklenjena vhodna vrata. Seveda, za seboj je zaklenila in ni kazalo druge, kot da jo pričaka s tistim, kar je na voljo. Nazadnje je, nekaj minut pred drugo uro, dal na štedilnik kuhati dve hrenovki, ki sta bili v hladilniku. Vsaj topli bosta, huda pa zaradi skromnega kosilca tudi ne bo mogla biti, kajti njegov namen je dober.

"Pojdiva raje z mojim avtom, k meni. Jutri zjutraj moram spet odpreti lokal in se mi ne bo dalo pešaćiti. Ti pa boš lahko še nekoliko odspal, ker bo sobota."

Pet minut čez drugo je skozi okno opazil, da je že parkirala pred blokom in stekla gor. Ko je vsa zadihana vstopila, sta se srečala kot sveža zaljubljenca. Smejala se je njegovim opravičilom, češ, da je slab kuhar in da ni mogel v trgovino, ker ga je zaklenila v stanovanje. Namesto kosila sta takoj padla v posteljo in šele čez pol ure se je Francelj spomnil na štedilnik. V posodi je bilo na srečo dovolj vode, toda razkuhane hrenovke so se razpočile do neprepoznavnosti in bile po obliki še najbolj podobne mali kuhani hobotnici. Sklenila sta, da niso užitne in na hitro se je oblekel ter odšel v trgovino po mletu meso in veliko steklenico penine. Naj bo kosilo vsaj nekoliko v slogu, če je že kuhar bolj slab. Bilo jima je zelo prijetno in Francelj je iz ure v uro odlašal svoj odhod. Jutri zjutraj pa bo zaprmej zgodaj vstal in presmučal Peto zrelo v Storžiču ...

Bilo je v nedeljo zjutraj, ko se je zbudil. Postelja poleg njega je bila prazna, ura je bila pol sedmih in zunaj je bilo še popolnoma temno. Ozrl se je po malem stanovanju in kmalu mu je bilo jasno, da je sam. Nič, lepo je bilo, ampak danes ne bo zapravlil še enega dneva. Oblekel se je in obul ter razmišljal, če naj Urški napiše kakšno sporočilce na listek. Nazadnje se mu je to zazdelo preveč otročje in si je premislil. Se bo že še ob priliki oglasil pri njej na kavico. Spil je še kozarec vode in se odpravil, toda ko je skušal odpreti vrata, je spoznal, da je spet zaklenjen v njenem stanovanju.

Tokrat je postal pošteno jezen, vendar bolj nase kot nanjo. Zvečer bi ji moral naročiti, naj pusti ključ v vratih, sam pa bi ji ga potem odložil na dogovorjeno mesto. A to se ni zgodilo in naj je še tako razmišljal, na pamet mu ni padlo nič uporabnega. Malo se je prekladal po stanovanju, gledal skozi okno na ulico in vmes neskončni nedeljski otroški program po televiziji. Šele popoldne, ko so zavrteli film, se je uspel pomiriti in dan mu je nekako minil.

Urška se je pripeljala pozno zvečer in se opravičevala, da je morala domov na obisk, na drugi konec Slovenije. Ni ga hotela buditi, ko pa je tako sladko spal, je razlagala, ko je iz cekarja zlagala domače suhe salame, klobase in par steklenic vina iz očetovega vinograda. Požrl je jezo, saj se za nazaj ni imelo smisla razburjati. Nazadnje sta se imela spet prav lepo. Na leseni deski je narezala slastno salamo in poplakovala sta jo z dišečim vinom. Vsi trdni sklepi so bili pozabljeni. Francelj se je zavedal, da je meso šibko in da so v podobnih situacijah klonili že močnejši karakterji od njega. Jutri zjutraj bo itak ponedeljek. Službo bosta oba začela ob šestih, odpeljala ga bo do njegovega avta, ki je še vedno parkiran pred njenim lokalom, in šel bo naravnost v službo. Popoldne pa na smuči. Nekam že, se bo spotoma spomnil kam, samo da se izkoplje iz te zapletene zanke. Navila jima je budilko in ponovno sta se predala strastem ...

V ponedeljek zjutraj je Francelj že tretjič zapored gledal v strop in se čudil, kako je to mogoče, da je zaspal. Budilke ni slišal, razen če je ni ženska poklopila že sredi noči in vstala brez njene pomoči. V mraku je razbral, da kazalci na uri kažejo proti sedmi. Torej je zamujal v službo. Vsaj do osmih mora biti nujno v tovarni, sicer bodo sodelavci še poklicali reševalce. Verjetno je marsikdo med njimi na to komaj čakal, samo da bo lahko rekel, kako je ves čas vedel, da bo pri takem norcu prej ali slej prišlo do tega.

Skobacal se je iz postelje in šel preveriti vhodna vrata. Bila so kajpak zaklenjena, vendar zdaj v tretje bi ga presenetilo kvečjemu to, da ne bi bila. Heca je bilo konec in mirno si je šel v kopalnico izmit z obraza sledove tridnevnega vasovanja ter se oblekel. Danes bo odšel, pa če tudi bo moral splezati po hišnem zlebu. To je ženski sinoči jasno povedal. Odprl je okno in se nadihal svežega zraka. Spodaj na ulici je bilo videti še vse mirno. Toliko bolje.

Stopil je v predsobo, da se obuje in trenutek pozneje spoznal, da mu je skrila gojzarje. Ključ je kot kočijaž in loputal z vrati omarice za čevlje. Ni mogel verjeti in še dvakrat je pogledal vanjo, čeprav je bila zelo majhna, a njegovih gojzarjev ni bilo nikjer. Prekleta coprnica, nemara jih je odnesla kar s seboj. Toda Francelj je bil odločen iti do konca, da se izkoplje iz te kletke, v kateri ga je imela zaprtega kot trofejo, pa tudi če si zaradi tega zlomi vrat. Samo ven od tod.

Stopil je na okensko polico, s katere si je včeraj večkrat ogledoval žleb in strelovod, ki sta tekla le kakšnega pol metra od njenega okna. Še dobro, da je bilo stanovanje vogalno, sicer bi bila ta blokovska ferata zanj ne-

dosegljiva. Ni ga bilo strah, da ne bi zmozel spusta po tej opičji varianti, kajti v primerjavi z alpinizmom so bili oprimki zelo razkošni. Toda bil je brez čevljev in plezanje po strelovodu bi mu lahko dobro razrezalo stopala. Presneta reč, se je jezil sam nase, da ji je moral sinoči omeniti to možnost. Menil je, da bo vse skupaj vzela za štos in da se bosta zjutraj skupaj odpravila v službo, namesto tega pa ga je zaprla v svoj brlog in mu na vsak način hotela onemogočiti beg. Seveda je bila rešitev na pladnju, moral bi le zavpiti komu na ulici, naj pokliče policijo ali še raje gasilce z dolgo lestvijo. Ven bi ga spravili prej kot v pol ure. Toda tega si v majhnem mestu, kjer se praktično vsi poznajo, človek res ne more privoščiti. Da so ga s požarno lestvijo reševali pred noro babnico – ne, s tem on res ne bi mogel živeti. In ona je to zelo dobro vedela.

Stiskal je zobe in preklel trenutek, ko ga je želja po mrzlem pivu zapeljala v njen lokal. Spuščal se je zelo počasi, z rokami je še šlo, a v stopala ga je rezalo jeklo tankih klinov, s katerimi je bil strelovod pritrjen na zid. Minila je cela večnost, spustil pa se je šele do drugega nadstropja in podvomil je, da mu bo sploh uspelo. Pogledal je navzdol, če je na pločniku slučajno kup napluzenega snega s ceste. Toda žal razen nekaj snežne brozge ob robu cestišča ni bilo nič. Komunalna služba je tokrat dobro opravila svoje delo in z možnostjo, da bi si spust nekoliko skrajšal s skokom v mehak sneg, ni bilo nič. Počasi je postajalo že tudi svetlo in njegovo telovadbo so opazili prvi mimoidoči. Na srečo so se predvsem čudili nenavadnemu prizoru, ker plezajoči ni vpil na pomoč, glodala pa jih je seveda radovednost, kaj ga je nagnalo v takšno dejanje. Ko je končno dosegel trdna tla pod nogami, je z orošenim čelom od napora takoj stopil v talečo

se plundro in v njej postal nekaj trenutkov. Ledeno hladna brozga, ki mu je prepojila volnene nogavice, je bila kakor balzam za stopala, ki so ga bolela, da bi najraje zatulil. Nato se je molče, ne da bi pogledal kogar koli, obrnil in odcapljal po ulici, kjer sem ga srečal tistega dne, ko sem odhajal v šolo. Tako se je šel promenado vse do centra, kjer je imel pred lokalom parkiran avto, sedel vanj in se na hitro odpeljal domov po čevlje in nato v službo. Seveda je informacija o tem njegovem plezalnem podvigu prispela v tovarno že pred njim, zato tistega dne in še nekaj naslednjih ni šel na malico v delavsko menzo.

Vsak tak dogodek prinese kratkotrajno popestritev v vsakdan kraja ali delovnega kolektiva in zdrži do naslednjega, ki mu odvzame primat. Tako je bilo tudi s Francjevim plezanjem iz tretjega nadstropja in za zaključek paradiranjem v mokrih nogavicah po mestnih pločnikih. Ženske za njegovim hrptom so se hahljale in tudi moški so imeli nekaj debate na njegov račun, verjetno pa je bilo med njimi več nevoščljivosti kot posmeha. Nihče ne ve, kdo je na vogal hiše v ulici, ki vodi proti tovarni, s kredo na zid napisal FRANCELJ JE BOS. Sam se na to ni oziral, ponovno se je zabubil v svoje gore in spomin na tisti konec tedna je počasi bledele kot tudi napis s kredo na fasadi, dokler ga neka roka ni dokončno pobrisala z nje.

V lokal se Francelj ni več prikazal, niti se ni oglasil pri njej doma po gojzarje. Tako ali tako je bil že skrajni čas, da si kupi nove. Pa tudi če bi se oglasil, bi bil verjetno prepozen. Še preden je zadnja pomladna odjuga uspela izbežati njegove turne smuči iz avtomobila, nje ni bilo več na delovnem mestu za točilnim pultom.

*Nihče ni vedel, kdaj je šla preč,
ker Uršike videl nobeden ni več ...* ●

*Stiskal je zobe in
krel trenutek, ko ga
je želja po mrzlem
pivu pripeljala v tisti
lokal.*

*Ilustracija Milan
Plužarev*

Mojca Volkar
Trobevšek

Tujec

Prišel je domov s tistim nenavadnim pogledom, ki je razkrival uzrtje skrajne točke našega bivanja.

Takoj je vedela, da je bilo reševanje naporno, hip zatem se je zavedala, da to ni bilo reševanje, temveč transport. Odvrgel je krvavo rdeč nahrbtnik v prostor z opremo, kar v uniformi obsedel za mizo in odklonil trikrat pogreto kosilo, ki je vmes že vsaj dvakrat postalo večerja. Ni drezala vanj, saj je vedela, da potrebuje čas. Zakopal je svoj obraz v dlani in utrujeno zavzdihnil.

»Pa smo opravili še en žalostni sprevod.«

»Ste nosili celo pot?«

»Celo pot, do ceste. Za helikopter je bilo preveč vetrovno, težko bi pobral v tistem zatrepu tik nad gozdno mejo.«

»Je bil eden?«

»Eden preveč.«

Potem je utihnil. Potreboval je čas, da uredi misli, predvsem pa čustva. Poznala ga je tako dobro, da niti ni bila preveč nestrpna. Pozneje bi pred televizijo, ki mu je služila bolj kot zvočna kulisa za odmik od okolja, da se je lahko poglobil vase, kar sam od sebe povedal, da je Marko nabral skromen šopek prvih pomladnih bilk v bližnjem gozdu. Položili so ga nesrečniku na prsi, preden je zdravnik, ki je ugotovil smrt (kar ni bilo težko, saj človek, ki je komaj še spominjal na to obliko, pač ne more živeti), nepreklicno in dokončno zadrnil črno vrečo. Za trenutek so vsi zbrani utihnili, se poklonili pokojniku in zatem rutinsko pripravili truplo za transport. Včasih jo je imelo, da bi podrezala vanj, kakšen je vendar občutek, ko nosiš truplo. Je bil sprevod tih, je mar kdo pripomnil kakšen dovtip, se je komu storilo hudo, je kdo klonil pod težo mrtvega bremena? Vedela je, da je za takšna vprašanja prekmalu, zato je skromno prosila, naj ji pove, kje so ga našli.

»A veš, ko prideš iz gozda ven na plano in se na levi in desni odpre pogled na strme stene, v daljavi pa slutiš sedlo? Malo, preden zgodaj spomladi, ko снег že kopni, ob povratku sezujemo dereze?«

Spomnila se je. Menda so ga našli skrivenčenega, neprepoznavnega, снег ga je prinesel navzdol. Prav tisti снег, ki ga je verjetno zasul v obliki plazu nekaj tednov prej. Pa kdo je bil, je bil smučar, plezalec, planinec?

Ob odgovoru, da je bil oblečen povsem neprimerno za hribe, sploh za zimske, in da je bil neopremljen, obut v nekaj, kar je spominjalo na superge, da je šlo verjetno za tujega državljana, ki je hotel prečkati gore, da bi našel lepšo prihodnost, je postala bolj pozorna.

»Našli smo dokumente, vsite v njegovo jakno, skupaj z nekaj sto evri in fotografijo domačih.«

Ko ji je pokazal fotografijo območja, na katerem so ga našli, je prebledela. V centru slike je namreč zapazila nekaj turkiznega, ki se ni skladalo z okolico.

Dan se je prevesil v zgodnji večer in počasi je imela dovolj letanja od ene do druge obveznosti. Po naporni službi si je zamislila mirno popoldne s svojo družino. Morda kakšne pol urice dremeža, malo miru v spalnici, da uredi misli in telo. Nenehen vrišč pod oknom je sporočal, da ne bo nič. Od kod jim vendar toliko energije? Otroci so noreli okoli hiše in vsake toliko se je razlegel krik, ob katerem ji je zaledenela kri v žilah. Ni jih motil mraz, noreli so po snegu, ki le še redko pobeli dolino pod hribi. Gor ga je bilo v izobilju, nenehno so strašila opozorila za nevarnost plazov. No, njeni otroci so bili pred plazovi varni, razen če bi kdo nesrečno zaril glavo v снег in ne bi mogel ven. Še vedno je bila najprej mama in zvoke svojih otrok je poznala bolje kot svoje telo. Ob misli, da bi se komu zgodilo kaj slabega, je napeta kot struna nejevoljno vstala in se pri sebi pritožila nad nepravčnostjo tega sveta. Človek cel dan dela in za nagrado dobi še več dela.

Pogledala je na uro in se hipoma zavedla, da trenutno kričijo, ker so razposajeni, čez dobro uro pa bodo kričali od lakote. S pomilovanjem se je ošinila v ogledalu in se strinjala s podobo – za v trgovino bo dobra. Ko se je otresla kričečih ust v vzvratnem ogledalu in slabe vesti, ker odhaja od doma za celo uro, se je sprijaznila z dnevom in mu dala blagoslov, da se lahko poslovi. Ob zadnjih sončnih žarkih je lenobno zapeljala v garažo trgovskega centra in se jezila sama nase, da si ni dneva organizirala tako, da bi se od sonca poslovila na bližnjem griču. Dnevi, ki se končajo nad sivo povprečnostjo naših rutin, so vedno dragoceni in si jih zapomnimo bolj kot one druge.

Zdolgočaseno je že ničkolikokrat ponovila opravek in se poskušala izogniti srečanju z bivšo sodelavko, nato pa še z znancem, ki jo je rad videl. Ni imela energije za prazne pogovore; ne zdaj ne sicer. Ni se vedno izšlo in če se je ponesrečil manever umika, se je pač morala prisiliti in odigrati vlogo do konca. Rada se je pogovarjala in z določenimi ljudmi se je pogovarjala veliko. Bila je prijetna sogovornica, precej razgledana in empatična, in ljudje so se radi pogovarjali z njo. Samo ne nocoj, ne v trgovini, ne med tem banalnim opravičkom, ki pač mora biti opravljen.

Ko je takole tehtala, ali je njeno izogibanje prav ali narobe, in med policami iskala znižane makarone,

Foto Dan Briški

se ji je pogled ustavil na gručih mlajših moških, ki so kupovali riž. Ni jih še videla v teh krajih. Niso zgledali domačini, sploh so delovali zelo tuje. Manjše rasti, črnih las, temne kože. Oblečeni moderno, v športne copate in ozke kavbojke, a vendar so njihovo tujost izdajale cule, ki so jim bremenile ramena poleg precej nabasanih nahrbtnikov. Štirje so bili in dolgo so stali pred polico z rižem. Kot bi se ne mogli odločiti, kateri riž si lahko privoščijo. Eden od njih je v rokah stiskal vrečko z bučkami, drugi je nesel dve paradižnikovi omaki. Borna večerja bo to, ji je šlo skozi možgane.

Tedaj je opazila, da ima eden od njih še posebej košato črno brado in malo daljše lase. Njegovo tujost je izdajala tudi lepa ruta, omotana okoli vratu, najbrž darilo njegove mame ali dekleta. Najprej ga je zagledala s profila, pozneje, ko se je stegnil po vrečko riža, pa je ugledala tudi njegov obraz. S pogledom je zavzeto iskala tiste testenine in se ob tem nehote s tem istim pogledom zaletela v njegovega. Jasne, kristalno čiste zelenorjave oči, ujete v zaraščen obraz mladega moškega, ki je še nedavno moral biti fant, so jo prikovale na mesto. Ni mogla odvrniti pogleda in tudi on je strmel. V trenutku jo je bilo sram svojega srednjerazrednega stanu, sram, da si lahko privošči katerikoli makarone, sram, da živi v miru in da so njene oči začele izgubljati žar. V zelenorjavi neskončnosti je zaznala močno bolečino, pomešano z naklonjenostjo, v njej je bilo upanje, pomešano z grozo, in prihodnost s preteklostjo. Oči, kot bi jo hotele vprašati, kaj boš storila? Veš, kdo sem? Kdo si pa ti?

Vzdržala je dolgo, zdaj pa je nerodno povescila pogled in vendarle pograbila najbližjo vrečko, ne da bi pogledala na ceno in vsebino. Spomnila se je svojega stanu, svoje pozicije. Ženska srednjih let s kupom otrok, hišo, avtom, službo, zanimanji in zlatim možem. Zlata ženska v zlatih letih. On pa brez vsega, z nedoločljivo

prihodnostjo, s tisto zeleno svetlobo, kot bi hotel vse pomladiti, na novo zasejati, odpreti, vzbrsteti.

Na blagajni ji danes ni šlo dobro. Metanje artiklov v voziček in tekmovanje z blagajničarko – kdo bo prej pi-pi-pi, jaz ali ti – je v vseh teh letih izmojstrila in ni se zgodilo redko, da so bili izdelki prej v vozičku, kot je prodajalka uspela izstaviti račun. Prav ponosna je bila na to svojo sposobnost, še posebej takrat, ko je bil z njo kakšen od otrok ali pa več njih. Gospa hobotnica, ki spretno manevrira med tremi opravili naenkrat. Danes je lenobno pobirala banane, kruh, makarone, jogurt in sanjara o popolnem vikendu, ko bo najprej zjutraj v počasnem ritmu popila kavo, prelistala časopise, pocrkljala otroke in moža, nato pa za dve uri izginila med zelenje najbližjega gozda, da bi v miru razmislila o zelenosti, ki jo je srečala v trgovini. Kaos se bo spremenil v tišino in tam bo ves svet njen. 32 evrov 4 cente. Gospa!

Gospa, s kartico? Res, ni ji šlo dobro, ko je za seboj zaslišala očitajoče brundanje mlajšega gospoda, ki ni prenesel počasnosti pred seboj. Zmedeno se je ozrla po nametanih vrečkah, iskala plačilno kartico pa tisto za popust, mater, spet so od nje zahtevali neko trapasto aplikacijo, pa kaj se res pozna tistih par evrov popusta?!, obenem čutila neizmeren pritisk čakajočih in med tem povsem nagonsko obrnila glavo v smer, kjer so spet zasijale tujčeve oči. Opazoval jo je. Čas se je ustavil, pokimal je in spodbudno pomignil z glavo proti zmešnjavi, ki jo je ustvarila. Pokimala je nazaj, za kanček privzdignila koticke ust, kot bi se hotela nasmehniti, čeprav se ni hotela, ker bogve, kakšne navade imajo v njegovi deželi in verjetno so ženske, ki se smejejo tujcem, vsaj neotesane, če že ne nečiste, in vendar dala od sebe nekakšen neroden nasmešek. Še preden je pospravila *robo* in se na kratko opravičila prisotnim za počasnost, je tujec s turkizno ruto izginil. ●

Mojca
Stritar Kučuk

Naj ... hrvaški otok

Cres

*Najožji del
Cresa s Sisa
Foto Mojca
Stritar Kučuk*

Družinsko-službene okoliščine so pred nedavnim ponudile priložnost, da je moja družina večji del izvensezonskih prostih dni preživela na Cresu. Čeprav smo načeloma bolj naklonjeni menjavanju ciljev, nam za daljšo osredotočenost na eno mesto v različnih letnih časih ni bilo niti malo žal – nasprotno, v slabem letu dni smo se v otok vsi skupaj popolnoma zaljubili. Tule je nekaj razlogov, zakaj.

Ker je blizu

V tekmi za naziv hrvaškega otoka, najbližjega osrednji Sloveniji, Krk igra z nepoštenimi sredstvi (beri: mostom). Če ga torej diskvalificiramo, je zmagovalec Cres. Čisto za vogalom sicer ni, vožnja, pri kateri ne gre brez ovinkastih cest in kratke plovbe s trajektom, vzame slabe štiri ure, a v vsakem primeru je dovolj blizu, da si otok lahko vzamemo že za dolg, še raje pa podaljšan vikend.

Ker je velik

V še enem rivalstvu jo Cres brez diskvalifikacij tekmecev odnese z glavno lovoriko: kar se tiče površine, je brez dvoma največji hrvaški (in s tem jadranski) otok. Satelitske, laserske in ne vem kakšne vse meritve so namreč neizprosno pokazale, da Cres prekaša sosednji Krk za kak kvadratni centimeter. Sicer imata oba površino 405,78 km². Cres je od rta Jablanac na severu do rta Suha punta na jugu dolg 66 kilometrov in kot tak predstavlja okostje kvarnerskega zaliva. Laserske meritve gor ali dol, te

številke nekaj pomenijo tudi nam, amaterjem – da ima Cres kar nekaj terena, ki ga je treba prehoditi in raziskati!

Ker je visok

Cres sega po kolajnah še v eni vsejadranski kategoriji, za najvišji otok. Tudi tu se mora sicer zadovoljiti z drugim mestom, kajti vsak jadranski galeb zna zakričati, da je najvišji vrh otokov v morju, ki je vsaj malo tudi naše, Vidova gora, 780 m, na precej južneje ležečem Braču. Takoj za njim pa je Cres! Njegov najvišji vrh so v teoriji Gorice, 648 m, ki pa so dovolj nezanimive, da nanje niti ni speljane poti. V praksi slavo najvišjega prevzema bližnji Sis, ki je z 639 metri majčkeno nižji, a bistveno ugodneje postavljen direktno nad dih jemajočim prelazom Križiči. S tem je pravi kralj nad ozkim, strmim severnim delom otoka, ki je menda tod širok komaj kaj več kot dva kilometra. Posledično so občutki zgoraj precej epski, še posebej v lepem vremenu, ko kot na dlani ležijo Reški zaliv, Krk in ostale širjave Kvarnerja.

Z impresivnimi strminami severnega dela Cresa višin še ni konec. Okrog edinega večjega naselja na otoku, v skladu z ne ravno domiselno hrvaško tradicijo poimenovanega Cres, se otok sicer nekoliko umiri, nato pa spet zraste v osrednjem delu okrog jezera Vrana. To slovi kot kriptodepresija, njegovo dno torej sega pod višino gladine morja. Menda je polno rib in tako čisto, da je vir pitne vode za creški vodovod, a o njegovi lepoti lahko samo ugibam, ker je pristop prepovedan. Zato pa je v tem delu otoka toliko bolj obiskana vasica Lubenice (kot običajno etimologi neusmiljeno zatrjujejo, da ime nima zveze z osvežujočim poletnim sadjem), tako slikovito razkoračena slabih 400 metrov nad morjem, da se jo splača obiskati tudi brez pohodniških ambicij. Sicer pa je izhodišče za spust po označeni poti do plaž Plava grota ali Sveti Ivan. Ker nas ob povratku čaka konkreten vzpon nazaj do lubeniških pečin, takega antiizleta ne priporočam na vrhuncu poletne vročine! Omenim pa naj, da je najbolj adrenalinski del obiska Lubenic sama cesta do vasi. Srečevanje na ozkem asfaltu ni za vsake živce, posebej, če je treba izogibanje nasproti vozečim vozilom med kamnitimi ograjami večkrat ponoviti. Jugovzhodni del Cresa je najnižji in hribovsko najmanj vznemirljiv, kar pa še ne pomeni, da je brez interesa za ljubitelje narave. Če se izognemo edinemu naselju na tem območju, Punta Križi, lahko peš, s kolesom ali primernim plovilom raziskujemo osamljene zalivčke, plažice in livade, ne da bi srečali živo dušo, razen morda kakega osamljenega nagca.

Ker je prazen

V tekmi za najbolj naseljeni hrvaški otok Cres po domače povedano nima za burek. Tudi tu je prvak njegov sosed Krk z več kot 19.000 prebivalci, Cres pa jih ima – kot smo se naučili, na praktično enaki površini – komaj nekaj več kot 3000. Edino večje naselje je že omenjeni Cres, ki je z okoli 2500 prebivalci tudi administrativno središče otoka. V vseh ostalih krajih, kot so Martinšćica, Osor, Beli ali Valun, se število stalno prijavljenih glav zapisuje s tro- ali celo dvomestnimi števkami. Da ne bo pomote, govorim o stalnih prebivalcih in ne o kratkotrajni poletni noriji ...

Kratek izračun nam torej pove, da je Cres – na veselje ljubiteljev narave – precej prazen. Naselij je malo, semaforji so izključno premične narave ob delovnih zaporah na cestah. Edina uporabna trgovina za obiskovalce, navajene orjaških supermarketov, je v Cresu, vse ostalo so samopostrežnice stare šole, v katerih čas teče malo drugače. Ni orjaških kampov, velikih turističnih naselij in ogromnih parkirišč. Vse to pa pomeni tudi, da je na otoku veliko divjine ter prostora za živalsko in rastlinsko prebivalstvo.

V moji familiji se na Cresu vedno igramo otročjo igrico OVCAOVCAOVCA, v kateri je treba vzklikniti vsakokrat, ko zagledamo ovco. Ker se stvar ponavadi konča z bedastim prepirom, je ne morem priporočati, če pa se vseeno odločite zanj, vam volnenega materiala ne bo zmanjkalo. Največjim navdušencem nad ovcami predlagam sprehod skozi nasade oljk nad mestom Cres, kjer se lahko nagledamo in nafotografiramo.

*Vas Lubenice
na pečini skoraj
400 metrov nad
morjem
Foto Mojca
Stritar Kučuk*

Beloglavi jastreb, simbol Cresa Foto Mojca Stritar Kučuk

*Kamnite
ograje, obvezne
spremljevalke
pohodov po Cresu
Foto Mojca
Stritar Kučuk*

firamo obojega, ovc in oljk. Najživahnejše obdobje v creškem grmovju je sicer pomlad, ko vse premika in šušti, a naj vas potolažim, to so samo martinčki. Na otoku ni strupenih kač, za kar gre po legendi zasluga svetemu Gavdenciju ... Najde se tudi precej divjadi, od srn do merjascev, najbolj slavni creški domači-

Beloglavi jastreb

Poleg ovc je najznamenitejša prebivalka Cresa ujeta (latinsko *Gyps fulvus*, hrvaško *sup*) z osupljivim razponom kril več kot dva metra, s čimer je največja hrvaška ptica. Ti mrhovinarji so v pubertetniških letih precej avanturistični, saj na svojih potepih v iskanju hrane odletijo vse do Avstrije in Afrike. Nemalokrat lahko njihovo elegantno jadranje vidimo tudi v južnem delu naših Alp ali v sosednji Italiji. Ko jih mine mladostniška neugnanost, se jastrebi ustalijo na določenem območju in tu monogamno vztrajajo do smrti. Na Hrvaškem naj bi v Kvarnerju gneznilo okrog 120 parov in severni del Cresa je zaščiten kot njihov rezervat. Gre za ogroženo živalsko vrsto, tako da je v vasici Beli na severu otoka njim posvečeno središče za obiskovalce z okrevališčem za poškodovane jastrebe.

ni pa so brez doma beloglavi jastrebi, ki domujejo v pečinah na severnem delu otoka. In to nikakor ni samo zgodnica za informacijske table, jastrebi so na Cresu dejansko zelo konkretno prisotni! Zame skoraj ni bilo obiska otoka, ne da bi nas v nekem trenutku neslišno preletavala jata teh ogromnih, zvedavih ptic. Mogoče smo pa igro narobe zastavili – naslednjič se bomo raje igrali JASTREBJASTREBJASTREBI?

Še ena stvar, ki dela creško divjino privlačno, pa je njeno zelenilo. Da bi razumeli, zakaj me to tako fascinira, morate vedeti, da sem ogromno večino svojih dni na hrvaški obali preživela na Pagu, konkretnije v Paškem zalivu, v katerem je zelena barva enako redka kot trezen obiskovalec žurerske plaže Zrće. Zato sem vedno, kadar pridem na obalo, ki je kaj drugega kot kruta kamnita puščava, kar malo osupla. In Cres je pošteno zelen – od stoletnih hrastovih in gabrovih gozdov, mehkih borovcev in vinogradov ter zasanjanih nasadov oljk na obdelanih kamnitih tleh do vseprisotnega sredozemskega goščavja, ki ga prekinjajo davno očiščene in spet zaraščene livade. Za ljubitelje klorofila je za obisk posebej priporočljiva pomlad, ko vse preveva vonj po žajblju, iz kamnitih ograj pa kukajo brstiči špargljev. Hm, če bolje pomislim, pa tudi rdečini jesenskega ruja nimam česa očitati ...

Ker je za vse letne čase

Ta stavek sem, priznam, napisala s figo v žepu, ker na višku poletne sezone na Cresu sploh še nisem bila. Predstavljam si, da so pretežno prodnate plaže, kolikor jih pač je, enako prizorišče tihih bitk z brisačami in senčniki kot na preostanku hrvaškega Jadrana, vse drugo na otoku pa zaradi vročine bodisi pretežno nedostopno bodisi predmet nepotrebnege peklenškega trpljenja. Lahko pa zatrdim, da je Cres prijeten v vseh nepoletnih mesecih – ob naših obiskih je bil zares depresiven le pod novoletnim meglenim pokrovom. Drugače pa so izven sezone plažice in zalivčki osvežujoče prazni, obala mikavna za raziskovanje,

vse skupaj pa olajša dobro razvita pohodniška infrastruktura, ki sliši na ime Via Apsyrtides.

Samo ime je precej nemogoče – še vedno si ga ne drznem napisati, ne da bi ga prej preverila na Googlu. Gre pa za simpatičen projekt, v okviru katerega so z ljubeznijo očistili in označili starodavne

poti ter jih povezali v skoraj 150-kilometrsko vezno pot, ki poteka od severa Cresa do juga par otokov naprej ležečega Ilovika. Samo eno nevšečnost ima tale vezna pot (poleg imena seveda). Očitno so jo označevali s tako predanostjo, da jim samo transversala ni bila dovolj. Torej so nadelali še številne variante začetkov, bližnjice in povezovalnice. Saj ne, da imam kaj proti njim, ravno nasprotno, a problem je v tem, da te poti na spletni strani Vie Apsyrtides in najpomembnejših tiskanih zemljevidih niso vrisane. In tako je človek potem na terenu začuden, da poglej, tu pa obstaja še ena pot, ki vodi tja in tja ...! Ampak to so seveda sladke skrbi, zaradi katerih se z veseljem še kdaj vrnem na Cres.

Vidoviči, zadaj Osorščica na Lošinju

Foto Mojca Stritar Kučuk

Via Apsyrtides

Vezna planinska pot Via Apsyrtides se začne na rtu Jablanac na severu Cresa, s pozornostjo do najlepših koticov otokov se previjuga čez celotni Lošinj in se zaključi na rtu Radovan na jugu otoka Ilovik. Opremljena je s kažipoti, informacijskimi tablamami in zemljevidi, njene etape pa se začenjajo in končujejo v pomembnejših vaseh na otokih.

Dolžina: 149 km

Število etap: 11

Prenočevanje: Etape potekajo med kraji, v katerih je možno prenočiti. Kot je običajno za Hrvaško, spanje v šotoru ob poti ni dovoljeno.

Najvišja točka: 639 m

Najprimernejša sezona: Pomlad in jesen, poleti je na poti prevroče. Pitne vode na poti praviloma ni.

Oznake: Pot je zgledno označena s posebno markacijo, modro vijugo z rdečo piko, ki naj bi prikazovala črki V in A oziroma hribe in še kaj v skladu z vašo domišljijo. Za nekaj zmede na terenu poskrbi dejstvo, da so poleg glavne poti z enako markacijo označene tudi povezovalne variante in razne drugi poti (npr. pot iz trajektnega pristanišča Merag do mesta Cres). Te poti na večini zemljevidov in spletnih strani niso vrisane.

Modro-rdeča markacija poti Vie Apsyrtides

Foto Mojca Stritar Kučuk

Stare poti nad
Predoščico
Foto Mojca
Stritar Kučuk

Ker ima dobre sosede

Vsej velikosti ob stran je bil Cres nekoč še veliko veliko večji, saj sta skupaj z južneje ležečim Lošinjem predstavljala en sam otok. Ker pa je bila plovba okrog njega zamudna, ju že kakih štiri tisoč let ločuje umetno iz-

Informacije

Dostop: Na Cres lahko iz osrednje Slovenije pridemo po dveh poteh. Najhitrejša je mimo Reke na otok Krk, nato pa s trajektom iz Valbiske v Merag (s slikovito udornico za vasjo). Iz Meraga smo čez hrib hitro v Cresu. Alternativa, primerna za dneve z večjo gnečo na cesti ali v povezavi z izleti po severnem delu otoka, je po vzhodni obali Istre mimo Opatije in Lovrana do Brestove, od koder nas trajekt odpelje v Porozino na Cresu. Od tam je do središča otoka speljana počasna, panoramska cesta, ki jo v zadnjih letih širijo. Po obeh variantah je iz Ljubljane do Cresa vsaj 170 km oz. tri ure vožnje in pol.

Zemljevid: Otok Cres, SMAND 21, 1:30.000

Spletne povezave: www.visitcres.hr/,
<https://belivisitorcentre.eu/>,
<https://viaapsyrtides.hr/> (v hrvaščini in angleščini)

kopani, enajst metrov dolgi preliv Kavuada (Kavana-da, Cavanella) pri mestecu Osor. Ne ve se točno, kdo ga je naredil, menda pa je bil v svoji dolgi zgodovini nekajkrat tudi zatrpan z muljem. Danes se čez most čezenj elegantno prepeljemo na še bolj zeleni in dehteči, a bistveno bolj naseljeni Lošinji, "otok večne pomladi". Z nekaj smole – ali sreče – smo v Osorju ravno v tistih dveh obdobjih dneva, ko se most odpre, da lahko skozi kanal plujejo jadrnice. V tem primeru nam ne preostane drugega, kot da pač počakamo tistih deset minut in uživamo v paradi plovil.

Na Lošinju sta s pohodniškega vidika zanimiva predvsem masiv Osorščice, 588 m, na severu, neizgledljivo prepoznaven iz celotnega Kvarnerja, in nekoliko nižji južni del otoka, na katerem je med romantičnimi zalivčki speljana mreža solidno označenih pohodniških in (gorsko)kolesarskih poti.

Če si želimo večjo spremembo, pa se z Lošinja zlahka prestavimo še na katerega od manjših, bolj na odprtem morju ležečih otokov: Unije, Vele Srakane, Male Srakane, Susak in Ilovik. Vse lahko obiščemo v okviru dnevnega izleta in na vseh so urejene pohodniške poti za krajša raziskovanja, da o plažah niti ne govorim. Dodaten plus vsem pa seveda daje tisti neulovljivi občutek, da smo tu res daleč, daleč od vsega ...

Na imponantnem, ozkem in strmem severnem delu Cresa je Sis nedvomni vladar. Tako zelo, da so ga do 50. let imeli celo za najvišji vrh otoka! Prvenstvo je nato moral prepustiti manj postavnim bližnjim Goricam, vseeno pa je s svojo lego direktno nad vetrovnim prelazom Križiči dovolj priročno blizu, da ga obišče vsak hribovsko navdahnjen obiskovalec Cresa. Kratki vzpon se konča s kraljevskimi

razgledi na celotni Kvarner, nad katerimi so se bojda tod opajali že v bronasti dobi. Pika na i gorsko-morski pokrajini so neslišni preleti tukajšnjih domačinov, beloglavih jastrebov. Opisana je pot s sestopom skozi starodavne hrastove gozdove v vasico Beli na severovzhodnem delu otoka. Če želimo res lahkoten izlet in manj komplikacij s povratkom na izhodišče, pa se seveda lahko vrnemo po poti vzpona.

Vršno sleme od Sisa proti Goricam Foto Mojca Stritar Kučuk

Zahtevnost: Lahka označena pot. Teren ni čisto enostaven, pot je mesto-ma skalnata, sprana in drseča.

Oprema: Običajna oprema za izlet, zaradi grušč in skal s plažno obutvijo ne bomo prišli daleč. V vseh letnih časih je priporočljiva zaščita pred vetrom in soncem.

Višinska razlika: 270 m

Izhodišče: Prelaz Križiči med Cresom, Belim in Porozino, 371 m. Na prelazu je poleg zidu, ki ščiti pred vetrom, nekaj parkirnih mest.

WGS84: 45.0607 N, 14.3622 E

Časi: Izhodišče–vrh 30–45 min

Sestop v Beli 1.30–2 h

Skupaj 2–3 h

Sezona: Vse leto.

Zemljevid: Otok Cres, SMAND 21, 1:30.000

Vzpon: Pot je že z izhodišča dobro vidna, sicer pa na prelazu na vzhodni strani zidu poiščemo oznake za Sis. Začetek vzpona je strmejši, višje pa se pot položi in se drži desnega, vzhodnega dela slemena do skalnate najvišje točke.

Zaliv Sveti Blaž, 0 m

Ena od najlepših plaž na Cresu, ki leži na zahodni obali severno od glavnega mesta otoka, ima to neprijetno značilnost, da je brez pomorskega prevoza do nje precej daleč. A opisana tura je eden od najlepših in najbolj raznolikih pohodov na otoku, z visokim začetkom nad starodavno vasico Predošćica. Slikoviti spust mimo stoletnih hrastov poteka (zelo verjetno pod nadzorom beloglavih jastrebov) vse do čudovi-

tega zalivčka in ostankov cerkve sv. Blaža in naseljca nad njim, že davno opuščene-ga zaradi gusarske nevšečnosti. V civilizacijo se vrnemo nad poraščeno obalo do cerkvice sv. Salvadorja in skozi očarljivi nasad oljk do prvih hiš v Cresu. Glavna težava je logistične vrste – če si ne moremo organizirati prevoza na izhodišče, je najbolje, da se s Sv. Blaža vrnemo po isti poti v Predošćico.

Zaliv Sveti Blaž Foto Mojca Stritar Kučuk

Zahtevnost: Nezahtevna pot. Označena je z markacijami Vie Apsyrtides. Na spustu od Velegra Gračišta do Sv. Blaža je pot ponekod slabše označena. Pot je izpostavljena popoldanskemu soncu, pitne vode pa ni, kar je treba posebej upoštevati, če se s Sv. Blaža vračamo na Predošćico in nas čaka še več kot 500 m vzpona.

Oprema: Običajna oprema za izlet, nujna je dobra obutev.

Višina: 563 m (Velo Gračište), 0 m (Sv. Blaž), 157 m (Sv. Salvador)

Višinska razlika: 360 m vzpona, 730 m spusta

Izhodišče: Makadamsko parkirišče na sedlu nad vasico Predošćica ob cesti iz Cresa proti Belem oz. Porozini, 415 m. Iz Cresa 11 km.

WGS84: 45.04770 N, 14.36497 E

Časi: Izhodišče–odcep poti pod Velim Gračištem 30–45 min

Odcep pot–Sveti Blaž 1 h

Sveti Blaž–Sveti Salvador 2 h

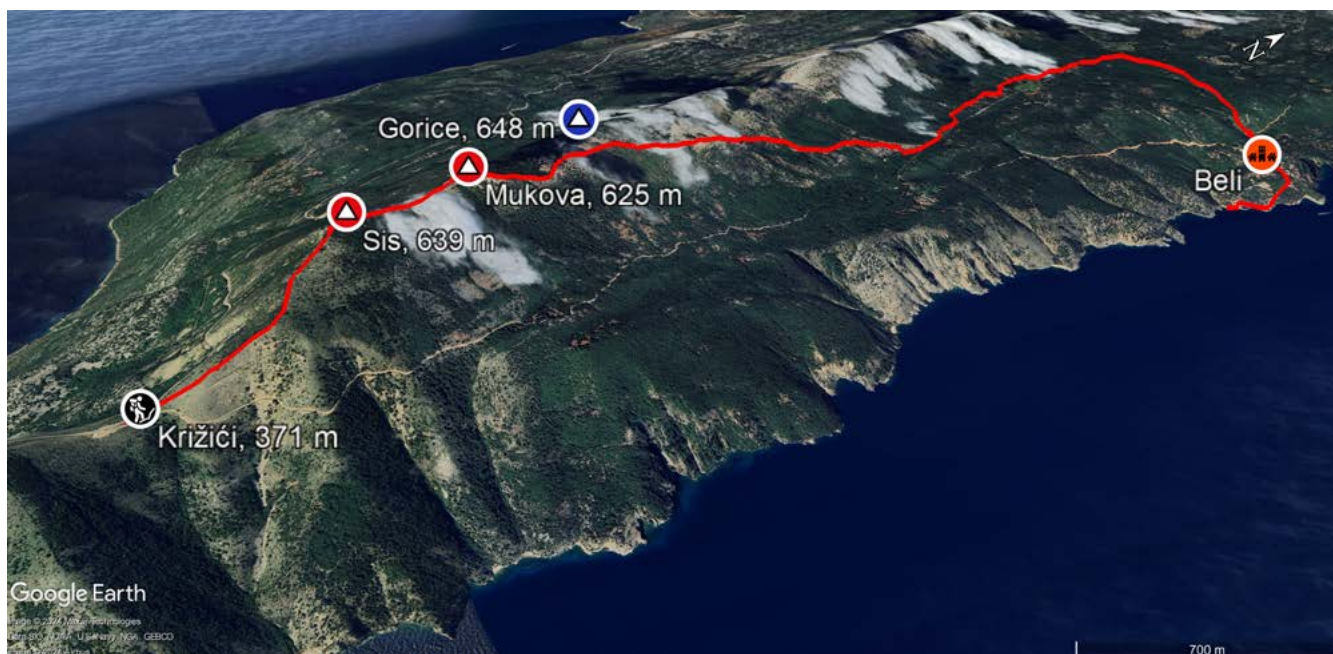
Sveti Salvador–Cres 45 min–1 h

Skupaj 4.30–5 h

Sezona: Vse leto razen v poletni vročini.

Zemljevid: Otok Cres, SMAND 21, 1:30.000

Opis: Na parkirišču poiščemo oznake poti Via Apsyrtides proti Cresu. Najprej nas čaka blag, stometrski vzpon po stari poti po širokem slemenu. Malo pod najvišjo točko tega dela otoka, Velim Gračištem, 563 m, se glavna pot nadaljuje vzdolž slemena v Cres, naša pot pa se odcepi desno in se začne spuščati. Sprva se spušča blago med starimi hrasti do lepe lokve, zadnji del do nekdanjega naselja Sv. Blaž pa je nekoliko strmejši. Pri stiku s potjo od Sv. Salvadorja

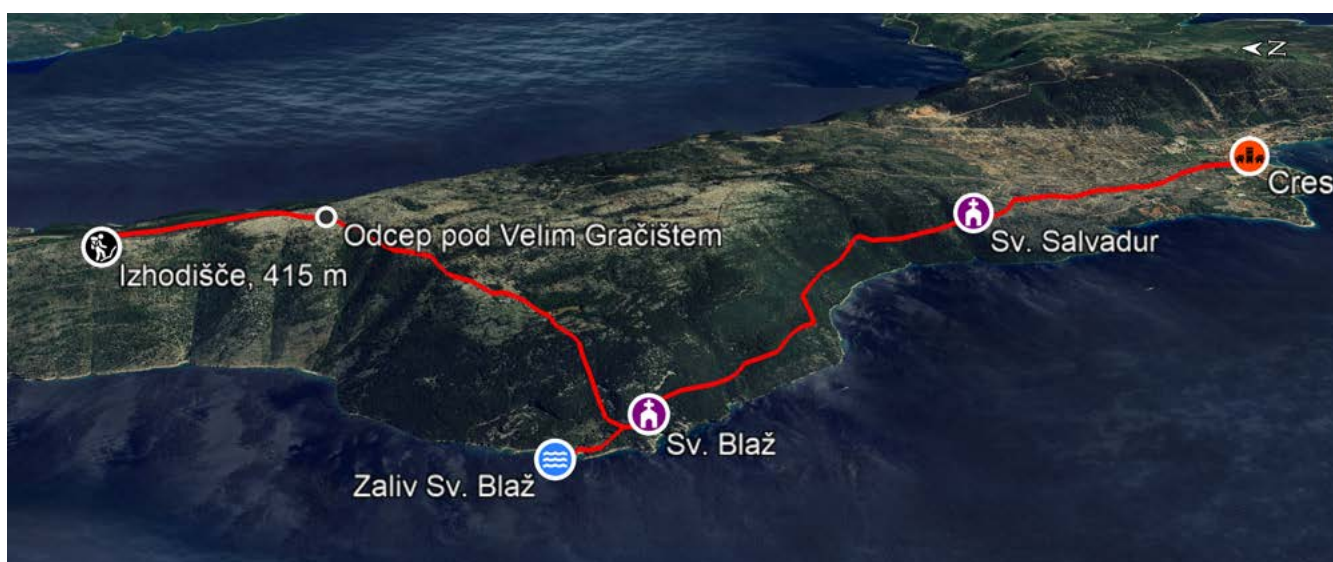
Sestop: Z vrha Sisa nadaljujemo po poraščenem, a skalnatem slemenu proti severu na Mukovo, 625 m. Na širokem prelazu pod najvišjim vrhom otoka Gorice, 648 m, pot zavije na desno,

vzhodno stran. Med zelenimi livadami in drevesi se prijetno spustimo do gozdov, značilnih za severni del Cresa. Ko dosežemo makadamsko cesto, v glavnem hodimo po njej brez razgledov.

Šele malo nad Belim nas oznake popeljejo na slikovitejšo bližnjico, po kateri pridemo do vasi.

Mojca Stritar Kučuk

Zaliv Sveti Blaž, 0 m

se držimo desno in v nekaj minutah pridemo do zaliva Sveti Blaž.

Iz zaliva se vrnemo do križišča nad cerkvijo in se usmerimo na razmerno dolgovezno pot, ki vodi nad obalo. Večino časa smo približno sto metrov nad morjem, svet je poraščen in nerazgleden, čaka pa nas še nekaj

manjših vzponov. Pri cerkvi sv. Salvadurja se nam končno odpre pogled na nasade oljk nad Cresom. Sledeč dobrim oznakam, se med oljkami, kamniti ograjami in ovčami spustimo v Cres. Po nasadih so postavljene številne informacijske table, speljanih pa je več poti, tako da lahko sami izberemo,

ali želimo končati v smeri Cresa ali (nekoliko bližjega) turističnega naselja Stara Gavza.

Seveda se s Sv. Blaža do izhodišča lahko vrnemo po poti, po kateri smo prišli do tja. V tem primeru nas čaka še 500 m vzpona.

Mojca Stritar Kučuk

Helm, 482 m

Cres

Najvišji vrh južnega dela Cresa je Helm. Poraščen in precej neizrazit bi pozornost privabljal samo zaradi višine, a na srečo ga preči pohodniška pot Via Apsyrtides. Njene rdeče-modre markacije

Helm Foto Mojca Stritar Kučuk

nam ponujajo pestro, bolj dolgo kot visoko turo. Začne se v najslikovitejši vasi na otoku, slavnih Lubenicah, postavljenih skoraj 400 metrov nad zahodno obalo. Skozi prijetne gozdove se lagodno vzpnemo na osamljeni vrh, na katerem so bili bojda najdeni prazgodovinski ostanki, spotoma pa se lahko ohladimo v votlini Morska peč. Sestopimo skozi tipično kvarnerski labirint kamnitih ograj, zelenih poljan in goščavja v osvežujoči zaselek Vidovići visoko nad Martinšćico. Morda pa spotoma ujamemo celo kak pogled na izmuzljivo, dobro zaščiteno jezero Vrana?

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna oprema za izlet, dobri čevlji

Višinska razlika: 300 m vzpona, 400 m spusta

Izhodišče: Parkirišče (glede na sezono je lahko plačljivo) pred vasico Lubenice, 378 m. Iz Cresa se peljemo po glavni otoški cesti in zavijemo levo proti Valunu, preden se spet spustimo k morju, pa nas table usmerijo

desno v Lubenice. Zadnji kilometri od zaselka Mali Podol so zelo ozki med kamnitimi ograjami – samo upamo lahko, da bo v nasprotno smer peljalo malo vozil. Iz Cresa ok. 20 km.

WGS84: 44.88747 N, 14.33215 E

Časi: Izhodišče–Helm 1 h

Helm–Vidovići 1–1.30 min

Skupaj 2–3 h

Sezona: Vse leto. V visokem poletju je lahko zelo vroče.

Zemljevid: Otok Cres, SMAND 21, 1:30.000

Vzpon: S parkirišča pred Lubenicami gremo ob cesti proti notranjosti otoka. Kmalu nas oznake poti Via Apsyrtides usmerijo desno. Lagodno se vzpenjamo po širokem, nerazglednem slemenu, nato pa pot vodi prečno nekoliko pod robom. Sredi poraščenega pobočja nas preseneti veliki vhod jame Morska peč, za njo pa nekoliko slikoviteje hitro dosežemo gozdnati splet požarnih cest. Držimo se jih vse do neizrazitega, a presenetljivo skalnatega vrha Helma, ki ga dosežemo naokrog po cesti.

Babina, 288 m

Cres

Če na Cresu preživljamo morske počitnice v zalivu Martinšćice, drugega največjega naselja na otoku, in nam samo obala ne zadostuje, je rešitev na dlani – Babina, ljubek razglednik nad turističnim naseljem Zaglav. Vzpon je kratek, in čeprav nima uradnih markacij, dovolj dobro označen. Spotoma obiščemo razgledno cerkvico sv. Kozme in Damijana, malo pod vrhom pa se odcepi še

pot k bližnjemu plezališču Babina. Razgledni vrh je dovolj mamljiv za jutranje ogrevanje pred kopanjem ali kot nalašč za večerno opazovanje sončnega zahoda.

Zahtevnost: Nezahtevna neoznačena pot. Pot nima uradnih planinskih markacij, a je dovolj dobro označena z rdečimi znaki na skalah.

Vrh Babine, zadaj Osorščica na Lošinju Foto Mojca Stritar Kučuk

Oprema: Običajna oprema za izlet, dobri čevlji

Višinska razlika: 280 m

Izhodišče: Odcep betonirane ceste na cesti med Zaglavom in Martinšćico, 5 m. Cestica se odcepi desno za Zaglavom, označuje jo bel križ. Promet po njej ni prepovedan, vendar je višje težko parkirati.

WGS84: 44.811903 N, 14.362878 E

Časi: Izhodišče–Sv. Kozma in Damijan 15–20 min

Sv. Kozma in Damijan–Babina

20–30 min

Sestop 30 min

Skupaj 1.30 h

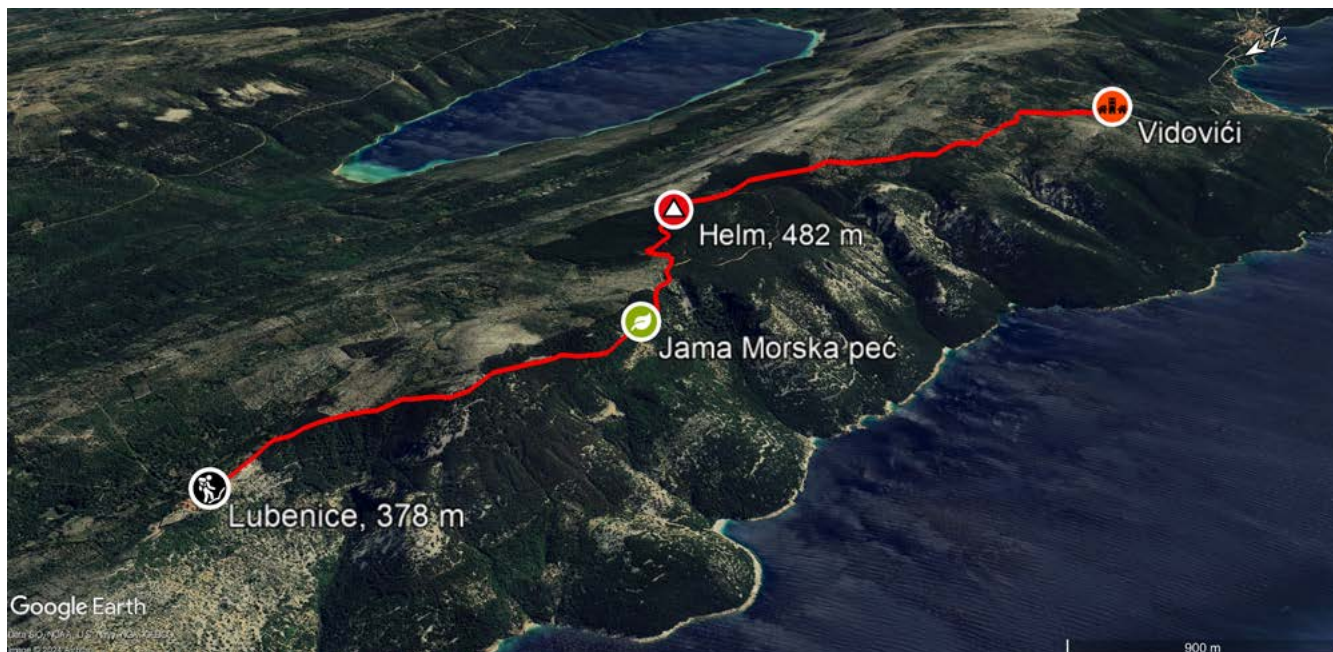
Sezona: Vse leto.

Zemljevid: Otok Cres, SMAND 21, 1:30.000

Vzpon: Po betonski cestici gremo do konca in višje sledimo dobri kamniti poti (nanjo bi lahko prišli tudi po označeni poti iz naselja Zaglav in se tako izognili betonu, vendar je v labirintu turističnih objektov njen začetek nerodno poiskati in še težje opisati) do cerkvice

Helm, 482 m

Cres

Sestop: Če nimamo prevoza, se s Helma vrnemo v Lubenice po poti vzpona (z nekaj smisla za orientacijo in iskanje starih označenih poti lahko sestopimo tudi po vzhodni strani glavnega

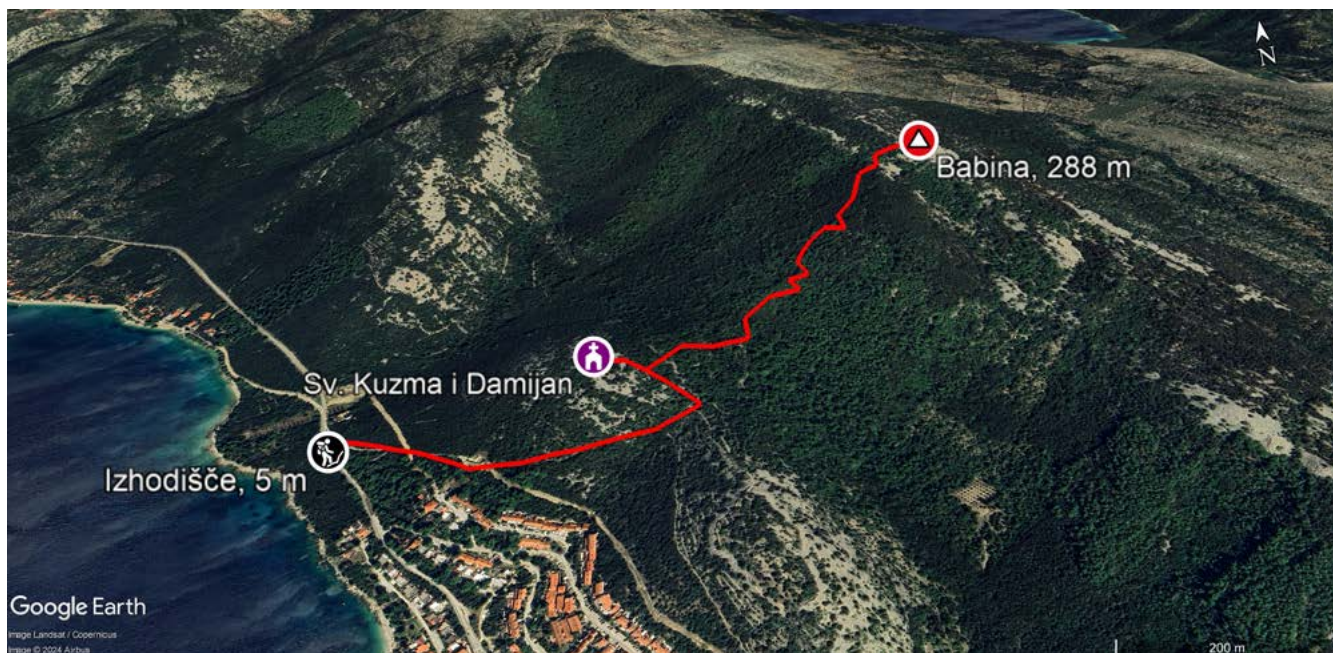
slemena). Sicer pa gremo s Helma za markacijami naprej na jug. Svet je položen in poraščen, poti pa skrbno označene. Teren postaja razglednejši. Nazadnje dosežemo zaselek Vidovići.

Če tu nimamo prevoza, lahko po cesti v dobre pol ure sestopimo še do Martinšćice.

Mojca Stritar Kučuk

Babina, 288 m

Cres

sv. Kozme in Damijana (Kuzma i Damijan), s katere imamo lep pogled na zaliv Martinšćice in Mirolašćice. Od cerkvice se spustimo nazaj do najizrazitejšega ovinka, kjer nas napis "Babina" na skali

usmeri levo. Po poraščenem svetu se prijetno vzpenjamo med ostanki hiš, višje pa skozi borov gozd. Malo pod robom nas preseneti skalnat zob (odcep do plezališča), od njega nas čaka

še nekaj minut do glavnega slemena, kjer se usmerimo desno na odprti vrh z ogromnim možicem.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Mojca Stritar Kučuk

Pejmo v hribe in hribarije na poti

Namigi za motivacijo otrok

Že sam Lev Nikolajevič Tolstoj je verjel v srečo in njeno povezavo z naravo, kar v vsej veličini prav zažari iz njegove misli: "Biti z naravo, jo gledati in se z njo pogovarjati je resnična sreča." Vsi vemo, da to drži kot pribito, nam – staršem, vzgojiteljem, prijateljem otrok – pa je še posebej pomembno, da to vtisnemo v spomin vsake celice naših malih zakladov. Zanje želimo le najboljše, in če je med temi stvarmi tudi ljubezen do narave in hribolazenja, si lahko priznamo že kar veliko zmago.

Ta ljubezen je kot popotnica za življenje, skrb za zdravje, zbirka spominov, vonjav, vizualnih kreacij, senzoričnih izkušenj, doseženih ciljev, občutkov ponosa. Ampak – ali se vam je že kdaj zgodilo, da se je začetna navdušenost nad polnjenjem nahrbtnika s sladkimi baterijami za moč in energijo, med obuvanjem posebnih čevljev za v hribe (po možnosti z raketnim pogonom) in dobrim štartom, kmalu prevesila v: "Mami, ali je še daleč? Noge me bolijo. Ne morem več. Žejen sem. Lačen sem." Kaj takšnega! Poznano, kajne? In že se vprašamo, le kako nam bo sploh uspelo priti do vrha, če se bo pa že do polovice pot vlekla kot kurja čreva. In namesto vseh užitkov, ki nam jih pohodništvo ponuja, namesto sprostitve, uživanja v naravi, poslušanja ptičkov in opazovanja igrih veveric, ki se nam kaj hitro poskrijejo na drevo, bomo prej dobili kakšen siv las, nakodrane živce ali pa začutili potrebo, da z glasnim krikom prestrašimo vse živali v bližini in daljni okolici.

Psi iz rokava

Ah, brez skrbi. Vse se da, če se hoče, je pogovor, ki pride prav tudi v takih trenutkih. Imamo nekaj namigov za vas, kako lahko otroke na poti do cilja navdušite, jim vzbudite radovednost ali zaženete tisto pravo otroško tekmovalnost, ki je v vsakem otroku (in odraslem, a morda glasno smrči v globokem spancu in jo je malce težje prebuditi).

Projekt Pejmo v hribe, ki je bil predstavljen v januarski številki, že sedmo leto zapored poteka v zasebnem vrtcu Dobra teta. Z otroki in starši se odpravimo v hribe vsaj petkrat na leto in ves trud je poplačan, ko nam družine uspe navdušiti za tovrstna druženja. Ti pohodi pa niso kar tako. Vsak pohod nam ponuja pustolovščino, doživetje, ki mu ni para, saj mu s kančkom domišljije vdihnemo posebno energijo. Energijo, ki otroke vodi lahkih nog do cilja (priznamo, da lahko vmes noge postanejo tudi težke, a tudi za to imamo vedno rešitev). To pa ustvarimo s posebnimi vragolijami – že pred pohodom pot

obogatimo s postajami, te pa so odvisne od teme pohoda.

Nekega lepega novembrskega dne smo se prav po viteško odpravili na višino 517 m, kjer stoji Stari grad nad Smlednikom. Pot smo poimenovali kar deželica Netunetam, v njej pa so prebivali norček Ferdinand, zmaj Fonze, kralj Lambert, cvetličar Cvetko, hrabri vitez Artur in kuharica Rozi, ki peče slastne piškote in mmmm, ko so dobrote v pečici, se vsem prebivalcem dežele cedijo sline. Pot je bila vse prej kot dolgočasna, saj smo ciljali v tarčo, sestavljali rožice, se mečevali kot pogumni vitezi in oblizovali okoli ust, prijetno okrašenih s piškotnimi drobtinami, ki so bile, preden so postale drobtinice, različnih oblik: princeske, gradovi, zmaji. Na vsaki postaji so otroci po opravljeni nalogi na posebno plaketo odtisnili štampljko z viteškimi in grajskimi motivi.

Naš namig je torej, da v žepu ne smejo manjkati štampljke, ki kot odlični pripomoček čarajo nasmeške na otroških ličkih po uspešno opravljenih izzivih – včasih tudi po premagani korenini velikanki ali skali,

Z otroki v hribih smo vedno na pravi poti.

Foto Neja Konc

Mečevanje
pogumnih
vitezov
Foto Katja
Ranko

Listek z izzivi

Ko se naslednjič podate na pot, hitro zapišite naslednje izzive na "plonk listek" in hop z njim v žep. Pot bo minila en, dva, tri, zagotovljeno.

1. Preskoči lužo ali štor.
2. Trikrat teci okrog debelega drevesa.
3. Poišči kamen in ga nesi do iglastega drevesa.
4. Vrzi storž, kolikor je mogoče daleč.
5. Z vso močjo poskušaj podreti drevo.
6. Najdi palico in jo preskakuj.
7. Poskoči in se poskusi dotakniti najvišje veje.
8. Spremeni se v zajčka in naredi pet poskokov. (Znaš zapeti tudi pesmico o Zajčku Dolgouščku?)
9. Poišči palico. Z enim od staršev jo primita vsak na svoji strani in se pomerita v vlečenju.
10. Predstavljaš si, da hodiš po stopnicah. (Koliko stopnic pa prehodiš od doma do vrta/šole?)
11. Hodi po deblu.

Po vseh opravljenih izzivih seveda ne pozabite pohvaliti svojih otrok. S "petko" ne morete zgrešiti, stari dobri "bravo" tudi pade na plodna tla, ko pa dodate še, da ste ponosni na svojega junaka, ne boste polepšali dneva samo njemu, temveč tudi sebi.

ki se znajde ravno tam, kjer hodijo majhna stopala. Če pri roki ni planinske knjižice, listka papirja ali druge primerne podlage za odtis štampljke, je na rokah ter nogah veliko prostora in včasih se ob nepozornosti odraslih kakšna prikrade tudi na čelo ali kakšen drug del telesa. Pazljivo le, da se odtisi dajo umiti z milom – dolgotrajnih spominov te vrste res ne potrebujemo. Ne pozabite pa, da se v kočah skrivajo glavni žigi. Ti po doživetjih velikokrat obudijo spomine, tiste lepe, prave hribovske, ki jih je vredno ohraniti v srcih, zato se pozneje z otroki večkrat pogovarjajte, katere so bile najlepše stvari, pa tudi kako so se takrat počutili, ko so osvojili cilj.

Odlično so se obnesli tudi izzivi na poti na svetega Jakoba nad Preddvorom, ko smo se "grizli v kolena", se prijetno družili, rahlo sopihali, veselo kramljali, zraven pa naravo uporabili za dinamični poligon. To pa je bila popestritev! Da bi videli ponos v očeh naših nadobudnežev, ko smo preverili, kako močne so njihove roke in noge, kako so spretni, urni in iznajdljivi, ko so nosili uteži, vlekli vrv, delali počepce, se lovili okrog drevesa in še in še. Zanje je bila to šala mala! Če se boste potepali po poti na sv. Jakoba, pozor! Lahko boste opazili podrtó drevo – no, drevesa, ki smo jih z vso silo poskušali podreti. Morda vsi kamenčki ne bodo na svojem mestu in storži bodo raztreščeni po vsem gozdu. Igrali smo se namreč hribovski poligon in v premagovanju izzivov uporabili vse, kar nam narava ponuja. Resnično smo se pošteno razmigali in preverili, kako močne mišice imamo. Le kako ne, saj smo pravi mali hribolazci in z nami ni pametno česenj zobati ... no, lahko pa z nami pojedete kakšen štrudelj v koči.

Mali pohodniki ohranjajo ravnotežje kot za šalo.
Foto Katja Ranko

Na obisk k planšarjem

Kadar nimate ideje za izlet in se vam za povrh utrne še želja po spoznavanju živalskih prebivalcev na planšariji, je pohod do planšarije Dolga njiva kot nalašč za tovrstne podvige. Mi smo jo z našimi malimi pohodniki ucvrli prav tja v raj pod mogočni greben Košute, najdaljši greben v Sloveniji. Že od daleč smo zaslišali vesele pozdrave glavnih zvezd, osla Romija in oslice Irme, ki se nista branila čohanja in božanja, pa tudi blatni pujsi so bili radovedni, kdo je na obisku. Purani, ovce in koze, goske, kokoši so veselo mahali z repki, krave, telički in bik pa so brezskrbno prežvekovali. Za piko na i je tam možno opaziti še orla, če se podate na lahko krožno Orlovo pot. Mi te sreče žal nismo imeli, smo se pa na koncu pocrkjali tako, da smo potešili lačne želodčke z domačo planšarsko hrano. Naj vam namignemo, kako bo pot do kočice minila še hitreje. Naslednje vrstice so namenjene prav najmlajšim članom odprave.

Ker se na pot do planšarije podaš po pastirski poti, je čas za prave pravcate pastirske karaoke. Namesto piščalke uporabi kar svoje glasilke. Med pesmimi izberi tiste prave, recimo Kekčevo pesem, Pastirica žgance kuha, Na planincih lušno biti, Jaz pa pojdem na Gorenjsko ... Če jih še ne poznaš, prosi odraslega sopotnika, naj zapoje s tabo v duetu. Za konec pa še veselo zavriskaj, ko prideš do kočice! Ju-ju-juhu!

Jesenski bingo

Skok na svetega Jošta nad Kranjem z otroki? Mala malica! Nam je pot popestrila kar sama teta jesen, ki nas je kar vabila v svoje gozdno kraljestvo. Šššš, je šumelo po gozdni poti, ko smo se po Studorjevi poti odpravili tja gor na vsem dostopen hrib. Odprava je veselo žlobudrala in vrvežu ni bilo ne konca ne kraja. Če ste pogledali v oči malih pohodnikov, ki so iskali gozdne zaklade, ste v njih videli pristno srečo in ponos. Naša četica je srečala krokodila in orla, iz lesa seveda. Oči smo dali na peclje in skupaj poiskali zaklade čudovite jeseni. Med potjo smo se igrali jesenski bingo in to je bila odlična ideja za raziskovanje narave. Takole gre navodilo: Prosi odraslega, naj ti v škatlo za jajčka prilepi sličice različnih predmetov, na primer mahu, vejice, storža, kamenčka, lista, želoda, kostanja (predmete prilagodimo glede na letni čas pohoda). Nato se tvoj bingo začne – ko ob poti najdeš vse predmete in z njimi napolniš škatlo, zakliči bingo!

Igrala in dolgčas

Vam povem še en krassen namig? Že ptički na vejah čivkajo, da se je izredno zabavno odpraviti na pohod, ki je bolj živahne narave, posebej če nas na poti čakajo zanimive preizkušnje. Ja, prav ste prebrali. Tej poti na sv. Petra nad Begunjami (in od tam naprej še do Sančaške kočice) res ni para, saj je nekaj posebnega njena fantastična trim steza, ki bo poskrbela za gromozanski zagon in navdušenje vseh udeležениh na pohodu. Prepričana sem, da bodo plezanje po hlohlih, obešanje po mrežah, vrveh in preizkus po jeklenici ter še

mного več mala malica za vaše malčke. Na stezi se boste urili v spretnosti ravnotežja, plezanja, skakanja ter se ob tem imenitno zabavali. Preden se podate na to pot, na izhodišču pri okrepčevalnici Krpin za ogrevanje naredite nekaj spustov po toboganu, zavrtljajev na vrtiljaku, vriskov na gugalnici in obvezno nekaj cvilečih zvokov volana na prelepem vlakcu, na prav takšnem, na kakršnem smo se igrali mi v "starih časih". Seveda bodo igrala tam tudi ob vrnitvi, če bo le še ostalo kaj energije in moči.

Naj se tekma v vlečenju palic začne.

Foto Neja Konc

S prijateljem krepiva moč.

Foto Katja Ranko

Še veliko namigov lahko potegnem iz rokava, a da ne bom predolga – če se srečamo kje v hribih, me le pocukajte za rokav in bomo skupaj našli še kakšno dodatno motivacijo. Prav vsakič se na tovrstnih potepanjih po hribih od otrok kaj novega naučim, še posebej kako jim popestriti pot. Meni je dovolj vedenje o tem, kakšen razgled me čaka na vrhu in kako mi bosta topla enolončnica in planinski čaj povrnila vse moči. Otroci to doživljajo drugače. Včasih jim enostavno dovolimo samo to, da jim je malo dolgčas, na kar velikokrat kar pozabimo. A ravno takrat se vklopijo njihovi možganci in kmalu "izumijo" kakšen nov način kratkočasnega. Takrat se jim pridružimo in uživamo v preprostih igrah tudi sami. Na še veliko hribohlenj z otroki! ●

Sožitje v kulturni krajini

Nockberge, biosferni park na avstrijskem Koroškem

Pogled s
Klomnoka na
sever
Foto Tina Tolar

Le približno dve uri vožnje je iz Ljubljane do znanega smučarskega središča Bad Kleinkirchheim v Avstriji, ki je eno od izhodišč za izlete po biosfernem parku Nockberge. Pogorje Nockberge je del Krških Alp/Gurktaler Alpen in sega še na Štajersko in Salzburško deželo. Koroški etimolog Heinz-Dieter Pohl razlaga besedo *nock*, ki da baje izhaja iz keltske besede *cnock*, kar naj bi pomenilo cmok, žličnik, njok. In res vrhovi spominjajo na obliko cmokov.

To je najstarejši del Vzhodnih Alp, kar kažejo njihovi zaobljeni vrhovi, ki so večinoma brez visokih, strmih, skalnatih sten. Mlajši sosedje v okolici in tudi pri nas so običajno bolj špičasti. Prav zaradi svoje oblike so Nockbergi primerni za družinske izlete, turno smučanje in namenjeni vsem, ki imamo radi lepe razglede ter veliko cvetja. Najvišja gora v parku je Rosennock, 2440 m, v celotnem pogorju pa Eisenhut na Štajerskem, ki doseže nadmorsko višino 2441 metrov.

O parku

Proti koncu prejšnjega stoletja so se na avstrijskem Koroškem kresala mnenja o nadaljnjem razvoju tega

območja. Ali širitev smučišč ali območje, ki bi služilo kot zgledna alpska regija ter življenjski in rekreacijski prostor za prihodnje generacije. Odločili so se za slednje in območje zaščitili. Zaščita raznolikega rastlinstva in živalstva je bila prav tako pomembna kot ohranitev podeželske pokrajine. Unesco je ta prizadevanja prepoznal leta 2012 in naravnemu varstvenemu območju podelil oznako biosferni rezervat. Biosferni rezervati po vsem svetu predstavljajo edinstvene naravne in kulturne regije. Poudarek je na sožitju naravne biotske raznovrstnosti, kulturnih značilnosti, trajnostnega kmetovanja in mednarodnih raziskav. V nasprotju z narodnimi parki, ki služijo varovanju območij divjine, so biosferni parki

špajkinim oljem kopala že Kleopatra. Pravijo ji tudi roža Marije Magdalene, ker naj bi Jezusu po dolgih in napornih poteh masirala noge s špajkinim oljem. V ljudski medicini se špajka uporablja predvsem proti nemirnosti, nespečnosti, razdražljivosti pred menstruacijo in v klimakteriju ter za lajšanje blagih znakov duševne preobremenjenosti.

Gozdna meja v Nockbergih je precej višje kot pri nas; sega tja do 2000 metrov in še čez. Najvišje rasteta macesen in cemperin, ki je vrsta bora (*Pinus cembra*). Nemška beseda za cemperin je Zirbe. Njegovi storži dajejo značilen okus in vonj lokalni alkoholni pijači. Na območje so ponovno naselili tudi svizce. Te so v 19. stoletju skoraj iztrebili zaradi njihove tolšče, ki naj

"Kovinska špajka"
pri zgornji postaji
kabinske žičnice
Biosphären-
parkbahn
Brunnach
Foto Tina Tolar

kulturna krajina. Pravijo, da je skrb za domače živali (govedo, ovce, koze in konje) prav tako pomembna kot skrb za divjad. V biosfernem rezervatu Nockberge gnezdi 69 vrst ptic, od katerih je 13 na rdečem seznamu vrst, ki jim grozi izumrtje. Veliko vrst gob, nešteto sesalcev, dvoživk, rib in žuželk naseljuje to edinstveno območje.

Ena od tamkajšnjih posebnosti je rastlina prava špajka, vrsta baldrijana (*Valeriana celtica*), katere korenine so zdravilne. Je rastlinski simbol parka. V kovinski obliki je predstavljena pri zgornji postaji kabinske žičnice Biosphärenparkbahn Brunnach, ki se vzpne iz St. Oswalda. Od tam vodi udobna planinska pot na 300 višinskih metrov višji Mallnock. Prava špajka je večletna zelnata rastlina, ki zraste do petnajst centimetrov visoko in cveti med junijem in avgustom. Kot lahko preberemo v brošuri parka, je njeno nabiranje strogo omejeno, dovoljenje zanj ima le nekaj družin. Njena uporaba je znana že od leta 500 pred našim štetjem. Baje naj bi se v kopeli s

bi imela zdravilno moč. Nekaj kilometrov pod prelazom Eisentalhöhe, v koči Pfandlhütte, je postavljena razstava o divjih živalih, tudi o svizcih. Na najinih poteh sva pogosto slišala njihovo žvižganje.

Poti v parku

V območju parka je veliko dobro označenih planinskih poti. Vsak od nas si lahko izbere svojim sposobnostim, željam in vremenu primerne poti. Večina poti je nezahtevnih. Naj naštejem samo nekatere:

Mallnock Alpinrunde je krožna pot iz kraja St. Oswald na Mallnock, 2226 m, in še naprej na Klosternock, 2331 m. Vračamo se mimo Lärchenhütte, manjše kočice na travniku. Višinske razlike je okoli 1000 metrov, pot lahko prehodimo v 6 urah.

Nockberge Biosphärenpark Runde je 3 in pol ure dolga krožna pot z višinsko razliko le okoli 250 metrov. Začetek je na višini 1900 metrov, kamor se lahko pripeljemo s kabinsko žičnico iz St. Oswalda. Pot vodi mimo znamenitega Rdečega gradu/Rote

*Jezero
Windebensee v
bližini panoramske
ceste Nockalm
severovzhodno od
Klomnocka
Foto Tina Tolar*

Burg; to so rdeče skale, ki se dvigujejo iz trav in so vidne že od daleč.

Nockberge Trail je srednje zahtevna pot, razdeljena na 8 etap, ki so dolge od 4 do nekaj več kot 7 ur in z višinsko razliko do 1450 metrov.

Nekaj etap (14., 15., 16. in 17.) **Alpe Adria Trail** poteka čez to območje. Od tega sta prvi dve zmerne težavnosti, drugi dve pa sta težki.

Krožna pot **Kirchheimer Talrunde** je lahka, 12,5 kilometrov dolga pešpot v okolici in po znanem turističnem kraju Bad Kleinkirchheim. Med pohodom spoznavamo zgodovino in znamenitosti tega okoliša.

Zanimivosti parka

Smučanje in planinstvo nista edini možni izbiri. Planina Heidi Alm ima ime po literarni junakinji Heidi. Na višini 1870 metrov stoji Heidi park, pustolovski park, kjer lahko otroci na igriv način spoznajo vse o življenju v gorah z junaki iz knjige o Heidi avtorice Johanne Spyri. Pozimi je na tem območju smučišče, ki je speljano po pobočju gore Falkert, z najvišjo točko Falkertspitze, 2308 m. Nanjo je speljanih več označenih poti različnih težavnosti.

Panoramska cesta Nockalm/Nockalmstrasse je 34 km dolga, plačljiva cesta med Innerkrem-

som na severu in Ebene Reichenau na jugu. Je ena najbolj razgibanih, razglednih in najlepših alpskih cest. Odprta je od začetka maja do konca oktobra od osme ure naprej. Ima 52 ovinkov in doseže nekaj nad 2400 metrov višine. Ob cesti je več postajališč, planinskih koč, izhodišč za izlete in ture, zanimivosti in informativnih tabel:

Jezero Windebensee leži na višini 1950 metrov in ima lepo urejeno sprehajalno učno pot z informativnimi tablami tudi v slovenskem jeziku. Žal je slovenski prevod zelo slab. **Informacijsko središče Nockalmhof** ponuja med drugim razstavo fosilov in interaktivno razstavo netopirjev. **Pot elementov/Weg der Elemente** je kilometer in pol dolga krožna tematska pot z opisi vaj za uravnoteženi trening telesa in duha. Na **planini Zechernalm** je urejen planšarski muzej. Vse spominja na planšarstvo pri nas. Na prelazu panoramske ceste Nockalm, 2024 m, stoji koča **Glockenhütte** z zvončkom želja in odličnim izhodiščem na Klomnock, 2331 m, do koder je uro vzpona. V avgustu je tod okoli veliko borovnic, tako da tura lahko hitro postane celodnevna. **Karlbäd** je starodavno kmečko zdravilišče, verjetno iz 17. stoletja, ki ga že več generacij vodi ista družina. Posebnost Karlbada

je način priprave kopeli, nespremenjen že stoletja. Na odprtem ognju kamne močno segrejejo, da zažarijo, nato jih vržejo v ledeno mrzlo izvirske vode, ki v izdolbenih macesnovih deblih pričaka kopalce. Mrzla, zdravilna voda priteče na plano prav sredi hiše, ki so jo predniki zgradili okoli izvira. Tega zdravilišča nisva šla pogledat, ker je menda razprodano leto vnaprej.

Najina doživetja

Idej je torej več kot dovolj za krajše ali daljše počitnice. Glede na to, da je to znano turistično območje, je možnosti za nočitev veliko, tudi v planinskih kočah. Z Andrejem sva se na hitro odločila za štiridnevni avgustovski oddih, rezervirala sva apartma v St. Oswald, na koncu kraja. Lastnik Charlie je bil nadpovprečno gostoljuben. Je osamljen, bolehen šestdesetletnik, ki naju je kar preveč vabil na pivo. Izhodišče za obisk parka je bilo odlično, ture sva delala kar od tam. Ko je bilo slabo vreme, sva se odpeljala v bližnji Bad Kleinkirchheim in se razvajala v termah Römerbad. Imajo veliko bazenov ter različnih savn z rimskim pridihom. V kraju je še eno termalno kopališče, zdravilišče St. Kathrein. Toplo vodo izkoriščajo že tisočletja. Telo je uživalo v raz-

vajanju, naslednji lepi dnevi pa so bili namenjeni hoji po gozdovih, travnikih, kjer se je pasla živina, po vrhovih in grebenih. Videlo se je daleč, tudi naš Triglav, Mangart, Košuto. Vstajala sva zgodaj in s prvim svitom začela hoditi. Za počitek ali kar tako zaradi lepote sva se pogosto ustavljala, razgledovala, prebirala opise, poslušala svizce, jedla borovnice, vonjala različne rožice ... Na poti proti domu sva se ustavila še ob enem izmed številnih koroških ledeniških jezer, ob jezeru Afritzer See z lepo urejenima kampom in kopališčem, kjer sva se dodobra naplavala. In ker je veliko stvari ostalo nevidenih, neprehojenih, se bova še vrnila. Mogoče jeseni, ko bodo macesni porumeneli ... ●

Od zanimivo rdečih skal Rdečega gradu/ Rote Burg je širen pogled na Rosennock.
Foto Tina Tolar

Literatura: Andrej Bandelj, Jože Mihelič, Jernej Zupančič: *Zamejska Koroška*. ZRC, ZRC SAZU, 2016.

Spletni strani: www.nockalmstrasse.at/na/en/nockberge/biosphereservatenockberge, www.koroska.info/destinacije/poletje/millstaetter-see-bad-kleinkirchheim-nockberge/

Zemljevid: *Bad Kleinkirchheim, Biosphärenpark Nockberge*, Kompass 063, 1: 25.000

Klemen Belhar

Prizori iz alpskega življenja

Letna sezona 2024

Z ženo sediva na klopci v Vratih in čakava avtobus ob 14.15. Zaradi ženinega prepričanja, da je točnost enaka prezgodnosti, sva na položaju vsaj petnajst minut prej. Za nama ni velikih podvigov.

Teden prej sva del dopusta preživela na Tirolskem, kjer sva prehodila tudi eno od dolinskih poti po dolini Paznaun. Od tam lahko poročava o preprosti urejenosti. Pot ni novogradnja, temveč je povezovala prejšnjih poti, malo po gozdnih cestah, malo po poteh, malo po asfaltu. Povsod, kjer bi lahko zašel, je planinski smerokaz. Ob poti je veliko klopc, ponekod so koši za odpadke, nikjer ni nič narobe. Razgledi so ponekod veličastni.

Ker žena raje hodi, kot se vzpenja na vrhove gora, sem se domislil Poti Triglavske Bistrice. Izhodišče sem poznal, tam sva parkirala in začela pohod. Pot je lepa, vendar ponekod v slabem stanju. Pri čemer ne vem, ali sva bila ves čas na pravi poti ... Odlično je označena in markirana tam, kjer markacij ne potrebuješ, in precej pomanjkljivo tam, kjer lahko zaviješ na vzporedne stezice, o katerih še danes ne vem, ali gre za dejansko pot, nekakšne obvoje ali zgolj poti do

znamenitosti. Sledeč načelu, čim manj asfalta, sva se vedno odločila za obvoje in sva naletela na kakšen podor, komaj zaznavne stezice in se plazila pod drevesi ali čeznje. Povsod sva naletela na kopico tabel, ki so opisovale znamenitost ali značilnost. Zlahka si predstavljam, da kdo zaide in izgubljen zagleda informacijsko tablo TNP, ki mu pove, kaj mora občudovati v lastni izgubljenosti.

Ob 14.05 se zraven naju usedeta lokalni gorski vodnik in klient. Ker se z vodnikom poznavam, začnemo klepetati o tem in onem. Ob 14.15 avtobusa ni. Začnemo klepetati o prometnem in parkirnem režimu. Kljub visoki parkirni v Vratih je še vedno najbolj udobno in zanesljivo tja priti z avtom. Čudimo se, da med tednom avtobus vozi le na nekaj ur. Premalo pogosto, da bi bilo uporabno, razen za nekatere alternativce, ki se nam tak prevoz zdi edini smiseln. Zraven nas sedi mlada družina, ki se ob 14.40 peš odpravi v Mojstra-

Pogled proti
Greitspitze

Foto Klemen Belhar

no. Ob 14.45 vodnik Gregor pokliče ženo, naj po nas pride s kombijem. Čez dvajset minut je na avtobusni postaji, med vožnjo domov obiramo slovenski javni transport, občino in slovenski turizem. Poberemo še mlado družino. Anita nas odloži, kjer smo parkirali. Hvala lepa!

Na recepciji apartmajske stavbe na Tirolskem z lastnico opravljamo sprejem v apartma. Prijavila sva se že elektronsko. Vpraša naju, kaj bova počela: hodila, planinarila, kolesarila, plezala ... Rečeva, da bova planinarila. Dobiva brezplačen vodniček, plezalni naju čaka v apartmaju. Sicer je vse dostopno na njihovi spletni strani in na mobilni aplikaciji. Kot gosta doline dobiva Silvretta Card Premium. Z njo imava zastonj žičnice in javni prevoz. Prvi dan se do gondole peljeva z avtom. Naslednji dan uporabiva avtobus. Vozi vsake pol ure. Zanesljivo. Ustavi se na številnih smiselno izbranih postajališčih, kar ga dela praktičnega. Vozi dovolj pogosto, da se ne ubadaš z uro. Avto ostane parkiran. Uživam v razgledih med vožnjo, namesto da bi vozil in gledal na cesto. Avtobus je poln, razen ko greva na pot res zgodaj.

Odpraviva se na Versalspitze, ki kraljuje nad območjem posebne evropske zaščite okrog jezera Wiegensee, ki naj bi bilo eno najlepših območij avstrijskih gora. Res je lepo. Razgled izreden. Piz Buin, Silvretahorn, Ballunspitze, Mutler, Bernina, v daljavi Ortler. Pod nama lepa jezerca in doline. Ko se vračava, se na planini usedeva k malici in krepčilnemu napitku. Presneti me, da je morda večina gostov domačinov. Izda jih narečje. Do planine vodi lepa makadamska cesta, pri nas bi ji rekli gozdna cesta, ki se nadaljuje daleč v vzpenjajočo se dolino do koč Heilbroner. Avtomobilov ni. Nekateri domačini so prišli peš, večina

z električnimi kolesi. Promet, parkiranje in podobno niso tema pogovorov.

Sva skoraj na vrhu Greitspitze. Gre za nekoliko izpostavljen vrh, na katerega vodi dokaj preprosta pot. Malo prej naju je prehitel gorski tekač. Mislil sem si, da ta pa ni hribovec. Zagledam ga pri križu na vrhu. Ko hodim tja, se on plazi nazaj. Očitno ga je zelo strah. Nekaj minut pozneje se z drugim parom slikamo na vrhu. Tekoč se počasi sprosti zaradi naše sproščenosti. Pravi, da mu gre bolje gor kot dol in da ga je malo strah. Sumim, da je njegova oprema bolj stvar videza kot prave kondicije in sposobnosti. Zakaj se je ob neskončnih možnostih za sproščen gorski tek odpravil prav tja, kjer je otrpnil od strahu?

Tirolska v eni sliki
Foto Klemen Belhar

Wiegensee
Foto Klemen Belhar

Reševanje v Storžiču
Foto Klemen Belhar

Teden dni prej se odpraviva na pohod, med katerim prispeva na eno od planin pod Košuto. Te planine imam za svojo domovino, del svojega doma. Tu sem preživel veliko svojih dni. Kot otrok sem bil občasni pastirček pri prababici. Tu sem obiskal svoje prve vrhove. Tu sem hodil, tekkel, plezal, smučal, kolesaril in reševal. Tu sem jedel sir in smetano, *masunek*, se prenajedel koruznih žgancev, delal maslo. Zdaj je večina planin postala nekakšen komercialni hit, kjer je nemogoče najti poletni mir in v miru pojesti kaj pristnega. Na eni izmed planin je to še približno mogoče. Tam se ustaviva. Hrana je, kakršna mora biti. Preostali obiskovalci so do koč naredili manj kot dvesto korakov, njihovi avtomobili, parkirani skoraj pri koči, so del pogleda na grbinaste travnike. Po obroku se odpraviva nadstropje nižje na družinski vikend na eni izmed zapuščenih planin. Mir nama pokvarijo motokrosistične horde zla, ki so si tam ustvarile prehod na cesto višje. Ko se spuščava po eni od vlak, ki so jih uničili, jih srečava. Pet mladeničev, ki jim stopim na pot. Ne vem, kaj bi rekel in naredil. V meni naraste sveta jeza. Vesel sem, ker je z menoj žena, če bi bil sam, bi lahko izgubil živce. Stvari bi se lahko končale slabo.

Iz telefona začne tuliti sirena. GRS-akcija. Zaplezani planinci blizu poti skozi Žrelo na Storžič. Spet Žrelo. Tam je vse več naših (tržiških) posredovanj. Zakaj,

kako, kaj se dogaja? Izkaže se, da so res zaplezani. Pot so popolnoma zgrešili. Ni ravno lahko splezati do kraja, kjer so se ustavili. Nekateri od njih plezajo. Bolj športno, bolj v dvorani. Opremljeni in obuti so slabo. Sprašujemo se, ali so res zašli ali so iskali pustolovščino in ugotovili, da so se lotili prevelikega izziva. Mi rešujemo, ne sodimo. Ne nazadnje ni redko, da so tukaj ljudje popolnoma izgubljeni le nekaj metrov od poti.

Teden po akciji greva z znancom po isti poti na Storžič. Tudi njegovo pot je spodbudila ena od tragičnih nesreč na gori, ki mi je bila tako domača, danes pa jo imam za vse bolj nevarno. Vzela je ljudi, s katerimi sem bil večkrat navezan na vrh. Prideva do vstopa v Žrelo. Pot je očitna in jasno markirana. Nekateri markacije so izjemno velike in vpadljive. Pri puščici levo stoji moški, ki si oblači pas in samovarovalni komplet. Ob njem enako počne ženska, ki ne more ne videti iste puščice. Bliža se jima še en par, ki je z njima na začetku pomenka o tem, kako slabo je pot označena. Nihče od njih ne vidi puščice, napisa in vsaj dveh markacij. Stojijo na utrjeni, shojeni in udobni poti, ki gre jasno levo. Ko prideva blizu, naju moški vpraša, ali pozna pot. Da, dobro jo poznam. Stojec pri puščici levo, me resno vpraša, ali se je do poti možno prebiti skozi prepadno goščavo na desni. Pokažem na puščico levo, napis in malo oddaljeno

markacijo. Pritoži se, da pot ni jasno označena in da bi še vedno šel desno. Povem mu, da greva midva levo, da sem šel po poti mnogokrat in da jih pozneje pridem rešit, če bodo šli desno. Še enkrat se pritoži, da je slabo označeno in kako naj ve, da puščica levo pomeni, naj gre levo. Ja, kje pa so jeklene vrvi, da se bo pripel? Odbrziva naprej in odsotnost alarma mi pove, da niso šli desno. Morda niti niso vstopili ...

Alarm pravi, da se je nekdo poškodoval v ferati na Zelenici, kar pomeni, da gre zares, zato nadvse pohitim. Na postaji se hitro organiziramo in s sireno odhitimo proti Ljubelju. Tam nas pokličejo, da gre skoraj gotovo za lažni alarm. Dva reševalca se s štirikolesnikom odpravita na Zelenico. Za vsak primer bosta preverila, kaj se je zgodilo. Kmalu se vrneta. Oče in sin sta se vzpela po ferati. Na vrhu je sin na ves glas zaklical: "Hello, Kekec!" Krik so slišali poljski planinci pred kočo. Prepričani, da nekdo kliče na pomoč, so od oskrbnice zahtevali, da pokliče reševalce, kar je tudi storila. Pozneje je ugotovila, da ni šlo za nesrečo, in je to takoj sporočila.

Spomladi se z Janezom v Paklenici zapodiva v eno smer z oceno 5c. Zmorem in sem kar malo ponosen, saj je varovanje precej slabo za pakleniški standard. Če nekaj tednov sva s hčerjo pod isto smerjo. Začetek se mi zdi odbijajoč in tvegan. "Ah, tata," pravi in se sprehodi čez raztežaj. Ta hip je na plezalnem taboru

v Franciji. Skrbi me. Šele zdaj razumem ženo, ki jo je skrbelo zame. Medtem Martina Čufar prepleza Nevidno preobrazbo v Ajdovski deklici. Navaja ocene raztežajev 4+, 8a+, 7c, 7b+/c, 7b, 7a, 6a/b. Martina Čufar je le nekaj let mlajša od mene. Lani sem jih dočakal petdeset. Mučim se v smeri z oceno 5c, bolj v glavi kot v rokah. Martina pleza v smereh z oceno 8a+ v gorah. Sprašujem se, ali bi sploh še kdaj plezal. Zakaj ne bi nehal? Ali plezam iz iskrenega veselja ali to počnem iz navade in mi sploh ni več zares všeč? Kaj pa vem. Bom pač hodil, smučal in kolesaril.

V gorah je še vedno lepo. In tudi nevarno. Prva turistična poročila pritrjujejo temu, kar trdim že nekaj let. Turizem se počasi z morja seli v gore. Na morju je 40 stopinj Celzija, na Tirolskem 23. Oče pravi, da je v Bohinju zjutraj 13 stopinj. Turizem pomeni ljudi in njihove zgodbe. Gore so zato vse bolj polne ljudi in vsega, kar prinesemo s seboj. Turisti so močno spremenili pokrajine ob morju, predvsem zato, ker zadnja desetletja nihče ni mislil na trajnost in skoraj vsi na denar, ki je s turisti prihajal skoraj sam od sebe. Sprašujem se, kako bo turizem spremenil naše gore. Na Tirolskem je vse urejeno, a tudi *infrastrukturirano*. Pri nas je ohranjeno, a preveč neurejeno in nepremišljeno. Slednje ni dober recept za obisk gorskega sveta. Premisliti moramo, kaj zmoremo in do kod lahko gremo. ●

*Pohodništvo nad
Ischglom
Foto Klemen Belhar*

Simona Nahtigal

Nekoč smo v hribe hodili drugače

Gore nas učijo

Sedim v babičini kuhinji, srkam kavo in po mizi drobim piškote. Poslušam zgodbo te drobne, a močne ženice, ki pri svojih skoraj devetdesetih letih še vedno okopava vrt, hodi na telovadbo in kolesari v sosednjo vas urejat grob svojega preminulega moža.

Razlaga mi, kako jih je na poti s Triglava, kamor so šli, opremljeni z doma spletenimi volnenimi nogavicami in težkimi Alpininimi gojzarji, ujela nevihta. Kako so na poti srečali premočeno družino brez primerne opreme. Mama se ji je tako zasmilila, da ji je podarila svoj anorak. In da je bil res dober anorak!

Kaj je bil pred toliko desetletji res dober anorak, si ne znam predstavljati. Kakšen luksuz so bili tisti blazno težki Alpinini gojzarji? Koliko je trajala pot do doline Vrat pred izgradnjo avtoceste? Danes lahko z ljubljanske obvoznice kjerkoli mimogrede zavijem do trgovine s pohodniško opremo in si pričnem beliti glavo z izbiro anoraka med desetinami različnih modelov. Vsak se seveda prodaja kot najboljši in najprimernejši za to ali ono aktivnost. Ob visoki ceni nekateri sicer hitro izpadejo iz konkurence za tisti »bip« na blagajni, pa vendar – mimogrede lahko zavijem v eno izmed mnogih trgovin in izbiram med različnimi vetrovkami.

Vsakič znova, ko se oglasim na kavi pri babici in ji povem, kje sem nazadnje hodila, vzkligne »Joj, tam je pa tako lepo! Tam smo dostikrat hodili!« Vsakič, ko ji v očeh zasijejo iskrice in z mano deli spomine,

Sestavljanke s sliko avtoričinega očeta (na sredini) s prijateljema
Arhiv Simone Nahtigal

»Simoni, jest k sm gor pršva, sm bla ko vesela, sm rekla, da bom na koč' vsem pjačo hpiva!«. Avtoričina babica pri svojem tretjem obisku (in prvič osvojenem vrhu) Triglava leta 1992.
Arhiv Simone Nahtigal

začutim, kako univerzalna je čudovitost gora. Najini življenji sta popolnoma različni, a to, da so z Ratitovca krasni razgledi, nama je skupno. Kako strma je pot čez Kalvarijo na Begunjščico, tudi. Pa kako lepo se z Viševnika vidi Triglav, prav tako. Pa čeprav je ona te poti prehodila z debelimi, doma narejenimi nogavicami, jaz pa s tankimi iz merino volne, ki sem jih v trgovini snela s stojala. Spoštovanje do gora, za katero se bojim, da počasi usiha, je bržkone povezano tudi s tem, koliko nam to pomeni in kaj smo kot metaforično jagnje pripravljeni žrtvovati zanj. Gore so nam danes zagotovo bolj dostopne, kot so bile moji babici,

iti na Triglav je bil tedaj velik projekt in podariti svojo dobro (in edino) vetrovko skorajda terezijansko dejanje.

S prijateljico klepetava ob lahkotnem pohodu nekje v Pogorjcih. Uživava v toplem vetriču, živih barvah brstečega drevja in živahnih metuljih, ki naju spremljajo. Med pogovorom modrujeva, kako zlahka danes dostopamo do informacij. Prijateljica komaj zadržuje smeh: »Veš, ko je moj oče začel hoditi v hribe, so nekje slišali, da so banane res dobro živilo. In njegov prijatelj je šel na turo samo s šopom banan, brez ene same zemlje!«

Danes seveda vemo, da sladki sadež ni alfa in omega prehranske piramide. Medve bi denimo v nahrbtnik med drugim stlačili kakšen sendvič, kompaktno zapakiran smuti in beljakovinsko ploščico, izotonični napitek in mogoče še termovko kave – ali pa bi na spletu hitro preverili, ali je kočja ob poti odprta, da si kavo naročiva tam. Nama so vse te dobrine in informacije v trenutku dosegljive, banane in kava pa zdaj, roko na srce, ne pomenijo pretiranega prestiža.

Pa vendar se včasih zdi, da nas v dobi, ko imamo toliko na dosegu roke, zdrava pamet kolektivno zapušča. Najina očeta še vedno v nahrbtnikih nosita (zdaj že dodobra zmahane) zemljevide, ki jima vendarle precej bolje služijo kot navigiranje s Stravo, Google in vsemi ostalimi Mapsi, ki so v zadnjih letih že večkrat rezultirali v reševalnih akcijah GRS-ja. Navigacijski sistemi so sicer res lahko koristni in marsikomu predstavljajo dodatno varovalko, denimo da določeno pot preverimo na več načinov, si lažje predstavljamo relief, potek poti in ocenimo čas, ki ga glede na zmožnosti potrebujemo do cilja. A vse velja jemati z mero previdnosti in zdrave pameti. Garminova športna ura nam lahko še tako prepričljivo zatrjuje, da smo na pravi poti, a pomanjkanje markacij in dejstvo, da smo se znašli v nepreločnem rušju, bi morala biti jasn znak, da tehnologiji ne gre slepo zaupati.

Po družinskem kosilu se brez posebnega razloga sprehodim po stanovanju. Ustavim se ob steni, na kateri visijo fotografije. Gledam uokvirjeno sestavljanke, ki smo jo očetu pred leti podarili za rojstni dan. Z izrezljane fotografije se nasmiha obrazi treh mladih moških, mojega očeta in dveh prijateljev, v ozadju pa se bohotijo mogočni vrhovi Kamniško-Savinjskih Alp.

Stavim, da jih takrat nihče ni posmehljivo vprašal, ali je fotka za na Facebook. Delno zato, ker je bila fotografija posneta davno pred obstojem socialnih omrežij, delno pa ker menim, da so ljudje takrat v hribe hodili drugače. Ne nujno z drugačnimi razlogi, marsikdo izmed nas še vedno išče mir, samoto, sebe, preizkuša svoje meje, občuduje lepote narave in uživa svež zrak. Pa vendar manj obremenjeno s tem, kakšen bo naš rezultat na Stravi, koliko vsečkov bo požela objava na omrežjih ali kakšni, kako in zakaj so ostali pohodniki. Seveda – naj prvi kamen vrže tisti brez greha – pokorno priznavam, da tudi sama na zloglasni Instagram objavim kakšno fotko s hribov.

Še več, to naredim celo z veseljem, da delim vtise s poti z drugimi.

Nekoč smo se doma zbirali okrog kuhinjske mize ob pregledovanju albumov s fotografijami, na katere smo včasih kar dolgo čakali, da smo jih razvite dobili v roke. Kasneje, ko smo se že modernizirali, smo se drenjali na kavču naše majhne dnevne sobe, ko je oče pripravil predstavitev, ki smo si jo ogledali na televizorju, on pa je ob menjajočih se slikah priredil celo predavanje. Danes to marsikdo počne na družabnih omrežjih. Zadeva je pravzaprav dokaj preprosta in povsem razumljiva. Pa vendarle mi je vsakič nerodno, ko komu rečem, naj me »škljocne« na vrhu. Nickolikokrat se od bog si ga vedi kod vzame oseba, ki jo to očitno zmoti in čuti potrebo, da vpraša: »Tole gre pa takoj na Instagram?«

*Babica s
sorodniki na
vrhu Mrežc
Arhiv Simone
Nahtigal*

Med otroškimi spomini najdem take, ko smo naključnega mimoidočega pocukali za rokav in mu v roke moleli fotoaparata z besedami: »Oprostite, ali nas lahko slikate?«, in ljudi, ki so z nasmehom odvrnili: »Seveda! Ja, tako se postavite ... Pa še eno takole ... Dajte se malo objet, no!« Čemu torej toliko obsojanja danes? Razlog verjetno tiči v tem, da gore vse bolj postajajo tržna niša in fotografije z vršaci v ozadju marketinška poteza.

Enkrat jeseni sem tudi sama dobro zavila z očmi, ko je gospodična na Šentanskem vrhu izvedla že tretjo menjavo garderobe, medtem ko jo je nek pohodnik fotografiral z vseh mogočih (in nemogočih) kotov. Fotografije so bile, ne dvomim, krasne, in prav tako ne dvomim, da so dobro prodajale tiste naglavne trakove, jopice ali karkoli že, bržkone s kodo »Hribi-sozakon20« ali čim podobnim. Gore so na voljo vsakomur in njihovih lepote je dovolj za vse. A komercial-

Poleg PZS-jeve transverzalne knjižice in Dnevnika mladega planinca smo imeli tudi doma izdelane planinske knjižice. To je prvi zapis moje prve knjižice. V takem formatu jih uporabljamo še danes. Arhiv Simone Nahtigal

no izkoriščanje se mi zdi sporno, zlasti ko se to sreča z nespoštovanjem ali celo promocijo neodgovornega ravnanja.

Nobena koda za popust, število vsehkov ali izstopajoč rezultat na aplikaciji za fitnes ne opravičuje nespoštovanja miru, tišine ter flore in favne v gorah. Življenj gorskih reševalcev in reševalk, ki se v vseh razmerah podajo na pomoč, četudi zato, ker smo šli na pohod v sandalih, vzeli s sabo le pollitrsko plastenko vode ali se kljub navigaciji na telefonu izgubili. Cvetlic, ki s svojimi barvami krasijo pobočja in ki jih lahko mimogrede potacamo, ko zaidemo z uhojene poti. Ptice, ki pojejo svoje pesmi, pa jih zmoremo hipoma preglasiti z glasbo iz zvočnika v svojem žepu. Divjadi, ki so ji prostrani gozdovi ali skale dom, mi pa smo tam le na kratkem obisku. Gora, ki so tam stale mnogo pred našim časom in ki bodo še vedno, ko se nam izteče. Vse bolj ko gore gledamo skozi zaslone telefonov, bolj postajamo odtujeni od izkušnje planinarjenja in vseh cvetlic, kavk in divjadi niti ne opazimo. Gojiti spoštovanje do spregledanega se zdi skoraj nemogoče.

Medtem ko čudovite fotografije koga iskreno navdušijo, pa so lahko hkrati vir nerealnih predstav o sami izkušnji. Panorame z vrhov so diš jemajoče, a v gorah velja, da je pomembna pot, ne le cilj. Kako naporna je tura, kako krušljiva skala, kako nesramno drseč je nek del poti, kako duhamorno je premikanje po melišču v stilu »tri korake naprej in dva nazaj«, pa tudi morebitni občutki strahu, negotovosti ali napora na fotografijah niso vidni. Romantiziranje je v kombinaciji s podcenjevanjem poti in precenjevanjem zmožnosti – v kombinaciji z občutki pritiska, da so naši znanci s Facebooka prehodili neko pot, jo bomo pa menda tudi mi, in to v boljšem tempu – potencialno predstavlja ne le neprijetno izkušnjo, temveč dejansko nevarnost. Da, verjamem, da smo v gore nekoč hodili drugače. A drugače ne pomeni nujno bolje ali slabše, pomeni

zgolj – drugače. Prav tako pa raznolikost ne pomeni, da ima vsakdo prav. Poslušaj za izkušnje naših babic, ki so pletle nogavice, in hkrati za razmišljanja deklet v poznih dvajsetih, ki delijo fotografije na omrežjih, nam ponujajo svojevrstno pestrost.

Raznovrstnost izkušenj lahko zgradi mostove tam, kjer nas nepotrebne polemike delijo na »naše, ki imajo prav,« in »tiste, ki nimajo pojma«. Gore nas učijo, naj si vzamemo čas, zadihamo in prisluhnemo. Verjamem, da ne le tišini, šuštenju vetra in oglašanju kavk, temveč tudi sočloveku. Na tak način se lahko učimo drug od drugega. Če nas nekdo stalno kritizira, prevečkrat neutemeljeno, ne bomo imeli posluha takrat, ko nas bo ista oseba skušala na kaj opozoriti ali nuditi dobrohotni nasvet. Če bomo deležni kritik zaradi barvne kombinacije oblačil, morda ne bomo imeli posluha takrat, ko nam bo nekdo svetoval, naj si na nekem delu poti nadenemo čelado. Če bomo opazili zavijanje z očmi, ko se namesto štarta v dolini pripeljemo na bližje izhodišče, se v sramu sploh ne bomo ozirali okrog sebe in morda drugič ne bomo opazili, da smo parkirali tako, da pozimi mimo nas ne more zapeljati niti plug.

Verjamem, da se lahko marsikaj naučimo drug od drugega, če si brez obsojanja prisluhnemo. Načini hoje v gore se bodo v prihodnje še spreminjali in morda naivno verjamem, da lahko spoštljiv in vedno-željen dialog postane naša konstanta. A dokler se ne-kritično smejimo nespametnemu ravnanju v gorah in slednje celo nagradujemo z všečki, dokler se nismo pripravljene učiti od bolj izkušenih (tudi v sklopu društev, predavanj in tečajev), dokler ne bomo sami zgled s premišljenostjo o svojih zmožnostih in bomo naravo in gore skušali premagovati, namesto spoštljivo obiskovati, bom upala bolj po tiho. ●

Avtoričin oče na Viševniku enkrat v devetdesetih letih
Arhiv Simone Nahtigal

Za abrahama čez Triglavsko steno

Kratka nemška smer

Čez podo se spuščava proti poti čez Prag, kjer naju pričaka prvinski prizor.

Arhiv Saše Jazbec

Za Markovih triintrideset let se mi je Slovenska smer v Triglavski severni steni zdela primerno darilo. Nisem mu izdala, kam greva, ampak je kar športno prenesel, izkušnja dveh v navezi z vodnikom Janezom Duhovnikom je ostala v lepem spominu.

Gore so vsa leta ostajale stalnica. Sicer dlje od zavarovanih plezalnih poti nisva prišla, z izjemo ferate na Češko kočo in nekaj brezpotij po manj obljudenih dvatisočakih, za abrahama pa na pobudo prijateljev spet vodena tura, tokrat si je izbral Zeleniške špice, čez katere naju je popeljal Matjaž Jeran. Za svojih petdeset sem se darilom hvaležno odpovedala, prijatelje sem pozvala, da mi raje zdeklamirajo poezijo po svoji izbiri. Pa sem vseeno dobila kuverto. Da v njej ni kupona za masažo ali manikiro, sem takoj vedela – in tudi uganila, s kom in kam bom šla. Dobila sem plezalno poezijo, voden vzpon po Nemški smeri v Triglavski severni steni.

Da nama poletje ne bi ušlo, sva z Matjažem že aprila rezervirala zadnji teden junija, seveda v odvisno-

sti od snežnih razmer. Maja zato nisem s simpatijo spremljala dežja po nižinah in svežega snega v gorah, ampak tisti datum je potem kar obstal. V petek sem dobila SMS: "Ob petih Spar Radolca, oprema kot za Zeleniške." Na predvečer se je oglasil še brat: "Reci vodniku, naj te varuje in ne vleče. Izstop je malo siten. Drugače pa fina plezarija. Dobro spi, ne boj se – saj boš zmogla!"

Matjaž je pred Spar prispel z nahrbtnikom na skiroju in v svetlobi zgodnjega jutra sva se odpeljala v Vrata. Tam pa dilema, koliko oblačil naj vzamem s sabo? *Puhica* za vsak slučaj, anorak, rokavice in to je to. Seveda poleg čelade, pasu, derez in cepina. Za prvim ovinkom naju je pričakal kičast razgled na Aljažev dom in mogočno steno, ki je bila na vrhu obsijana s

*Previdno zaobideva
snežišče
Arhiv Saše Jazbec*

soncem, sicer pa so v njej bile zaplate snega in nekaj svežih odlomov. Nebo je bilo brez oblaka, zrak čist, energija na višku. Matjaž mi je pokazal potek najine smeri med snežišči, stebri in grapami. Prehitela sva neke Slovake in se usmerila proti Luknji. Z nama je bila svežina jutra, dišeči nageljčki in tišina prebujajoče se doline, ki so jo motili le koraki, pogovor in oglašanje ptic.

Prečkala sva Triglavsko Bistrico, ob njej sem opazila otrplega gorskega močerada. Obrnjen je bil navzgor, kar naj bi nakazovalo dobro vreme. Sledila sva poti na Prag, a ne prav dolgo. Na skali je markacija in puščica za Prag v levo, najina pot pa se usmeri proti steni. Oblekla sem si plezalni pas, nadela čelado, Matjaž si je na pas obesil *kovačijo*, med pripovedovanjem anekdot iz plezalnega življenja je vzel vrv in naju privezal.

"A na tako kratkem štriku me boš imel?" rečem, ko mu sledim tesno za petami, ko greva čez prve skale. Bojazen "kratkega štrika" je hitro minila, saj me je vpel v klin, sam pa splezal naprej. Štiridesetmetrsko vrv je vpenjal v kline, ki so v steni, in ko je bilo raztežaja konec, je pripravil sidrišče, zavpil "Varujem", jaz sem se izpela, pobrala karabine in jih dala za pas, zavpila "Grem" ter plezala za njim. Po poti sem pobirala varovala, kline sem pustila, ker so "javno dobro". Začetek je bil obetaven.

Že kmalu sem se intenzivno ukvarjala z gladkim balvanom. Iskala sem oprimek, iskala razpoko za nogo, nič ni bilo. V glavi mi je odzvanjalo Mihovo navodilo, naj se ne pustim vleči. Grizla sem si ustnice in kolena, nekako sem se prigoljufala čez tisto gladko gmoto. Čutila sem kri na kolenu, bojna rana se je pojavila tudi na zapestju. Sledila sem vrvi v levo, pod mano je zazijal prepad. Obrnila sem se stran in se trudila dalje. Matjažu sem izročila pridelek, gledal in štel je opremo ter ugotovil, da sem en kos pustila v steni.

"Nisem."

"Si."

"Kaj bova zdaj?"

"Spustil se bom ponj in ti me boš varovala."

"A to znam?"

"Zdaj se boš naučila." Spustil se je, ga našel in se varno vrnil.

Prišla sva do snežišča. "Tu je vsaj deset metrov globoka zev," je ocenil. Morala sva splezati nad njo. Igraje se je povzpел in izginil nekje nad mano. Ko sem čakala, sem občudovala triglavske rože, ki so po legendi zrasle iz zlatorogove krvi. Fotografirala sem Stenar, ki se je dvigal na drugi strani Vrat. Slišala sem, da me varuje, in sem šla naprej. Skušala sem posnemati njegovo taktiko, ko je s pridom uporabil snežno gmoto in izvedel nek maneuver prestopanja. Ampak za to potrebuješ moč v rokah, spretnost, znanje in izkušnje.

Počasi in na trmo sem napredovala. Prisopihala sem do Matjaža. Ko sem ga naslednjič čakala, sem naredila selfija. Severna stena je kljub enemu najdaljših dni v letu še globoko v senci, medtem ko se druga stran Vrat koplje v soncu. Na sliki ni niti enega oblaka, spodaj pa zelena dolina in Aljažev dom, božansko.

Čeprav je stena od spodaj videti navpična, ima svojo globino. Med plezanjem nisi ves čas izpostavljen. Nemška smer je visoka 800 metrov, težavnost je za plezalce skromna, zame pa predstavlja zgornjo mejo drznosti. Plezanje poteka po grebenu med grapama, ima pa tudi izpostavljene predele. Na enem sem fotografirala brezno pod sabo in upala, da mi telefon in avtomobilski ključ, ki so v istem žepu nahrbtnika, ne padejo dol. Ko si enkrat v steni, moraš odmisлити vse ostalo in zaupati tistemu, ki te je vzel s seboj. Ne razmišljati v smislu "kaj če". Poleg nekaj snežišč, ki sva se jim izognila, je izziv tudi svež podor, ki sva ga prečila. Matjaž je uporabil vse svoje kovinske pripomočke, naučila sem se rokovati s *frendom*, nad mano je čistil steno, kamni so leteli mimo – čelada je tokrat več kot upravičila vlogo. Tudi med plezanjem in iskanjem oprimkov sem nekajkrat imela bližnje srečanje s kamnom. Brez čelade bi bilo bistveno bolj boleče. Končno sva prišla do Gradu. Tako plezalci rečejo veliki podrtiji v steni. Nisem se počutila prav kraljevska, a sva vseeno pozirala za *fotko*, ki ne izpade kraljevska, saj sva še vedno v senci. Tam imam spet težave, ker ni uporabnih oprimkov. Bližava se soncu, zato me skrbi tudi, da ne bi na kakšni polici nad seboj prijala kakšne kače. Ko sem se prebila skozi ozek žleb, sem porabila zadnje moči in razglasila pavzo za malico. Na srečo je to sovpadlo s prihodom na Nemški turn, najudobnejše mesto v smeri, kjer sem se zleknila na travno polico, snela čelado in napadla zalogo hrane. Matjaž naju je vpisal v vpisno knjigo. Pred nama sta bila vpisana Marija in Andrej Štremfelj, vsak s svojo (ugibam) stranko, pred njimi pa Silvo Karo. Kakšna izbrana družina.

Po malici sva nadaljevala levo od Nemške grape, kjer se ločita kratka in dolga Nemška smer. Tam je bil spet sneg, tokrat sva si pripela dereze in se varujeva s cepinom. Pa spet dereze dol in cepin na nahrbtnik. Načrtovanih pet ur je mimo, bližava se robu, vse več sveta je pod nama, na desni se v najini višini kaže obraz Sfinge, nekoliko bliže je Čopov steber. Če bi bilo življenje pošteno, bi mu rekli Jesih-Čopov steber. Pavla je menda izplezala sama kljub poškodbi. Plezanje tu se mi ne zdi zelo zahtevno, ampak vem, da je "češnja na torti" izstop Zimmer-Jahn najtežji del smeri, a tudi tega sva uspešno premagala.

Plezanje je bilo končano, do vrha smeri sem spet na kratki vrvi, še enkrat potrebujeva dereze, preden prideva do izstopa. Razgledi so fantastični, zdaj jih uživam s polnimi pljuči, nad mano Triglav in triglavski ledenik, na drugi strani doline pa Pihavec, Bovški Gamsovec, Stenar, Križ, Škrlatica, Oltar... Iz sosednje Skalaške smeri se zaslišijo glasovi, potem zagledava piki, ki se premikata. Ležim na vrvi, noge dvignem na

nahrbtnik in vpijam popolnost trenutka, ki ga moti zgolj dejstvo, da ni signala in domov ne morem javiti, da je uspelo.

Res je treba še dol, ampak od zdaj bova pretežno na označeni zavarovani poti. Čez bele Triglavske pode se previdno spuščava proti poti čez Prag. Tam naju čaka še prvinski prizor: naletiva na čredo kozorogov, ki se mirno pase. Ne moti jih, ko se približava in jih fotografirava s kuliso gora v ozadju. Vsak svoj liter tekočine sva že popila, zato se razveseliva vodnega izvira, preden po melišču oddriva navzdol. Po znani poti se hitro spuščava. Srečava še nekaj kozorogov; očitno so zaradi obilice snega prišli na pašo nekoliko niže, zimskih kožuhov pa še niso v celoti slekli. Rada bi se znebila čelade, a (še) ne smem. Do Triglavske Bistrice bom že zdržala, saj se že jasno vidi in sliši. V zadnjem skalnem skoku srečava nekaj redkih planincev – junjski ponedeljek po relativno oblini zimi ni dan, ko se v triglavskem pogorju tare ljudi. Ob vodi srečava mladoporočenko iz Železnikov, čez pajkice nosi belo podvezico. Pred sabo imamo isti cilj: ohladitev v ledeni osvežilni vodi po dolgem dnevu. Kako prija! Še zadnje pol ure, sprehod po mehki travnati podlagi, mimo znamenitega klina, spomenika padlim partizanom gornikom. Dva široko nasmejana obraza in v ozadju mogočna stena, ki je tudi meni, laiku, dovolila vpogled v svoj skrivnostni svet. ●

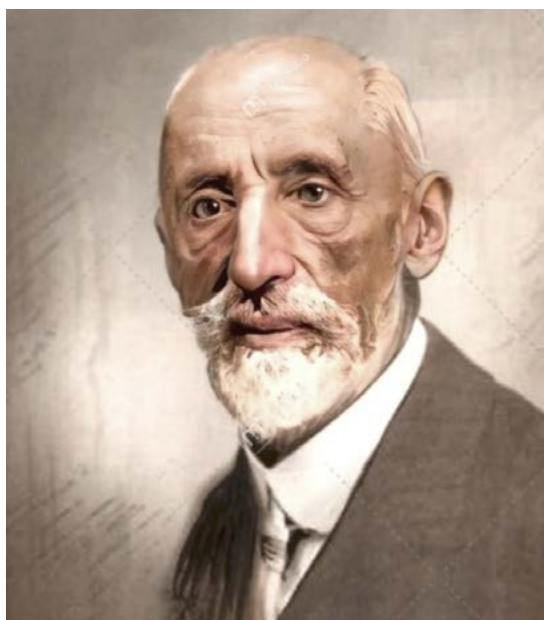
V steni
Arhiv Saše Jazbec

Marija Mojca
Peternel

Gornik, tiskar in založnik

Otomar von Bamberg (1848–1934)

1. aprila je minilo 90 let od smrti Otomarja¹ Bamberga, ki je v planinskih krogih bolj poznan po aktivnostih, povezanih z gorami, malo manj pa morda po tem, da je bil zelo priznan in inovativen tiskar in založnik.

Otomar Bamberg
Foto Avgust
Berthold, DLib

Rodil se je 22. januarja revolucionarnega leta 1848 v Ljubljani, kjer je obiskoval klasično gimnazijo, ki pa je zaradi očetove smrti ni dokončal. Na željo deda, tiskarja Ignacija Kleinmayra, se je nadalje izobraževal v tiskarni Kremer'sche Druckerei v Augsburgu. Po vrnitvi v Ljubljano se je zaposlil v podjetju pokojnega očeta in pri enainvajsetih letih leta 1869 prevzel vodenje tiskarne, založbe in knjigarne. Podjetje je vodil zelo ambiciozno: podaljšal in nadzidal je tedanje tiskarniško poslopje na Kolodvorski ulici, kupil nove tiskarske in knjigoveške stroje ter popolnoma spremenil dotedanjo organizacijo dela. Najsodobnejših tiskarskih strojev in naprav ni le kupoval, temveč jih je želel sam ali s sodelavci izboljšati. Da bi pridobil prostor za nove stroje, je odpremo izdelkov premestil iz tiskarne in ustanovil svojo knjigovoznico. Stare plinske svetilke je nadomestil z novimi, ki jih je pozneje med prvimi v Ljubljani zamenjal z električnimi. Za proizvodnjo električne energije je uporabljal dva parna stroja. Ko so s širjenjem proizvodnje prostori postali premajhni, je leta 1907 po načrtih arhitekta Maksa Fabianija na vogalu Dalmatinove in Miklošičeve ulice dal zgraditi palačo v modernističnem slogu, ki je bila tudi na zunaj oblikovana kot hiša tiska. Na fasadi pod nadstreškom Bambergove hiše, kot se imenuje še danes, so keramične reliefne podobe oseb, povezanih z razvojem tiska.

Sprva je Bamberg tiskal in izdajal samo nemške knjige in časopise, od osemdesetih let 19. stoletja dalje pa tudi vse več slovenskih učbenikov in literarnih del, med drugim prvo izdajo *Erotike* Ivana Cankarja (1899) in dela številnih drugih slovenskih književnikov. Imel je prijateljske odnose s predstavniki slovenske literarne moderne, zlasti s Cankarjem, in slovenskimi likovnimi umetniki, ki jih je pogosto podpiral kot kulturni mecen.

Med planinskimi aktivnostmi naj v nadaljevanju omenimo Bambergovo odločilno vlogo v neformalni planinski družbi Prijatelj gor (Alpenfreunde) ter uspešno navezavo z Ivanom Žanom in Triglavskimi prijatelji iz Bohinja. Po Bambergovi uspešni akciji zbiranja prostovoljnih prispevkov, ki jo je objavil v svojem časopisu *Laibacher Zeitung*, je bohinjski vodnik Jože Škantar - Šest skupaj s sinom Lovrencem leta 1871 zgradil majhno kočico na lokaciji današnjega doma Planika in hkrati tudi prvič nadelal pot na Triglav.

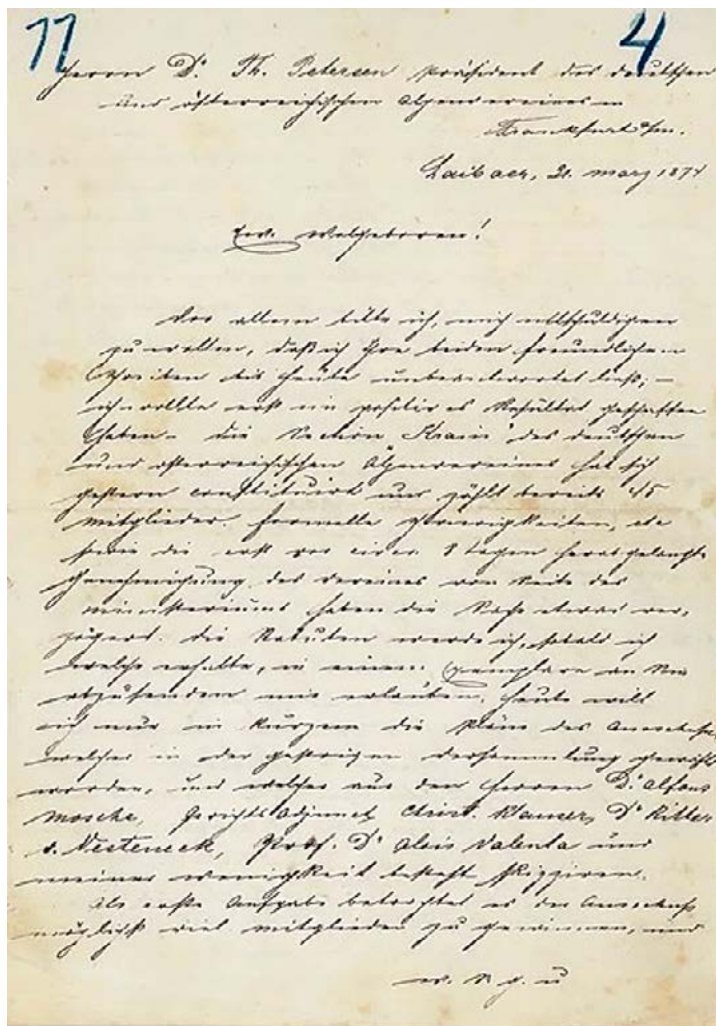
Bambregu gredo še zasluge za ustanovitev Kranjske podružnice Nemškega in avstrijskega društva leta 1874. Ohranjen je poziv, oziroma vabilo k članstvu, na katerem sta poleg Bambergovega podpisa še podpis na Češkem rojenega ljubljanskega zdravnika in porodničarja dr. Aloisa Valente ter ljubljanskega pravnika Alfonsa Moschēja.

Pozivu je naslednji dan sledil posvetovalni, v nedeljo, 30. marca 1874, ob 17. uri pa ustanovni sestanek v poletni sobi gostilne Pri zlati zaponki (Zur Goldenen Schnalle), locirane med današnjim Hotelom Slon in stavbo Kazine, a je bila leta 1878 porušena. V vodstveni odbor so bili izvoljeni Otomar Bamberg (načelnik), Christian Klauser (tajnik), dr. Alfons Moschē (blagajnik) ter nadzornika Alois Valenta in dr. Julius Fränzel von Vesteneck. V Bambergovi tiskarni je bil že pred tem, 25. marca 1874, na štirih straneh natisnjen tudi statut društva.

Že 31. marca je Bamberg o ustanovitvi podružnice obvestil predsednika društva DÖAV dr. Theodorja Petersena v Frankfurtu. Iz pisma je razvidno, da sta bila v stiku že pred tem. Morda sta se celo srečala leto poprej, ko se je Peterson v spremstvu znanega bohinjskega vodnika Jožeta Škantarja povzpел na Triglav. Kot piše v svojih spominih na to pot, se je kljub krajši poti iz Mojstrane raje odločil za slikovitejšo pot iz Bohinja.

¹ Bambergovo ime se pojavlja v številnih različicah (Otomar, Ottomar, Otmar, Ottmar), v zapisu smo uporabljali ime, ki ga navaja *Slovenska biografija* (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi133737/>). Podatki iz omenjene literature so dopolnjeni z izsledki raziskav o društvu DuOeAV.

Bamberg je bil dejaven tudi pri ponovnem zagonu Kranjske podružnice 25. novembra 1881, manj znano pa je, da je bil od leta 1882 tudi član Primorske podružnice. Poleg tega tudi ne gre pozabiti, da so bili ključni takratnih planinskih koč v lasti društva DuOeAV v Ljubljani v hrambi prav v njegovi tiskarni. Bamberg je po poročanju osrednjega glasila društva DÖAV igral pomembno vlogo v zvezi s koč v Vratih. Kranjska podružnica je leta 1914 novo koč z imenom Hubertus dobila z "velikodušno koncesijo nemških lovskih gospodov" Otomarja Bamberga in Johanna Koslerja. Koča na 953 metrih nadmorske višine je imela od 15 do 18 postelj v treh sobah, pri čemer je bila ena soba rezervirana in namenjena izključno za "lovske gospode". V 50 korakov oddaljeni brunarici so nameravali postaviti dodatnih 12 ležišč. Objekt, ki naj bi bil odprt do konca septembra, naj bi nemškim planincem nudil preprosto, vendar dobro in udobno nastanitev. Odprtje koč, ki danes ne obstaja več, je bilo predvideno za 21. junij, a je bilo zaradi slabega vremena preloženo na 28. junij 1914, nato pa zaradi izbruha prve svetovne vojne oziroma zaradi vpoklica oskrbnika dokončno preklicano. V nekrologu, ki je izšel ob Bambergovi smrti leta 1934 v uradnem glasilu društva DÖAV in ga je bilo moč brati tudi izven meja današnjega skupnega evropskega prostora, je bilo z naklonjenostjo opisano delovanje "zvestega člana in podpornika društva", v katerem je večkrat predaval. Spomin nanj je bil dolgo živ v imenu ene najlepših, a tudi najzahtevnejših poti na Triglav, predhodnici današnje Poti čez Plemenice. ●

Bambergovo pismo Petersenu. Archiv Alpenverein Innsbruck

NAJBOLJŠI OUTDOOR FILMI LETA

10% POPUST
 Popust za spletne vstopnice za člane PZS
 Koda: **PZS4EOFT24**

CELJE
 04. 12. 2024
 CINEPLEXX | 20:00

KRANJ
 28. 11. 2024
 05. 12. 2024
 CINEPLEXX | 20:00

LJUBLJANA
 23. 10. 2024
 29./30. 11. 2024
 02./03. 12. 2024
 CINEPLEXX | 20:00

MARIBOR
 01. 12. 2024
 MARIBOX | 20:00

TERREX
 PRESENTS
EOFT
 EUROPEAN OUTDOOR FILM TOUR 2024

IGLU ŠPORT
 Vstopnice na voljo: IGLU ŠPORT | www.iglusport.si

deuter

FEEL
LOVENIA

DEFENDER

PRODUCED BY **MOVING**
 HUMAN ADVENTURES

Marija Mojca
Pernel

O pionirju na področju varstva narave

Albin Belar (1864–1939)

Letošnji februar je zbudil spomin ne samo na Staničevo rojstvo, ampak tudi na rojstvo Albina Belarja.¹ Naravoslovca, seizmologa, izumitelja in pionirja na področju varstva narave smo v tej rubriki že večkrat omenjali, v tokratnem prispevku pa bi želeli na kratko osvetliti njegov celotni opus.

Albin Belar je leta 1908 predlagal zavarovanje Doline Triglavskih jezer, zato velja za idejnega očeta Triglavskega narodnega parka.

Rojen je bil 21. februarja pred 160 leti v Ljubljani, kjer je po končani ljudski šoli obiskoval nižjo gimnazijo in nato višjo državno realko. Po maturi leta 1883 je dve leti študiral kemijo na tehniški visoki šoli v Gradcu. V obdobju 1886–90 je bil na prostovoljnem služenju vojaškega roka, nato je študiral naravoslovje na dunajski filozofski fakulteti. Med študijem in pozneje ob službenem delu je bil utemeljitelj akademsko-tehnične ferialne zveze Carniola na Dunaju in v Gradcu, predstojnik naravoslovnega

društva na univerzi na Dunaju in referent potresne komisije cesarske akademije znanosti na Dunaju, zadolžen za Dalmacijo.

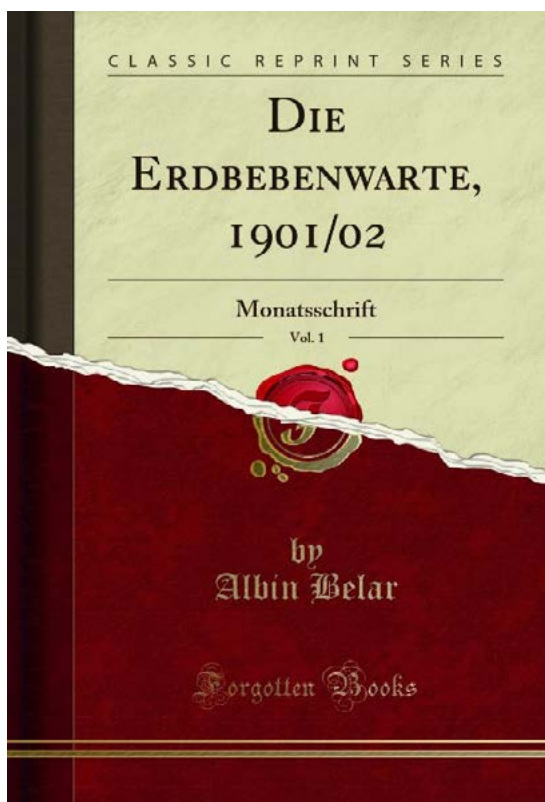
Na dunajski univerzi je najprej končal študij za srednješolskega profesorja za kemijo in naravoslovje ter nato opravil še doktorat. Na graški univerzi je leta 1893 drugič doktoriral iz fizike. Zatem je opravil študijsko potovanje po Italiji, Franciji in Nemčiji ter navezal stike s pomembnimi naravoslovci tistega časa.

Službeno pot je začel kot asistent za kemijo in naravoslovje na mornariški akademiji na Reki (1890–96), kjer se je ob pedagoškem delu ukvarjal s kemijsko tehnologijo in drugim znanstvenim delom. Poveljstvo mornariške akademije ga je ocenilo kot odličnega pedagoga in vsestranskega samostojnega znanstvenika. Leta 1896 je postal profesor za kemijo in naravoslovje na višji realci v Ljubljani (današnja Elektrotehniško-računalniška strokovna šola in gimnazija Ljubljana). Obenem so ga imenovali za okrajnega, nato pa še za deželnega šolskega nadzornika ljudskih in meščanskih šol z nemškim učnim jezikom v Ljubljani in na Kranjskem.

Velikonočni potres, ki je aprila 1895 stresel Ljubljano, je Belarjevo znanstveno delovanje dokončno usmeril v seizmologijo. Po tej katastrofi se je zanimanje za potrese v Avstro-Ogrski tudi sicer zelo povečalo. Leta 1897 je v stavbi Višje realke ustanovil potresno opazovalnico, prvo v Sloveniji in Avstro-Ogrski, s katero je postavil temelje seizmologije v monarhiji ter Ljubljano dvignil na raven pomembnega središča svetovne seizmološke znanosti. Sočasno je znanstveno deloval na mnogih področjih, od katerih so najpogostejše omenjena radiofonija, meteorologija in varstvo narave. Na seznamu Belarjeve korespondence so bili najvidnejši seizmologi njegovega časa. Obsežna korespondenca z njimi se ni ohranila, so pa navedeni stiki dokaz, da je bila ljubljanska seizmološka postaja pomembno žarišče porajajoče se seizmološke znanosti.

Bil je tudi krasoslovec, gornik in alpinist. V Podhumu pri Bledu, kjer je imel družinsko vilo, se ga je prijel

¹ Podatki so povzeti po Slovenski biografiji (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi137164/>) in dopolnjeni z izsledki raziskav o društvu DuOeAV ter takratnega periodičnega tiska.

Mesečnik *Die Erdbebenwarte* (Potresna postaja), ki ga je Belar izdajal med letoma 1901 in 1910.
Vir www.forgottenbooks.com

vzdevek Kralj Triglava, saj je opravil več kot petinpetdeset vzponov na Triglav. Bil je tudi aktiven član Kranjske podružnice Nemškega in avstrijskega planinskega društva (DÖAV). V obdobju 1898–1901 je bil član njenega upravnega odbora, v katerem je bil nadzornik koč, tudi zapisnikar in leta 1900 podpredsednik podružnice. V prvem slovenskem plezalnem vodniku *Naš alpinizem* (1932) je opisan njegov vzpon po grebenu Vernarja (2225 m), ki ga je opravil s soplezalcem Florianom Hintnerjem.

Belarjeva naravovarstvena prizadevanja so temeljila na njegovi razgledanosti, znanstveni širini, znanstvih z najuglednejšimi evropskimi naravoslovci njegovega časa in na aktivnem, pozitivnem odnosu do narave. Svoje znanje je širil z javnimi predavanji v Ljubljani in drugod po cesarstvu, najpogosteje na dunajski univerzi.

Med prvo svetovno vojno je na soškem bojišču vodil oddelek prisluškovalne službe v minski vojni blizu Opatjega sela. Opravljal je tudi meritve v gorah. Zanimal ga je vpliv drsenja hribin in snežnih plazov. Pripravljal je delo *O učinkih Triglavskega in Mangartskega snežnika na obličje Savskega polja*, ki ga ni dokončal, v nemškem dnevnem časopisu pa je popisal rudokope pod Jerebikovcem.

Belarjevo vsestranskost kaže njegova bogata bibliografija. V uglednih znanstvenih revijah je poleg seizmoloških člankov objavljala razprave s področja organske in splošne kemije, mineralogije, kristalografije, geomorfologije in elektrotehnike. Izdajal je mesečnik *Die Erdbebenwarte*, o katerem so pisali

tudi dunajski časopisi. Nasploh je bilo, glede na pregled tiska, po monarhiji izven takratnega slovenskega prostora veliko zanimanja za Albina Belarja. Poleg objav v posameznih ljubljanskih časopisih so ga omenjali vsi večji časopisi na Dunaju, v Zagrebu, Budimpešti, Pragi, Olomucu, Linzu, Gradcu, Beljaku in Celovcu. Belarjevo ime se je pojavljalo tudi v novicah strokovnih časopisov, kot sta bila *Zeitschrift für Schul-Geographie* in planinski *Gebirgsfreund*.

Po prvi svetovni vojni je obveljal za nemškutarja, kar ga je stalo dobesedno vsega. Znanstveno, pedagoško in ljubiteljsko delo ga označuje kot izrazitega rodoljuba; bil pa je, kakor mnogi intelektualci njegovega časa, germanofil, predvsem pa rojalist, zato mu je podpora odrekla tudi avstrijska stran. Leta 1919 so ga zaradi njegovih političnih nazorov predčasno upokojili, mu odvzeli knjižnico in stanovanje v Ljubljani, večji del opreme seizmološke opazovalnice pa preselili na Seizmološki zavod v Beograd. Žena z otroki se je v stiski odselila k bratu v Filadelfijo v ZDA. Belar jim ni mogel slediti, ker so mu odvzeli potni list. Umaknil se je v družinsko vilo na Vrščah v Podhому pri Bledu. V njej je leta 1921 ustanovil Zasebni observatorij Sir Humphry Davy, imenovan po slovitem angleškem učenjaku, utemeljitelju elektrokemije in izumitelju varne rudarske svetilke. V tem obdobju je objavljala predvsem v angleškem *Daily Mailu*.

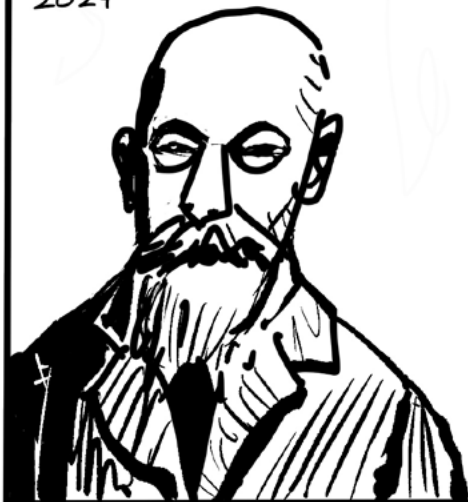

Po letu 1930 zaradi hude sladkorne bolezni ni mogel več voditi observatorija, saj je skoraj popolnoma oslepel in oglušel. Razočaran se je umaknil v Kočevje in tam v popolni bedi umrl. Za delo na področju seizmologije je leta 1923 prejel red svetega Save. Danes nanj spominjajo med drugim spominska plošča na stavbi nekdanje realke na Vegovi ulici v Ljubljani, obeležje pred nekdanjo družinsko vilo v Podhому pri Bledu in stalna razstava v Informacijskem središču Dom Trenta. ●

Belarjev observatorij na Bledu
Ilustrirani Slovenec
(10. 1. 1926, letnik 2, številka 2)

URŠKA GORANCI IN
MATIJAŽ BERTONCELJ:
2024

Frischaufov dom na Okrešlju 1396 m

DR. JOHANNES FRISCHAUF
1837-1924
MATEMATIK IN ALPINIST,
"OČE SAVINJSKIH ALP"

ROJEN NA DUNAJU, KJER JE ŠTUDIRAL FIZIKO,
MATEMATIKO, GEODEZIJO IN KEMIJO.
1866. JE POSTAL PROFESOR MATEMATIKE
NA UNIVERZI V GRADCU.

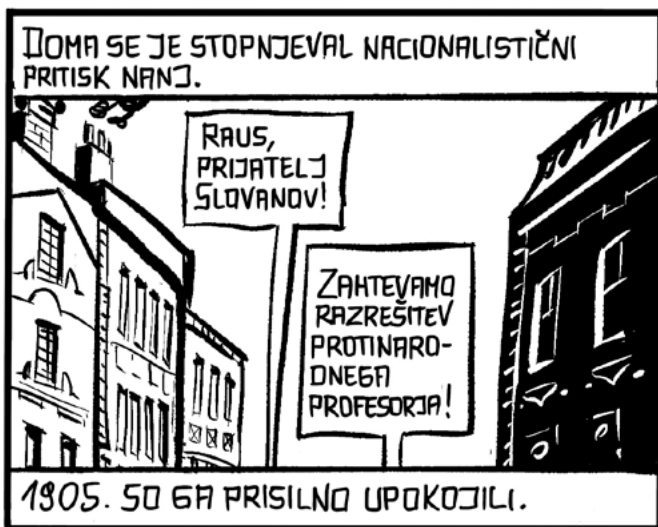
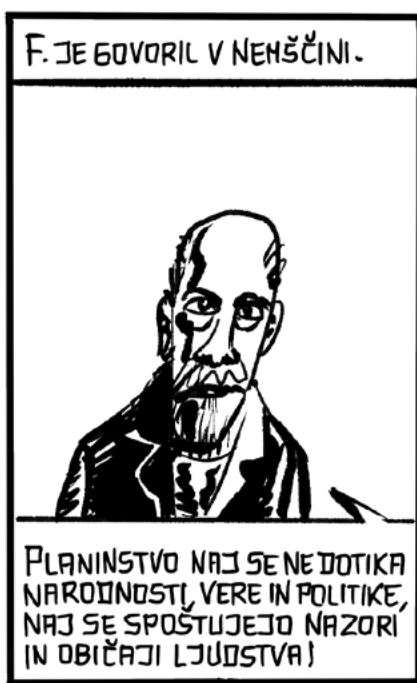
OSVAJAL JE AVSTRIJSKE VRHOVE IN JIH
OPISOVAL V ČLANKIH. Z RAZVOJEM ŽELEZNICE
JE ŠIRIL OBMOČJE RAZISKOVANJA.

1873-1875: RAZISKOVAL JE HRVAŠKO IN
OBJAVIL PRVI OPIS NJIHOVIH GOR V
PLANINSKEM VODNIKU. DAL JE POBUDD ZA
USTANOVITEV HRVAŠKEGA PLANINSKEGA
DRUŠTVA IN POSTAL ČASTNI ČLAN ŠTEVILKA 1.

1874-1877 JE RAZISKOVAL KANJSKO-SAVINJSKE
ALPE. Z DOMAČINI JE OSVAJAL VRHOVE, TRASIRAL IN
GRADIL POTI, ZGRADIL TRI MANJŠE KOČE, PISAL
ČLANKE IN IZDAL KNJIGO DIE SANTHALER ALPEN.

Klemen Gričar,
Iva Kaštela

Koča Federico
Chabod, 2710 m,
izhodišče za Gran
Paradiso

Foto Klemen Gričar

Disneyland v hribih

Vse se je začelo z vrhom Gran Paradiso, končalo v Chamonixu. Nežka je večkrat poskušala razložiti, da so šolske počitnice namenjene počitku, Klemen pa je imel pripravljen odgovor: "Počivali bomo v grobu".

Na ledeniku Laveciau
Foto Klemen Gričar

Tako je bilo dvanajst dni. Plezanje na več kot 4000 metrih, ledeniki, reševanje iz razpok, plezanje v suhi skali, rafting na reki Dora Baltea, cirkus Orfei v Aosti, smeri in grebeni okoli in nad Chamonixem, navijanje na svetovnem pokalu v športnem plezanju ... Če bi dan trajal 72 ur, ne bi bilo dovolj za vso akcijo. Aktivne počitnice na 101 odstotek!

Moj poklic gorskega vodnika mi čez poletno sezono ne pušča veliko časa, da bi ga preživel z otrokoma. Zato sem skrbno pripravil načrt za poletje 2023. V začetku junija sem v koči Chabod govoril z oskrbnico Titti, ki mi je rekla, da je bila kot majhna na Gran Paradisu z očetom, gorskim vodnikom. Stara je bila osem let. Ja, to bi šlo. Naša Neža in Lovro sta starejša: deset in dvanajst let. Bili smo že na Triglavu, Špiku, Prisanku in prišel je čas za nekaj višjega.

Rezerviral sem polpenzion v koči za nas štiri. In smo šli v Alpe na počitnice, takoj po koncu šole. V našem caddyju sem uredil, da sta otroka imela vsak svojo klop. Prtljago s hrano, opremo in obleko smo zložili v prtljažnik. Startali smo ob treh zjutraj. Sam sem vajeen zgodnjih odhodov na ture ali potovanja in še ceste so zjutraj

bolj prazne. Tako smo bili v Aosti po dobrih sedmih urah. Ustavili smo se še v Alpstation Aosta, športni trgovini, in dokupili manjkajoča oblačila in obutev. Otroka rasteta kot konoplja in vsak letni čas ugotavljam, kaj sta prerasla. Potem smo se odpeljali na parkirišče Chabod v dolini Valsavarenche, izhodišče za naš vzpon.

Prvi dan smo se sprehodili dobrih 900 višinskih metrov do koč. Oprema, obleka, vse je bilo zreducirano na minimum, nosili smo samo stvari, ki jih bomo potrebovali za vzpon. Na koči smo doživeli prijazen sprejem. Tamkajšnje osebje mi je v vseh letih vodništva postalo že skoraj družina. Dobili smo svojo sobo v zimski koči, kar je bilo dobro, da otroci ne poslušajo vseh smrčacev, temveč samo očeta, tega pa so že vajeni. Po večerji smo odšli spat. Zajtrk za vzpon na Grand Paradiso je ob štirih zjutraj in malo čez peto smo se odpravili na pot. Bil sem najpočasnejši, imel sem tremo pred vzponom, po dvakrat sem preverjal, če imamo vsi vse s seboj. Skratka, ni mi bilo vseeno.

Prva kriza je prišla na ledeniški moreni. Šoder do ledenika ni lep, a kaj se more, druge možnosti ni. Podprli smo se s čokolado in šlo je dalje. Na ledeniku Laveciau smo si nadeli pasove, dereze, v roke vzeli palico in cepin. Ata vodnik je vse navezal na vrv. Tako smo odtacali proti vrhu.

Na grebenu Schiena d'Asino oziroma Oslovskega hrbeta po naše je prišla druga kriza. Tu se pozna že višina, bližali smo se meji 4000 metrov. Imel sem vse pripravljeno. Zdaj gremo na trdo drogo, sem rekel in potegnil iz nahrbtnika kokakolo. Sladka pijača nas je vzdignila in podali smo se naprej. Na začetku sezone, med tednom ni bilo veliko ljudi, a ti, ki smo jih srečevali, so se čudili in spodbujali otroka. Še prečka in znašli smo se pred vršnim delom. Mala malica, ko je bilo plezanje, je šele postalo zanimivo. Še čez nekaj železnih stopnic in že smo stali pri kipu sv. Marije.

Grand Paradiso, prvi štititisočak za Nežko in Lovra
Foto Klemen Gričar

Radost, veselje, meni pa je odleglo. Je le štititisočak in kar nekaj gostov sem imel, ki niso zmogli vzpona.

Na sestopu je šlo gladko. Malo pred 14. uro smo bili spet v koči. Naročili smo kosilo, zaslužili smo si pošten obrok. Otroka sta bila vesela, čestitke so padale od mojih stanovskih kolegov – gorskih vodnikov in osebja v koči. Popoldan in na večerji smo uživali, vzpon je bil za nami in čakal nas je samo sestop do avta v dolini.

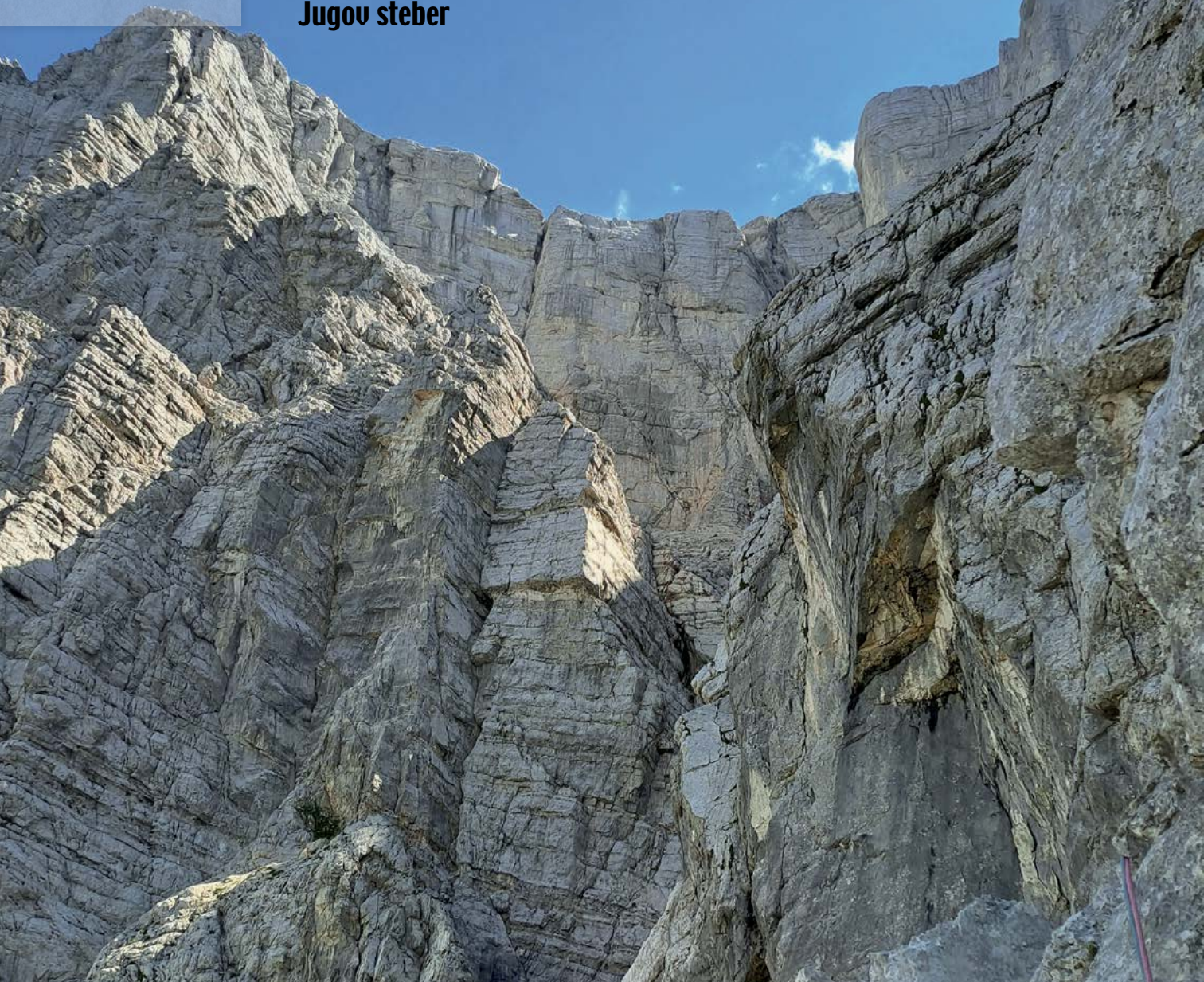
Naslednje jutro je do koč priletel helikopter za dostavo hrane in pijače. To je bilo otrokoma zanimivo in osebju smo pomagali nositi stvari v skladišče. Potem smo se poslovili in odšli. Na sestopu smo izbrali drugo pot, čez sedlo za koč po dolini Vallon de Montandayne. Tu se pogosto zadržujejo gamsi, svizci, tudi jelena smo že videli. Za zapuščeno planino je zanimiv prehod čez potok. Skakali smo s skale na skalo in se igrali igro ne zmoči se. Samo da je zabavno in mladina uživa. Pri avtu smo se preoblekli in se odpeljali v Intrond. Tam smo rezervirali apartma za naslednje podvige. A to je že druga zgodba. Vzpon na Grand Paradiso je bil za nami in zelo sem ponosen na oba otroka in Ivo, da nam je uspelo. ●

Vršni greben
Foto Klemen
Gričar

Anja Črepinšek

Ljubezen je tista

Jugov steber

Na vrhu
rušnate glave
Foto Anja
Črepinšek

Sredi avgusta sem se s Primožem Brifahom odpravila v zahodni del Triglavske severne stene z željo preplezati Jugov steber. Devetstometerska smer z oceno V–/IV poteka po stebri, v katerem se je 11. avgusta 1924 smrtno ponesrečil eden izmed prvih večjih slovenskih alpinistov, Klement Jug, ko je po prvenstveni smeri sam poskušal splezati do vrha stene.

V smer sva vstopila zgodaj in v sončnem vremenu, torej v popolnoma drugačnih razmerah, kot so v steni vladale tistega dne pred devetindevetdesetimi leti. Čez prvi del sva se prebila brez večjih težav, smer se namreč začne z lahkotnim soliranjem, poplezavanjem in iskanjem prehodov skozi grmovje, po približno dvesto metrih pa sva se navezala. Začetni raztežaji po zajedi gredo precej naravnost, zato orientacija ni zahtevna, težavna stopnja pa se giblje okoli lepe štirice. Zahtevnejši del nastopi s

previsom, ki je ocenjen s V+. Zame je to eden izmed najlepših raztežajev, saj je skala kompaktna, oprimki dobri in tudi precej klinov se najde. Sledi še nekaj metrov plezanja, potem pa zagledaš dve navzdol obrnjeni votlini in levo od njiju sidrišče.

Sledi raztežaj, ki najprej vodi čez ploščo, ocenjen je s IV–/V, kjer je en klin že zabiti, a ga ne dosežeš kar takoj, zato metulj malo pod njim res ni odveč. Nadaljuješ po zajedi, ki se na koncu odpre in takrat prispeš do vrha rušnate glave. Menim, da je to del, kjer moraš

pokazati kanček poguma, saj so oprimki na plošči majhni, stopi redki, je pa res, da je trenje dobro in precej pomaga.

Plezanje v osrednjem delu je potekalo brez težav, malce težji je bil prehod čez manjši previs mimo lesene zagozde, ki si zasluži petico, nato pa sledi nekaj lažjega plezanja do zadnje položne plošče. V njej je res malo oprimkov, zato jo je najbolje preplezati nagnjen proti steni in s hitrimi koraki. Sledi še zadnja zajeda, kjer težavnostna stopnja znova doseže petico, skala, ki je videti krušljiva, pa kar dobro drži. Najde se tudi nekaj klinov.

Tu se je glavni plezalni del zaključil, a smeri še ni bilo konec. Sonce, ki je v daljavi nakazovalo svoj zahod, in gore, obsijane z zlato rumeno, so naju kljub čudovitemu razgledu opozarjali, da se morava podvzati. Sledilo je nekaj hoje in lažjega plezanja z ocenama I in II ter nekoliko zahtevnejši prehod čez krušljivi del, kjer se res sprehajaš, a je vse precej majavo, zato sva se tam znova navezala. Nadaljevala sva po kompaktni skali in veliki monolitni plošči, kjer sva prav uživala. Sledil je "predor", kjer sva se znova navezala, saj je na desni prepad, na levi pa krušljiva stena, s katere tanke plasti odpadejo že ob rahlem dotiku ramen, nekaj metrov pa je najbolj varno preplezati po vseh štirih oziroma sklonjen, saj je strop zelo nizek, naloženo kamenje pa seveda ne vzbuja zaupanja.

Nazadnje dosežes Zlatorogove steze in se po poti čez Plemenice spustiš v dolino Vrat.

Ker je bilo to moje prvo plezanje v Steni, sem čutila veliko spoštovanje, saj sem vedela, da je smer zahtevna, dolga, pa tudi orientacijsko ne najbolj preprosta. Dejstvo, da jo je Primož poznal, je precej pomagalo. Plezanje mi je bilo res všeč, vesela sem, da postopoma pridobivam izkušnje v gorah, da zabijanje klinov čedalje lepše poje, da z vsako smerjo bolje prepoznavam lažje prehode in zaupam vase.

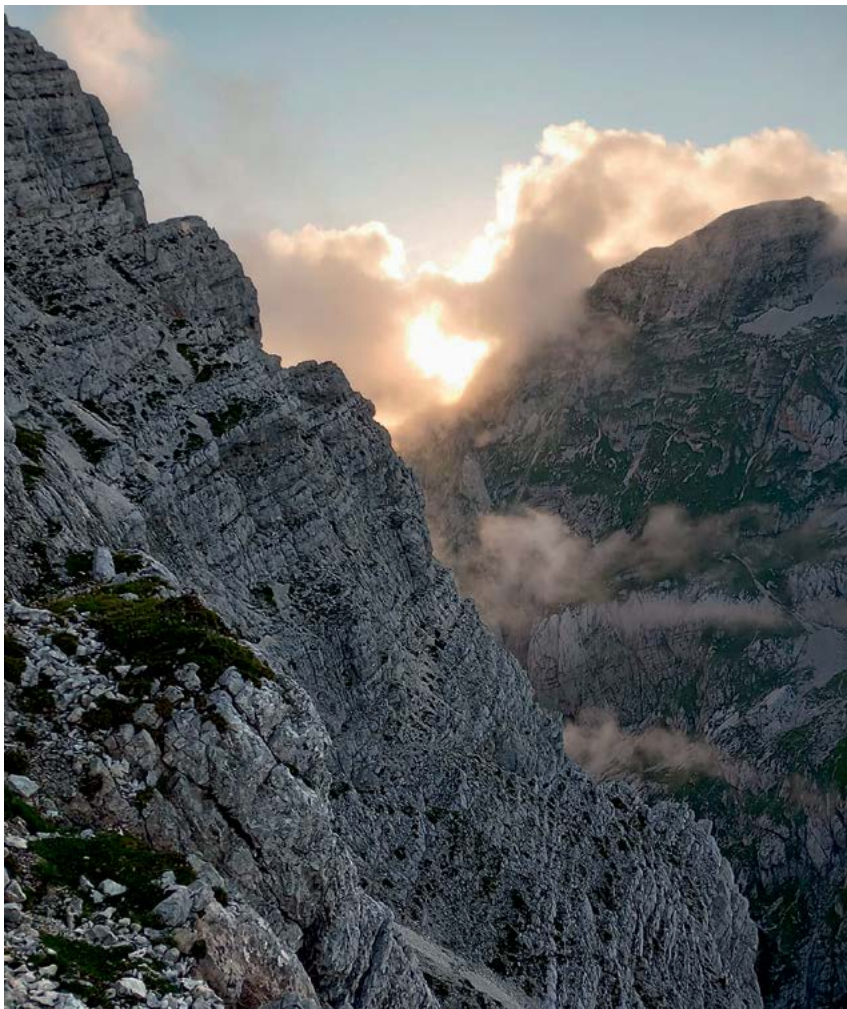
Jugov steber se mi je še posebej vtisnil v spomin tudi zaradi Jančarjeve drame *Klementov padec*, ki sem jo brala že v srednješolskih letih in je name naredila močan vtis. Menim, da ne glede na časovno razliko skoraj stotih let, ko je Klement Jug preizkušal svojo voljo, zmogljivost, udeleževal svoj etični ideal v hribih in poskušal ljudem pokazati, kaj vse se da doseči z vztrajnostjo in nenehnim stremljenjem k boljšemu, k več, tudi mi danes v gorah iščemo podobne reči – mir, premagovanje samega sebe, puščanje strahov v dolini, razglede, ki sežejo v daljave, in zavest, da smo kljub svoji majhnosti – ki se je v gorah še toliko bolj zavemo – pomemben del zelenih prostranosti.

Zaključujem z Jančarjevimi besedami: "Kje bomo končali in kako, to je v rokah usode. Toda tvegati je treba. Zakaj življenje, ki ni nevarno, sploh ni življenje."

In: "Človek mora navzgor, a navzgor vleče samo prebujenega človeka. Prebujen človek pa je tisti, ki čuti v srcu ... ljubezen. Kdor ljubi, je sposoben premagati vse napore. Kajti ljubezen spodbuja voljo, teži k nevarnosti, k robu, k breznu ... Kdor iskreno ljubi, je pripravljen na vse." ○

Primož se bliža Jugovemu obeležju. Foto Anja Črepinšek

Sončni zahod na koncu smeri Foto Anja Črepinšek

Zdenka Mihelič

U hribe brez avtomobila?

Z javnim potniškim prometom do dolin in peš do višin

Ko so nama pred leti ukradli avto, sva se odločila, da poskusiva živeti brez lastnega avtomobila ter da za vsa potovanja in aktivnosti uporabiva kolo, javni prevoz ali najem avtomobila. Bila sva pod vtisom pobud za uporabo javnega prevoza v hribe in v vsakdanjem življenju, pa hkrati obljub, da se to v resnici dá. Želela sva prispevati svoj delež k varovanju Zemlje, se obnašati trajnostno, ob tem pa morda še zmanjšati stroške s posedovanjem avtomobila.

Po nekajmesečnem aktivnem preizkušanju in preverjanju sva ugotovila, da to ni ravno uresničljivo. Ni dovolj pogostih povezav različnih oblik javnega prevoza, vmesno čakanje med prestopi je predolgo, prevozi potratni, za planince ni posluha za dovolj zgodnje odhode ... Tako sva znova postala lastnika avtomobila.

Vse zdajšnje aktivnosti institucij na tem področju kažejo, da se stvari premikajo. Še bo treba "pogledati izza lastnih skled", iti naproti uporabnikom in jim prisluhniti. A verjamem, da bo vsako leto bolje in bolj prijazno uporabnikom, ki si v resnici želimo v hribe brez pretirane izgube časa, na najboljši način za naravo, hkrati pa trajnostno naravnano.

Z javnim potniškim prometom (JPP) do dolin in peš do višin, kar je projekt PZS in Cipe Slovenija (društva

izpeljali novinarski planinski pohod na Orožnovo kočo z javnim potniškim prometom do izhodišča – z rednim avtobusom iz Ljubljane oz. vlakom z Jesenic, nato pa s turističnim kombijem iz Bohinjske Bistrice do Raven, od koder je številna posadka zagrizla v kolena do planinske kočice pod Črno prstjo, ki jo je dosegla po dobrih dveh urah vožnje in dveh urah hoje od jutranjega odhoda iz Ljubljane. Po novinarski konferenci so sestopili do Bohinjske Bistrice, kjer so se vkrcali na vlak do Jesenic in naprej do Ljubljane.

Dušan Prašnikar iz PZS je o ciljih enoletnega projekta dejal: "Namen projekta je prek promocijskih aktivnosti in predstavitev obstoječih alternativ s spodbujanjem uporabe JPP do začetka planinskih izletov v dolini prispevati k zmanjševanju obremenitev okolja. V okviru kampanje smo izvedli aktivno novinarsko konferenco, organizirali bomo tri planinske izlete z JPP, izdelali promocijski video, objavljali v tiskanih in digitalnih medijih in na družbenih omrežjih, vzpostavili delovno skupino podpornikov, izvedli usmeritve za strokovne delavce na področju planinstva in turizma, motivirali planinska društva za izvedbo planinskih izletov z JPP, nadgradili bomo spletno aplikacijo maPZS z gumbi postajališč JPP in povezavami do podatkov o voznih redih ter nadaljevali spremljanje obiska na območju Vršiča kot enega od bolj obremenjenih gorskih lokacij obiska."

PZS v naslednjih letih načrtuje tudi urejanje začetkov planinskih poti s postajališč JPP, kar je bilo v preteklosti marsikje opuščeno. PZS je lani z Geografskim inštitutom Antona Melika ZRC SAZU zasnovala 40 planinskih izletov, ki so dostopni z javnim potniškim prometom in so razporejeni po večjem delu Slovenije. Slovenija je v zadnjih letih znova preplavljena s tujimi turisti, ki po večini prihajajo z avtomobili, zato je naša dežela tako poleg domačih uporabnikov avtomobilov zasičena z množico motornih vozil na alpskih cestah, v dolinah in na parkiriščih izhodišč, v turističnih krajih in na drugih zanimivih območjih. Širšo sliko prometne problematike v gorskih območjih je orisal podpredsednik PZS Martin Šolar: "Zaradi čezmernega motornega prometa se ustvarjajo tudi zamude pri cestnem potniškem prometu.

Planinska zveza Slovenije in CIPRA Slovenija v okviru projekta Z javnim potniškim prometom do dolin in peš do višin spodbujata k večji uporabi JPP za obisk gora.
Foto Manca Ogrin

za varstvo Alp), je mogoče tudi pri nas, ni pa vedno preprosto in obiskovalcem prijazno. Država bo morala še marsikaj izboljšati, ključnega pomena pa je spreminjanje tudi navad ljudi. Individualni motorni promet v poletnih mesecih duši Slovenijo, še posebej priljubljena, a občutljiva gorska območja.

PZS in CIPRA Slovenija sta pod krovom Z JPP do dolin in peš do višin, ki ga sofinancirata Eko sklad in Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo, 25. julija

Žal ima javni potniški promet v Sloveniji še veliko pomanjkljivosti, a kljub temu so prakse, da se tudi pri obstoječem sistemu JPP dá v gore iti trajnostno. S 1. julijem letos se je ponudba javnega medkrajevnega avtobusnega prometa s podelitvijo novih koncesij izboljšala med počitnicami in konci tedna, s tem so tudi boljše možnosti za uporabo JPP za pot v hribe. Kot del rešitve so v poletnem času na pretežnem delu gorskega območja Slovenije organizirani dodatni prevozi javnega potniškega prometa, najbolj trajnostna oblika mobilnosti pa je uporaba JPP že od doma." CIPRA Slovenija je več kot desetletje izdajala brošuro *Vozni redi v Alpah* in pripravljala načrte umirjanja prometa v alpskih dolinah, planinska zveza pa je v letu 2023 sprejela pobudo Peš iz dolin do višin, ki je dolgoročna usmeritev PZS za spodbujanje trajnostnega in okolju prijaznega obiska gora – s hojo, kolesarjenjem do izhodišč planinskih izletov, uporabo javnega potniškega prometa in sopotništvom oz. za polnjevanjem mest v osebnih vozilih.

Katarina Žemlja, namestnica direktorice CIPRE Slovenija, je poudarila prednosti uporabe JPP: "Javni prevoz nudi varen, udoben in ugoden transport do mnogih izhodišč. Vožnja z JPP je manj stresna, uporabniki so lahko bolj sproščeni, začetek in konec ture sta lahko na drugi lokaciji, hkrati pa je tudi stroškovno dostopna, posebej ob koncih tedna in praznikih,

ko velja 75-odstotni popust na vožnjo z avtobusom ali vlakom." Kritična je bila do trenutnega stanja JPP v Sloveniji: "Eden glavnih izzivov obiska gora z JPP je frekvenca voženj javnega potniškega prometa, saj mora biti ta dovolj velika, da ga lahko ljudje uporabljajo tako za vsakdanje opravke kot za prostčasne dejavnosti, kot so izleti v gore. Čas potovanja z JPP se dodatno podaljša s prestopi, saj vožnje različnih linij med seboj niso primerno usklajene, če pa je čas čakanja primerno kratek, pa smo uporabniki zaradi stalnih zamud primorani izbirati varnejše prestopne časovne okvire, s čimer si podaljšamo čas potovanja in prestopanja; poleg tega bi morale imeti redne medkrajevne linije avtobusov v gorska območja zgodnejše odhode."

Iskanje povezav JPP, kar je tudi ena izmed težav, je na državni ravni možno prek preglednika voznih redov avtobusov in potniških vlakov v Sloveniji (<https://www.nap.si/sl/tt-itinerary>) ali načrtovalca poti AtoB (<https://www.atob.si>). Navedla je še, da so osnovnemu omrežju zaradi velikega obiska v poletni sezoni, predvidoma v juliju in avgustu, na marsikaterem gorskem (in tudi preostalem) območju Slovenije lokalno ali regionalno organizirani dodatni javni prevozi, nekateri brezplačno, določeni za plačilo. Nabor možnosti je predstavljen na spletni strani PZS (<https://www.pzs.si/novice.php?pid=17198>). ●

Novinarska konferenca s predstavitvijo projekta Z JPP do dolin in peš do višin pri Orožnovi koči pod Črno prstjo
Foto Manca Ogrin

*Dolina Kosca
pri Višnji gori z
lehnjakovim slapom
in kaskadami je prav
tako eno od območij
Nature 2000.
Foto Miha Pavšek*

Dve desetletji Nature 2000

Po sporočilu za javnost pripravil Miha Pavšek

Hkrati z obeleževanjem 20-letnice polnopravnega članstva v Evropski uniji (1. maja 2004) obeležujemo letos tudi 20 let Nature 2000 v Sloveniji, največjega svetovnega omrežja varovanih območij narave.

Ob vstopu v Evropsko skupnost smo na temelju strokovnih podatkov in skladno z obvezami tudi v Sloveniji razglasili območja Nature 2000. Z vstopom in razglasitvijo območij Nature 2000 smo pridobili možnost črpanja evropskih projektnih sredstev in plačil v kmetijstvu. Danes pokrivajo območja Nature 2000 v Sloveniji nekaj več kot 37 odstotkov površja. Precejšen del tega površja zavzema tudi vzpeti svet, natančneje gričevje, hribovje in gorovje ter vmesne doline in višje ležeče planote ter podi – planinci pa smo njihovi najpogostejši obiskovalci. Kar 70 odstotkov slovenskih območij Nature 2000 je pod gozdom, 20 odstotkov pa na kmetijskih zemljiščih; precejšen delež prvih je tudi v naših sredogorjih in visokogorjih.

Sicer pa imamo pri nas bogato tradicijo varstva narave, saj praznujemo letos tudi 100-letnico podpisa zakupne pogodbe za ustanovitev Alpskega varstvenega parka, predhodnika današnjega Triglavskega narodnega parka. Leto 2024 bo zato za ta javni zavod

na območju Julijskih Alp in za slovensko naravovarstvo jubilejno. Naj spomnimo, štiri leta prej (1920) je prišlo tudi do pobude sistemskega varstva narave z dokumentom na sedmih straneh – Spomenico 1920, ki je prvi nacionalni program za varstvo narave v Sloveniji – to je bil v tedanjem času uveljavljen izraz za peticijo oz. izjavo ali memorandum interesnih skupin. V slovenski pravni red so Naturo 2000 prenesli z Uredbo o posebnih varstvenih območjih Nature 2000. Planinski obiskovalci teh območij smo veseli številnih novih tematskih poti in obvestilnih tabel, ki nas usmerjajo in nam pojasnjujejo pomen posameznih zanimivosti ali posebnosti in območij za ohranjanje narave in njene biotske raznovrstnost.

Eden izmed pomembnih temeljev upravljanja Nature 2000 ter načrtovanja prihodnosti omrežja je izmenjava dobrih praks in podatkov med območji in državami. V tem času smo v Sloveniji razvili vrsto dobrih praks upravljanja teh območij. Najboljši projekti, ki so potekali v zadnjih petih letih, bodo izbrani

in nagrajeni tudi letos. Vsako leto 21. maja obeležujemo evropski dan Nature 2000, letošnje obeležje pa je sovpadlo z odprtjem prijav za slovensko nagrado Natura 2000, ki izpostavlja primere dobrih praks z dolgoročnimi učinki. Prvo tovrstno nagrado so podelili leta 2022, združila pa je 18 let dobrih praks več kot sto organizacij, ki so prispevale k učinkovitemu upravljanju z dolgoročnimi učinki. Takrat so razglasili šest zmagovalcev – Notranjski regijski park, Kozjanski regijski park, Nacionalni inštitut za biologijo, Zavod za gozdove Slovenije, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (območna enota Celje) in Triglavski narodni park. Vsi navedeni so danes med našimi najpomembnejšimi ustanovami na področju varstva narave in ohranjanja naravne dediščine.

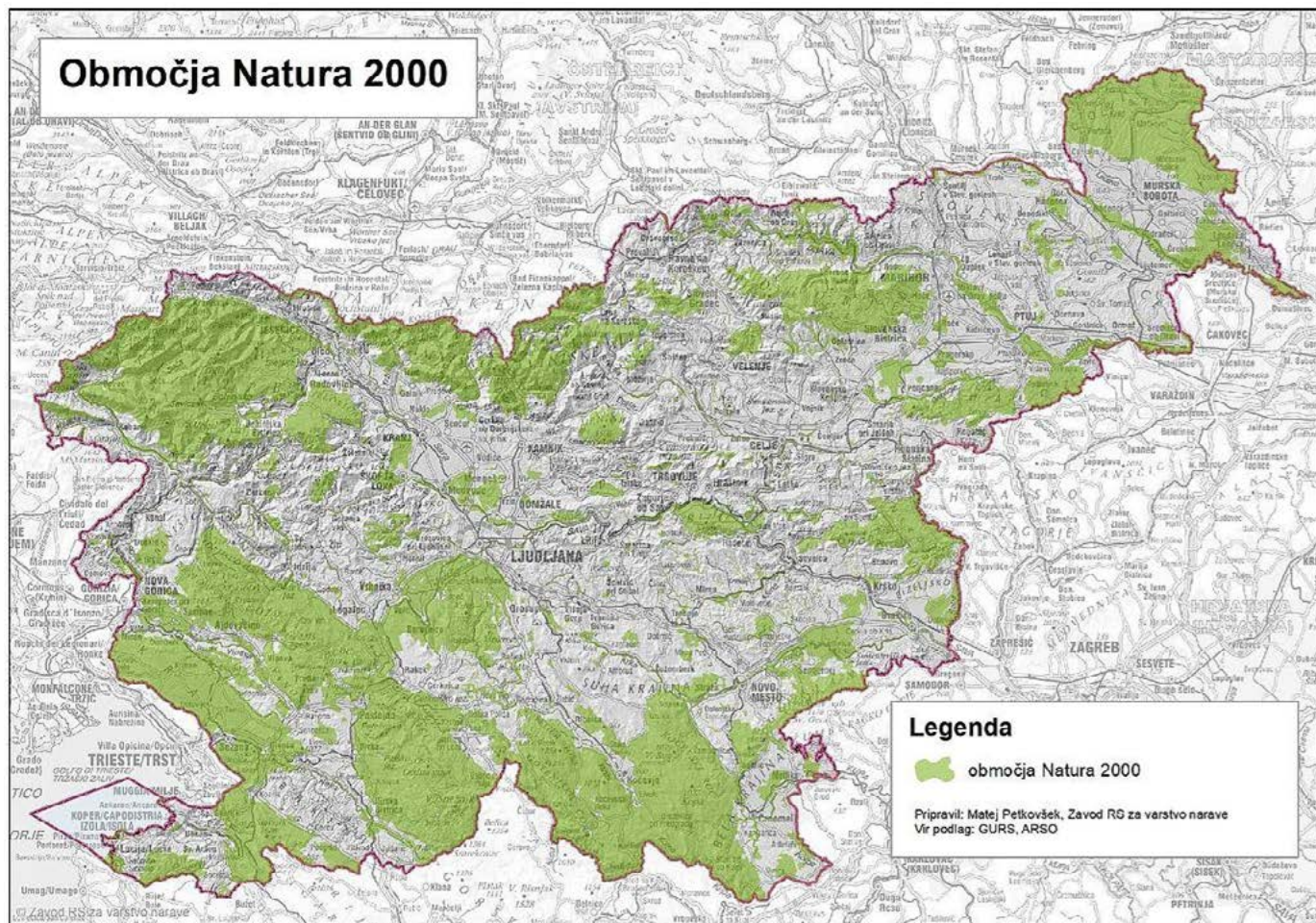
Da bi lahko v celoti izkoristili potenciale Nature 2000, je pomembno, da so v upravljanje vključeni vsi zainteresirani deležniki, saj ne uvaja novih sistemov in novih praks. Na teh območjih je narava v veliki meri ohranjena zaradi aktivnosti v preteklosti. Zato je treba danes v večini primerov le nadaljevati z dosežanimi praksami ali pa so potrebne le manjše prilagoditve, če želimo zagotoviti, da bo raba tal združljiva s cilji ohranjanja narave. Na primer košenje travnikov nekaj tednov pozneje omogoči, da se mladič ptic, ki gnezdi na travniških tleh, operijo, okrepijo in se izognejo nevarnosti kosilnice. Kjer so potrebni večji ukrepi, pa se moramo odločiti za spremembe, s ka-

terimi preprečimo nadaljnje propadanje življenjskih okolij ali pa jih s pomočjo renaturacije povrnemo v nekdanje ugodno stanje.

Ključno je, da ljudje, ki živijo in delajo na območjih Nature 2000 ali jih obiskujejo, sodelujejo pri sprejemanju odločitev o dolgoročnem upravljanju teh območij. Lastniki zemljišč, lokalne skupnosti, vladni organi, industrija, planinci, kolesarji in druge rekreativne skupine, naravovarstveniki in posamezni državljani – vsi imamo pomembno vlogo pri uspešnosti delovanja in s tem pri preprečevanju izgube biotske raznovrstnosti. Človek je sestavni del narave, zato je sodelovanje med naravo in človekom nepogrešljivo. Večina območij iz omrežja Natura 2000 je dragocena prav zaradi načina njihovega dosedanjega upravljanja. Zato je pomembno zagotoviti, da se bodo tradicionalne dejavnosti nadaljevale tudi v prihodnosti. Del teh je povezan tudi z razvejeno planinsko kulturo obiskovalcev teh območij, ki morajo biti njihov porok in varnostnik. Vendarle pa je treba pri tem upoštevati lokalno prebivalstvo in mu na račun teh območij dajati tudi priložnosti, ne pa le postavljati omejitev. Prav planinci smo kot njihovi občasni obiskovalci lahko ključni povezovalni dejavnik.

Vse in še več o Naturi 2000 izveste v rednih in obširnih novicah v biltenu eNatura 2000, na katerega se lahko naročite na spletnem naslovu <https://natura2000.gov.si/prijava-na-e-novice/>. ●

*Območja
Natura 2000
v Sloveniji
Vir ZRSVN*

LITERATURA

Miha Marenče: Odstrte podobe narave. Založba Narava, Kranj, 2024. 204 str., 39,90 EUR.

Po štirih knjigah o živalih nas nova knjiga Mihe Marenčeta preseneti s formatom velikosti približno A4 in svojo reprezentativnostjo. Gre za bogato slikovno predstavitev živali, ptic, rastlin, metuljev, nekaterih polžev in dvoživk, kačjih pastirjev, pajkov, gliv in drugih, ki so deloma zajeti že v prejšnjih knjigah, a je dodano tudi precej novih. Vse fotografije so delo fotografa Jureta Kočana, ki je bil edini fotograf tudi v treh dosedanjih knjigah, le pri prvi pa so ga dopolnjevali posnetki nekaterih drugih mojstrov.

Zabičal pa mi je, da za gnezdo ne povem nikomur, tudi lastni senci ne. Kakopak, za jajci in mladimi orliči so prežali brezsrdni ljudje, ki so slišali le ženket kovancev v svojem žepu.

Fotografije so lepe, odlične, nekatere pa vrhunske. Drugače jih ne morem oceniti. Na primer planinski orel, 36, 37; povodni kos, 40; sokol selec, 64; navadna postovka, 66; navadni postovki, rjavi lunj in kragulj, 67; brstična lilija, 104; dnevni pavlinček, 106; zorica samica, 110 in 111; modra brenčačka, 123; in še nekaj jih boste lahko našli. Ups, čebelarja, 141, 142 in vodomca, 180, 181 pa ne smem izpustiti. Kajpak to ni strokovna ocena, temveč stvar moje presoje in okusa. Ob vsaki živali je spremno besedilo, tudi tokrat v mestoma poučnem tonu, a brez pretiravanja. Zaradi pomanjševalnic kmalu postane jasno, da je namenjeno tudi otrokom, a tudi odrasli bodo mogoče izvedeli kaj novega.

Opazovati sokola selca pri lovu je izjemno doživetje. Zanj je namreč

značilno, da ptiče, ki so njegov najpogostejši plen, lovi in zgrabi kar v zraku. Avtor opisuje živali in rastline različnih habitatov, od gora, gozdov, močvirij, domačih vrtov do vrsto let zapuščenega in osamljenega koščka slovenske obale, bisera Sečoveljskih solin. Morda so se ravno zaradi tega, ker so bile dolga leta prepuščene same sebi, ohranile v prvotni obliki. V Marenčetovem besedilu najdemo tudi stare(jše), malo rabljene ali pozabljene izraze, npr. ronek, trš, praha.

Ne morem si kaj, da ne bi ponovil: tolikšno barvno bogastvo drobnozrnatih strukture premorejo le metulji. Pa ne le to. Ste opazili, da admiralo-va krila odsevajo v barvah slovenske zastave?

A ne le to. Ko sem na hitro pogledal japonskega prelca, se mi je zdelo, da na njegovih krilih vidim imitacijo Knafelčeve markacije. Vse fotografije so podnaslovljene.

Reka Soča ni le bistra hči planin, Soča je v vodne kapljice stopljeni smaragd. [...] A tisto, kar me je najbolj presenetilo, je bilo uglaseno posnemanje govorice Soče v Brahmsovem violinskem koncertu v D - duru.

Marenče je ob šumenju in bučanju igrive vode pomislil na konkretno skladbo, meni pa je med branjem knjige in gledanjem fotografij prišlo na misel, da je pred menoj simfonija pisanih barv narave, poetično in ponekje hudomušno spremno besedilo pa je mešani pevski zbor. In oboje zelo dobro paše skupaj, saj dopolnjujeta drug drugega.

Na zadnjih straneh se razkrije, da je monografija tudi posvetilo avtorjevi pokojni ženi.

Boris Korenčan: Dalmatien mit Inseln und Velebit-Gebirge. KOMPASS-Karten, Innsbruck, 2024. 176 str., 15,50 EUR.

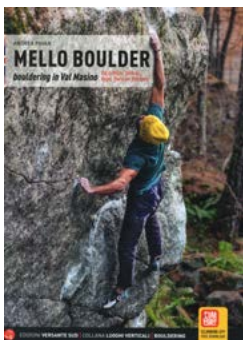
Pred nami je četrti vodnik, ki ga je Boris Korenčan napisal za avstrijsko založbo KOMPASS-Karten. Prve tri so obravnavale ture v Sloveniji, tokrat pa nas popelje vzdolž jadranske obale, večinoma po otoških vrhovih od severozahoda do jugovzhoda. Prvi izlet je pri Trstu, predzadnji v črnogorskem Kotorju, zadnji pa je salto mortale na Klek blizu Ogulina, na goro čarovnic po ljudskem izročilu, ki velja za zibelko hrvaškega planinstva. Na teh pohodih se ne bomo proslavili z velikimi višinskimi razlikami, bomo pa toliko bolj občudovali lepe razglede na čudovito scenerijo pod nami ali okoli nas. Nanizanka petinpetdesetih izletov se začne v Devinu z Rilkejevo potjo, na kateri zlasti pozimi srečaš tudi Slovence, ki pobegnejo iz meglenih dolin in kotlin, da bi se naužili sonca in vonja po morju. Po tej stezi se je njega dni sprehajal avstrijski pesnik Rainer Maria Rilke, ki je deset svojih pesmi združil v cikel *Devinske elegije*. Če bo v času vašega obiska grad odprt, si ga oglejte. Ko podelamo še Napoleoniko, se pomaknemo v Piran in Strunjan. Preden se preselimo na Hrvaško, se lahko iz doline Dragonja povzpnejo do odmaknjene slapa Supot. Pri južnih sosedih se pohodi začnejo v bližini Buzeta, v kanjonu slapov. Nato se ture z morskim karakterjem izmenjujejo z vrhovi bolj v notranjosti celine. Skočimo na Učko, v Veliko Paklenico in na Velebit, na Seravski vrh, 1661 m, in Alančić, 1616 m, kar je spodobna tura z višinsko razliko 1250 metrov. Toda avtor je kot najtežjo in najzahtevnejšo turo v vodniku navedel vrh Sveti Ilija, 961 m, na polotoku Pelješac!

Zdaj pa k opisu knjižice. Prednja in zadnja platnica imata zavihek, na katerem je razlaga simbolov, ki so v knjigi uporabljeni namesto besednih opisov. S tem se prihrani kar dosti strani in s tem papirja. Težavnost izleta je označena z barvami; modra pomeni lahko, rdeča srednje težko in črna zelo težko turo. Barvne oznake se uporabljajo že v kazalu, pred katerim je obvestilo, da so na spletni strani založbe na voljo gpx-sledi vseh 55 izletov, ki jih uporabnik lahko brezplačno naloži na svojo napravo.

Pred samimi opisi tur je pregledni zemljevid celotnega ozemlja izletov. Na njem so nameščene številke izletov v kvadratu ustrezne barve. Sledita uvod o območju, po katerem poteka izlet, in splošen napotek, kako priti do izhodišča ture. Korenčan brez dlake na jeziku pove, da vlaki v Sloveniji in na Hrvaškem niso bistveno hitrejši, kot so bili v času Avstro-Ogrske. Na sledečih dveh straneh je naštetih pet avtorjevih najljubših tur s komentarjem in pomanjšanimi fotografijami. Pri opisu izleta so prve tri vrstice – ime cilja, kratka oznaka, ki pove bistvo izleta, in vrstica s simboli v barvi težavnosti za dolžino v kilometrih, čas trajanja, višino vzpona in spusta ter za številko ustreznega Kompassovega zemljevida. Sledijo izhodišče z GPS-koordinatami in karakter izleta. Nato opis poti, značilnosti ob njej in zanimivosti, ki jih je vredno pobliže ogledati, ter izsek karte z vrisano potjo. Opisi obsegajo dve do tri strani z eno ali dvema fotografijama. Po izletih je na zadnji strani seznam možnosti prenočevanja v večjih mestih blizu izhodišč, od Trsta in Portoroža do Kotorja. Knjižica je formata 17,5 X 10,8 cm. Na notranji strani zadnje platnice je pritrjena plastična vrečka z obojestranskim zemljevidom območja v merilu 1 : 300.000. Nisem ga razgrnil kot prtljarno na mizi, ampak sem ga odpiral kot harmoniko. Vedno me skrbi, ali ga bom lahko zložil, da bo lahka šel nazaj v vrečko tako, kot je šel ven.

Mire Steinbuch

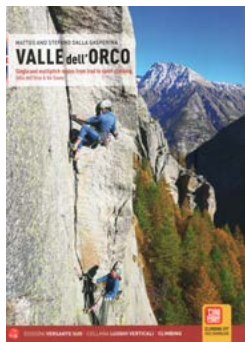
Andrea Pavan: Mello Boulder. Edizioni Versante Sud, Milano, 2024. 656 str., 37 EUR.

To je že peta izdaja (prva leta 2015) vodnika po balvanih v območju dolin Val Masino, Val di Mello, Valle dei

Bagni in Piana del Remenno), ki je očitno tudi po tej množici izdaj med športnimi plezalcami zelo priljubljeno. Skoraj 300 novih in obnova desetih starih linij, ki so se pojavile med zadnjim mednarodnim balvanskim srečanjem Melloblocco, so glavni razlogi, ki so vodili do izida te zadnje izdaje, kar samo potrjuje, da je ta čudovita alpska dolina neizčrpen rudnik balvanov in da njen potencial še zdaleč ni v celoti raziskan. V uvodu avtor naniza vrsto logističnih podatkov in uporabnih nasvetov, med drugim imamo tudi slovarček (italijanski, angleški in nemški jezik), opisi so opremljeni z mnogimi simboli in s kakovostnimi fotografijami, vmes so kratki prispevki o izstopajočih plezalcih. Peta izdaja vsebuje nove videoposnetke, ki so dostopni preko QR-kode s preprosto aplikacijo, ki jo je mogoče brezplačno prenesti na pametne telefone. Ogledati si je možno skoraj tristo balvanov različnih težavnosti, ki so razporejeni po različnih delih doline. Vodnik je namenjen tistim, ki se želijo preizkusiti v najbolj znanih in najtežjih vzponih, predvsem pa tistim, ki uživajo v veličastnem naravnem okolju. Napisan je v angleškem jeziku.

Matteo and Stefano Dalla Gasperina: Valle dell'Orco. Single and multipitch routes from trad to sport climbing. Versante Sud, Milano, 2024. 520 str., 38,00 EUR.

Matteo in Stefano iz družine Dalla Gasperina sta pripravila obsežen vodnik športnoplezalnih in večraztežajnih smeri v dolinah Valle dell'Orco, Val Soana in stranski dolini Piantonetto, vse do roba jezera Teleccio. Komur območje ni poznano – gre za severni del Torina oziroma južno stran gorske skupine Gran Paradisa. Kot sta zapisala avtorja, je

vodnik posledica mnogih dni, preživetih po dolinah, prav tako pa sad dolgoletnega plezanja in priložnosti za srečanja s starimi prijatelji in spoznavanja novih. Predvsem pa je bila to priložnost zanju, da sta se preizkusila v nečem novem, namenjenemu promociji in popestritvi kraja, v katerem živita. Vodnik ima 9 poglavij, vseh plezalnih območij pa je kar 76. V uvodnem delu je zelo zanimivo poglavje o zgodovini plezanja na tem območju, pri katerem je imel prste tudi Messner. Oprema vodnika je podobna ostalim športnoplezalnim vodnikom založbe z mnogimi uporabnimi simboli: višina smeri, zemljepisna lega, ocena lepote smeri, opremljenost in težavnost smeri, nevarnosti, tip skale, obiskanost (to je podatek o morebitni gneči), udobje plezalnega sektorja, možnost parkiranja, čas pristopa do stene, možnost plezanja v dežju, primerenost za družine; nekateri podatki so dostopni tudi s QR-kodo. Na razpolago je zemljevid celotnega območja in posameznih odsekov. Med opisi, opremljenimi s kakovostnimi fotografijami, so kratki prispevki o izstopajočih plezalcih. Vodnik ponuja tudi QR-kodo za namestitev aplikacije SOS EU-ALP-App za pomoč pri nesrečah ter logo aplikacije iClimb na naslovnici, ki vabi k brezplačni namestitvi. Za ljubitelje plezanja je to izjemno bogat priročnik, ki v domači knjižnici ne bi smel manjkati. Vodnik je napisan v angleškem jeziku.

Vladimir Habjan

Ratitovec in okolica. Planinska karta, 1 : 25.000. Ljubljana, PZS, 2024, 8,10 EUR.

Krekova koč pod Gladkim vrhom na Ratitovcu, ki bo prihodnje leto

obeležila že sto let svojega obstoja, je središče nove karte *Ratitovec z okolico*. Tja se stekajo številne poti, saj je zelo priljubljena točka mnogih pohodnikov, ki jih poleg lepega sredogorskega sveta privablja tudi dobra hrana – ocvrti flancati in druge dobrote. Nova karta je dobrodošel pripomoček, s katerim bomo varno našli tudi druge, manj objavljene poti, še kakšen vrh – ali pa le samoto v jugovzhodnem predgorju Julijskih Alp.

Že podnaslov pove, kaj vse karta pokriva: Soriška planina, Jelovica, Dražgoše, Porezen, Blegoš, Selška dolina. (Ne vem sicer, zakaj so omenjene Dražgoše, ko pa so Železniki osrednji kraj.) Skrajni vogali karte segajo do naslednjih krajev: levo zgoraj Jereka v bohinjski dolini, desno zgoraj Podnart ob Savi, desno spodaj Breznica pod Lubnikom in levo spodaj Otavnik pod Poreznom. Celotno karto pa v spodnji tretjini "prereže" porečje Selške Sore; od tam je posneta tudi značilna fotografija obeh vrhov Ratitovca na naslovnici – Gladkega in Kosmatega vrha.

Karto zaznamujejo trije osrednji vrhovi Ratitovec, Porezen, Blegoš – in prav v njihovi bližini je mreža poti zelo gosta. Ponekod se jih prekriva toliko, da je komaj dovolj prostora za vse znake. Kar sedem različnih poti se združijo na vrhu Porezna: Slovenska planinska pot, Idrijsko-Cerkljanska planinska pot, Loška planinska pot, Via Alpina, Evropska pešpot E7, Pot kurirjev in vezistov ter Slovenska turno-kolesarska pot. Res impresivno! No, saj tudi vrh stoji na stičišču grebenov sredi razglednega alpskega predgorja. Karto prečka trinajst obhodnic, kar kaže tudi na "pohodno" zanimivost območja.

Toda vrnimo se k osrednjemu delu, k Ratitovcu. Ni nujno, da se zapodimo le v njegova pleča, in to po najkrajših poteh s Prtovča, ampak se raje ozrimo v samotni svet Jelovice, ki se v loku razteza po vsem severnem delu karte. Tam je prostor predvsem za tiste pohodnike, ki imajo radi tišino gozdov in se znajo orientirati v prepletu gozdnih cest. Mislim, da je merilo karte ravno pravišnje za vse iskalce, je pa kar nekaj

označenih poti, in to vse tja do doline Save na vzhodu, nad Kropo.

Seveda karta pokriva tudi celoten "kotel" Soriške planine in kot v podkev nanizani venec vrhov okoli njega. Pohodno zelo zanimiv svet se odpira tudi v jugovzhodnem delu karte, od škofjeloške hišne gore Lubnika preko Starega vrha in dalje na zahod. Pravzaprav ta območja kar vabijo na dolge pohode, čeprav svet ni ravno vodoraven, tako da je na teh poteh poleg kilometrov mogoče nabrati kar veliko višinskih metrov.

Kakovost planinskih kart PZS (pod uredništvom Andreja Stritarja) je sedaj že dodobra uveljavljena, seveda moramo tu omeniti sodelovanje z Geodetskim inštitutom Slovenije in Geodetsko družbo. Tudi tej karti nimamo česa očitati, drobne napakice se pač zgodijo. Kot denimo to, da sta obe oznaki za parkirišča v bližini Prtovča skoraj v celoti zakrili tako oznako za lovsko kočjo severno od Prtovča kot simbol za cerkev na samem Prtovču. Se pa sprašujem, kako da znano izhodišče "Na Raspet", ki ga omenjajo vsi opisi dostopov na Porezen, ni označeno, pa ne le na tej, tudi na nobeni drugi karti ne (razen na digitalni karti maPZS) niti v Atlasu Slovenije, kjer pa je navedena vsaj višina (1068 m). Je pa seveda označeno vse, kar popotnik in planinec potrebuje, celo adrenalinski zanesenjaki najdejo marsikaj, denimo vzletišča za jadralne padalce. Ker je omenjeni svet predvsem svet samotnih zaselkov in kmetij, so označene tudi kmetije z gostinsko ponudbo.

Zadnja stran karte je informativna; poleg obsežne legende so tam informacije PD za Selško dolino (o društvu, poteh in Krekovi koči ter bivaku na Ratitovcu), informacije Javnega zavoda Ratitovec (predvsem o Železnikih), fotografije zaščitenege cvetja na Ratitovcu in okolici, pregled naravnih znamenitosti, koč in Soriške planine. Zanimiv je tudi prispevek o ledinskih imenih pod Ratitovcem, saj so tjakaj v preteklosti naselili prebivalce iz današnje Južne Tirolske, zato naj se pohodniki ne čudijo nenavadnim imenom, kot je na primer Altemaver (stari zid) v samem pogorju.

Vesel sem, da sta tudi Škofjeloško in Cerkljansko hribovje končno pokrita s karto merila 1:25.000. Še bolj bodo veseli planinci, pohodniki, turni kolesarji, tudi kakšen smučarski spust nas zvabi tja ... Vsekakor bo karta v odlično pomoč vsem, ki imajo radi poletno senco gozdov, lepe jesenske razglede, tudi možnost kakšne zimske ture, ko je visokogorje nedostopno, pa seveda sončne kopne strmale zgodnje pomladi. Le še – pot pod noge!

Marjan Bradeško

ALPINIZEM

Nov rekord Kiliana Jorneta

Jornet je t. i. verižno plezanje, hitrostno plezanje na vseh 82 alpskih štiritisočakov v Evropi v enem zamahu, ki ga je poimenoval Alpske povezave, opravil v 19 dneh in izključno z lastno močjo – od enega do drugega štiritisočaka je kolesaril. Celotna razdalja od Bernine do Barre des Écrins, ki jo je razdelil na 16 etap, je znesla 1207 kilometrov, trajala je 268 ur, višinske razlike se je nabralo za 75.344 metrov. Projekt je zaključil 1. septembra.

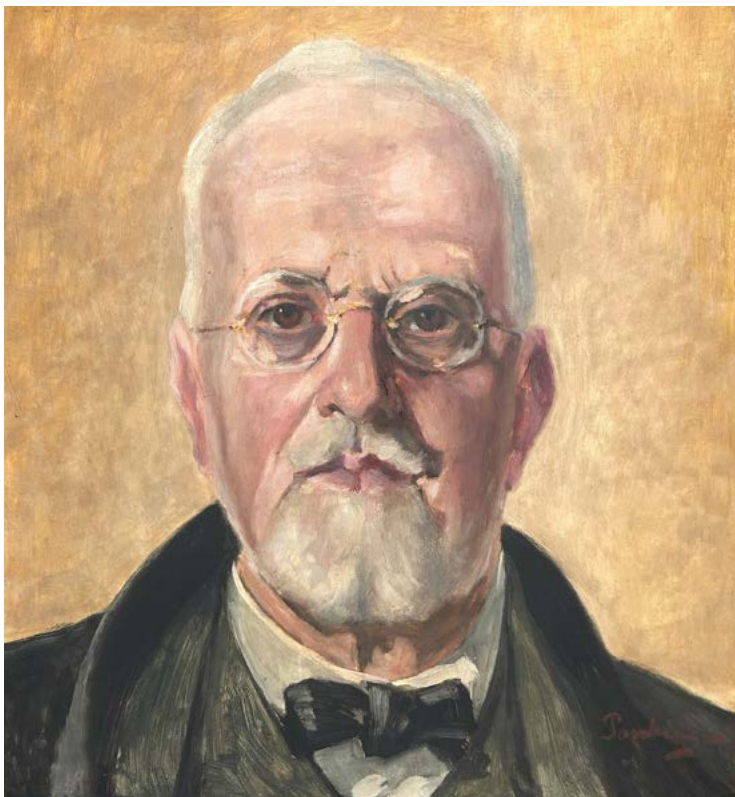
Prejšnji rekorder vzponov na vse alpske štiritisočake je bil Ueli Steck, ki je leta 2015 celotno prečenje opravil v 62 dneh. Ali bi poskusil izboljšati Jornetov rekord, ne bomo nikoli izvedeli, saj je 30. aprila 2017 umrl med pripravi na plezanje Hornbeinove smeri po Zahodnem grebenu Everesta brez dodatnega kisika.

Mire Steinbuch

NOVICE

Doslej neznani Kugyjev portret

Slovenski planinski muzej v Mojstrani verjetno ne bi obstajal, če ne bi bilo zasebnih zbirateljev in zanesenjakov, ki so vanj prispevali raznovrstne razstavne predmete in

dokumente, pomembne za zgodovino našega planinstva in alpinizma. Tako je pred kratkim po precej zapleteni poti z Dunaja prispela donacija, ki pomeni veliko redkost. Gre za sliko v olju, portret dr. Juliusa Kugyja. Kugyjevih fotografij se je v arhivih ohranilo veliko, portretirati slikarjem pa se veliki raziskovalec Julijskih Alp ni dajal in domnevno je ta portret v dimenzijah 42 X 38 cm celo izjema. Avtor dela je koroški slikar Hermann Poschinger (1886–1965) iz Borovelj, ki je bil svoj čas znan predvsem kot odličen krajinar. Kako je prišlo do tega, da je naslikal omenjeni portret, in po čigavem naročilu, žal ostaja uganka. Prvotni lastnik slike je bil dr. Franz Schurz iz Celovca, ki je umrl leta 1982 in zgodbo o njej odnesel v grob.

Omembo si zasluži splet naključij, da je ta slika sploh prispela v Slovenijo. Najprej se je namreč znašla v dediščini sina Helmuta Schurza, ki se je preselil na Dunaj, kjer je dolga leta karierno deloval v diplomaciji in se z družino tudi večkrat selil. Po njegovi smrti je zakonita naslednica slike postala njegova žena Alma Schurz (86), s katero sem govoril. Žal gospa o njej ni vedela povedati skoraj nič drugega, kot da je na njej upodobljen dr. Kugy, mladostni pri-

Doslej neznani portret Juliusa Kugyja, ki ga je v letu 2024 pridobil Slovenski planinski muzej.

Foto Janez Durini

jatelj njenega tasta Franza Schurza. Pravzaprav na Dunaju, ki je daleč od gora, zelo malo vedo, kdo je bil nekoč veliki klasični alpinist dr. Kugy. Lahko ugibamo še o letnici nastanka slike. Kugy je na njej videti postaran in popolnoma osivel, s svojimi prodornimi očmi pa resno gleda naravnost v gledalca. Možno je, da je bila slika narejena okoli leta 1920, kmalu po koncu prve svetovne vojne. Vojno je Kugy kot prostovoljec preživel na nam bližnji italijanski fronti (zaradi dobrega poznavanja gora je postal alpski referent). Monarhija je vojno konec leta 1918 izgubila in Trst, v katerem je živel, je pripadel Italiji. Zaradi naklonjenosti monarhiji so mu kmalu propadli vsi trgovski posli in njegovo veliko podjetje je bankrotiralo. Kugy je zaradi tega začasno zapadel v hudo depresijo in vse skupaj bi lahko pojasnilo njegovo shujšano podobo. Pred vojno in pozneje v tridesetih letih je bil namreč precej bolj okrogel v obraz. Za donacijo je zelo zaslužen tudi dr. Gorazd Vesnaver, slovenski sorodnik

družine Schurz, ki je lastnikom namignil, da bi bilo za portret najprimernejše mesto tam, kjer je Kugy največ deloval in pustil najopaznejšo sled, to pa so naše Julijske Alpe.

Dušan Škodič

U SPOMIN

Iztok Belehar

(1941–2024)

V 83. letu starosti nas je nepričakovano zapustil Izток Belehar, kranjski alpinist, smučar, gorski reševalec, športnik, učitelj telesne vzgoje. Od Iztoka in njegove soproge Miše smo se alpinisti veterani PZS, gorski reševalci, učitelji smučanja, njegovi soplezalci in ostali prijatelji poslovili 29. junija na kranjskem pokopališču.

Iztok je izhajal iz učiteljske družine, radi so hodili v gore. Tako je v rani mladosti naredil prve korake v gorski svet, ki ga je tako močno zaznamoval, da mu je ostal zvest vse do konca življenja. Še posebej pa je Iztoka oblikovalo tudi kranjsko športno okolje, ki je v tistem času izstopalo v tekmovalnem smučanju, atletiki, košarki, pa tudi kranjski alpinizmu, ki je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja začel uspešno primerjati z ostalim slovenskim vrhunskim in svetovnim alpinizmom.

Prvo tradicionalno začetniško smer je preplezal v zgodnjih šestdesetih letih v Dovški škrbini, nato so se zvrstile številne plezalne smeri v Steni, Prisojniku, Jalovcu, Ojstrici, Špiku, Čopov steber in originalno *Aschenbrennerjevo smer* do vrha

Travnika, *Zajedo* v Šitah. Z vzponi je nadaljeval ostenjih Civette. Na "treningu" za članstvo v slovenski alpinistični odpravi v Pakistan je bil v navezi, ki je izvedla prvo slovensko ponovitev smeri *Sentinel-le Rouge* v slikovito zasneženem ledenem ostenju montblanške Brenve. Nikoli ni pozabil plezanja v zaledenem vertikalnem Grossglocknerskem ozebniku. Kot najbolj intimno plezalno smer je vedno izpostavljaj prvenstveno, 1100 metrov visoko *Centralno smer* v severni steni Vršaca, ki jo je z bivakiranjem preplezal s Tinetom in Jožem Miheličem.

Kot član prve slovensko-jugoslovanske alpinistične odprave v Pakistan, na Istor-O-nal, je v najtežjem visokogorskem reševanju z nadpovprečno močjo, srčnostjo in humanostjo v štiridnevnem nevarnem višinskem reševanju dokazal svoj status gorskega reševalca. Preizkusil se je tudi v ekstremnem alpinističnem smučanju. Njegova predavanja, pogovori o tehnikah turnega smučanja so bila na visokem nivoju, prav tako nauki o plezanju, treningih ...

Že kot gimnazijec je Iztok živel za šport. Postal je prepoznaven po svojih talentih za vztrajnost, motoriko, dinamiko. Duhovne in športne aktivnosti je utrjeval s študijem na Visoki šoli za telesno kulturo in ko je diplomiral, je opravil še študij specializacije. Najprej se je zaposlil kot učitelj telesne kulture na Osnovni šoli Franceta Prešerna v Kranju, nato na Osnovni šoli Helene Puhar in za krajši čas v Mladinskem domu v Preddvoru. Potem je bil imenovan in sprejet na mesto višjega predavatelja telesne kulture na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je bil zaposlen dobrih dvajset let.

Na področju alpskega smučanja je bil Iztok eden najvidnejših smučarskih pedagogov, bil je tudi državni reprezentant demonstrator, vodja smučarske demonstratorske vrste. Je avtor in soavtor več strokovnih smučarskih publikacij. Na spletni strani Združenja učiteljev in trenerjev smučanja Slovenije (ZUTS) so zapisali, da je Iztok pomembno in veliko prispeval k razvoju sloven-

ske šole alpskega smučanja. S predavanji, tečaji in nasveti je aktivno sodeloval pri poletnih smučarskih aktivnostih na Skutinem ledeniku. Iztok, hvala za vsa dobra dela, vedno vesela in prijazna razpoloženja in druženja. Mirno počivaj med tebi tako ljubimi vršaci, gorami in vihariniki. Prijatelji se te bomo še dolgo z vso spoštljivostjo spominjali.

Franci Ekar

Alojz Eršte

(1949–2024)

Pojdem,
ko pride moj maj,
pojdem na rožne poljane,
kjer najdem
vse svoje
zbrane
od včeraj
in kdo ve od kdaj.
Pojdem v kraj vseh krajev,
pojdem v maj
vseh majev ...
Ne kličite me nazaj!
(Tone Kuntner)

Alojz je bil eden od ustanoviteljev našega društva in njen prvi predsednik. Delo predsednika društva je opravljal v letih med 1995 in 2000. Do leta 2022 je bil tajnik društva in vesten zapisovalec kronike društva. Od leta 1997 dalje je bil nadvse aktiven vodnik PZS, kategorije A. Za svoje prostovoljno delo v društvu je dobil več priznanj: bronasti, srebrni in zlati častni znak PZS, ob svoji 70-letnici pa spominsko plaketo PZS.

Ves čas je aktivno sodeloval pri nastajanju časopisa *Odmev z Bricnika* in ga tudi lektoriral. Njegove križanke na zadnji strani so bile vedno izvirne, aktualne in trd oreh za reševalce. Sodeloval je tudi na

skupnih delovnih akcijah markacistov.

V kroniki na naši spletni strani je zapisal: "Do ustanovnega občnega zbora smo pripravili vse dokumente, ki so potrebni za ustanovitev društva, pomagala sta mi Ernest Preglav in Karli Miheu, prav tako sem bil deležen velike pomoči takratnega predsednika MDO Mirka Mlakarja in tedanjega predsednika PD Dravograd Marjana Epšeka. Dne 2. 11. 1995 smo se Ernest Preglav, Karli Miheu in Alojz Eršte udeležili sestanka MDO (meddruštveni odbor) Koroških planinskih društev na Košenjaku, kjer smo predstavili svoj program ustanovitve in delovanja novega planinskega društva na Muti. Bili smo pristrčno sprejeti in smo dobili zagotovilo, da nas bo MDO podprl pri ustanovitvi in nadaljnjem delu. Že takrat smo se odločili, da bomo v območju Občine Muta uredili Muško transverzalo, zdaj imenovano Krožna planinska pot Muta–Pernice–Bistriški jarek–Sv. Jernej–Brčnik–Muta. Na tej poti imamo kontrolne točke za žigosanje kartončkov, vpisov v knjige pa imamo že precej čez deset tisoč."

Ko smo se leta 2014 odločili, da bomo po etapah prehodili celotno SPP od Maribora do Debelega rtiča, in to točno po markiranih poteh, je bil navdušen. Z nami je bil trikrat. In vsaka prva runda pijače je šla na njegov račun. Ko sem ravno med prazniki spet šla čez Pohorje, sem se večkrat spomnila na našega Alojza. Na njegovo resno podobo uradnika, človeka s toplim srcem. Točno se še spominjam odsekov poti, ki sva jih premagovala skupaj v prijetnem pogovoru.

Vedno, kadar smo v društvu prirejali druženja, je rekel: "Sam da bojo fajn grumpi¹ za jest."

Skozi svojo planinsko pot si je optal različno težke nahrbtnike. Vse je nosil do cilja ... Ta nahrbtnik z boleznijo je bil pretežak ... zgrudil se je pod njegovo težo.

Andreja Senica,
predsednica PD Bricnik Muta

¹ Koroška jed – ocvirki iz svinjskega mesa.

U prihodnjih številkah Planinskega vestnika boste lahko prebrali ...

TEMA MESECA

Idrijsko-Cerkljanska planinska pot (ICPP), Mojstranske veeverice, Kanin

INTERJUJ

Urh Primožič, Billi Bierling, Anka Rudolf, dr. Nina Gunde Cimerman

Z NAMI NA POT

4 etape ICPP, Bosna in Hercegovina, AAT

TV Krpan

urednistvo@produkcijakrpan.eu +38640 146 101

www.facebook.com/tvkrpan

TELEVIZIJA Z MERO IN OBČUTKOM

GLEJTE NAS

V DIGITALNI SHEMI TELEMACH (PROGR.MESTO 750)

**PRI KABELSKIH OPERATERJIH
(PROGR.MESTO 30)**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

**Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.**

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

PLANINSKI KOLEDAR 2025

VABLJENI K NAKUPU

V koledarju Planinske zveze Slovenije 2025 so najlepše fotografije, ki so bile izbrane na razpisu Planinske zveze Slovenije. Motivi na koledarju predstavljajo del gorske narave v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2025. Koledar je opremljen trimesečno z luninimi menami. 13-listni koledar je tiskan na kakovostnem papirju in vezan z belo spiralo.

Format koledarja je 33 x 48 cm.

Možnost dotiska na pasici, višine 5 cm.

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

v spletni trgovini
<https://trgovina.pzs.si>

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **5,90 €**

